

DIE GESKIEDENIS VAN LATYNONDERWYS IN KAAPLAND TOT 1839,
MET BESONDERE VERWYSING NA DIE INRIGTINGS VIR EN METODE
EN INHOUD VAN DIE LATYNONDERWYS.

Verhandeling ingehandig deur

W. N. COETZEE

Pectus roburani culina recti

ter verkryging van die

M.Ed. - GRAAD

aan die

UNIVERSITEIT VAN STELLENBOSCH.

31 Oktober 1940.

I N H O U D.

VOORWOORD.

HOOFSTUK I.

'n Kort oorsig van Latynonderwys in Europa
in die 18e en begin van die 19e eeu 1.

HOOFSTUK II.

Die Eerste Latynse Skool. 11.

HOOFSTUK III.

Die Tweede Latynse Skool. 26.

HOOFSTUK IV.

Verdere Geskiedenis van die Latynse Skool. 47.

HOOFSTUK V.

Die eerste Engelse Latynonderwyser. 69.

HOOFSTUK VI.

Die Skoolkommissie laat sy gesag geld. 92.

HOOFSTUK VII.

Regeringsinmenging terwille van verengelsing. 1.. 118.

HOOFSTUK VIII.

'n Lid van die Skoolkommissie tree op as
onderwyser. 137.

HOOFSTUK IX.

Die „Public Grammar School“. 144.

HOOFSUK X.

Die Z.A. Athenaeum of South African
College. 181.

HOOFSUK XI.

Latynonderwys op die platteland. 200.

SLOTWOORD. 208.-211

BIBLIOGRAFIE.

4 bl.

BYLAE.

1-XXVI

VOORWOORD.

Aanvanklik was die doel van hierdie studie om 'n geskiedkundige oorsig van Latynonderwys in Kaapland tot die jaar 1939 te gee. Aangesien egter geen geskiedenis van middelbare onderwys tussen 1795 en 1829 bestaan nie, was dit nodig om sodanige geskiedenis van die inrigtings, waar Latyn doseer is, op te stel. Dit het beteken 'n aansienlike inkorting van die periode wat bestudeer kan word binne die bestek van so 'n verhandeling.

Tot die jaar 1839 het elke inrigting vir Latynonderwys 'n entiteit op homself gevorm. Die middelbare onderwys in Kaapland was nog in sy kleuterjare, en derhalwe net so onderhewig aan die swak-geïntegreerde en swak-gedifferensieerde handelinge van 'n kleuter. Daarom word elke skool afsonderlik bespreek.

Aan prof. dr. H.P. Cruse, onder wie se hooggewaardeerde leiding en toesig hierdie studie aangepak en voltooi is, betuig ek my innige en opregte dank. Hy het by my 'n voorliefde gewek vir die „Storie" van die onderwys in ons vaderland.

H O O F S T U K I

'n Kort oorsig van Latynonderwys in Europa tydens die 18e en begin van die 19e eeu.

Die doel van die onderwys moet noodsaaklikerwyse die inhoud en tot 'n groot mate die metode van onderwys bepaal. Dit geld vir die leerplan van die Skool as geheel, sowel as vir elke afsonderlike vak in die leerplan.

Weens hierdie groot beginsel in die onderwys het die plek van Latyn in die leerplan as geheel, en die inhoud en metode van Latynonderwys gedurig verander. Dit is natuurlik onmoontlik om te let op klein veranderings wat teweeggebring is deur individuele pogings in en opvattinge oor Latynonderwys; ons bepaal ons net by die volgende paar groot strominge in die onderwysgeskiedenis en hulle invloed op Latynonderwys.

Toe die Romeinse ryk nog 'n werklikheid en die leidende faktor in die wêreldgebeure gewees het, en Latyn as wêreldtaal noodsaaklik en onontbeerlik beskou is, is dit vanselfsprekend dat reeds baie vroeg met die onderwys van Latyn begin is selfs in die lande waar dit nie die moedertaal was nie. In die leerplan van die Skool was Latyn toe medium en draer van al wat die beskawing kon bied.

Tydens die middeleeue is van hierdie aspek nie wesentlik afgewyk nie; die inisiatief het alleenlik oorgegaan uit die hande van die staat in die hande van die Kerk. Latyn vorm nog die/...

die hoofinhoud van die onderwys beide as medium en draer van Kerklike en ~~Wereldlike~~ geestesinhoud.

Die renaissance staan gekenmerk aan die verligting wat op so baie gebiede gekom het, veral op literêre-, wetenskaplike- en Kunsgebiede. Maar ten spyte van die ontwaking van die liefde vir en belangstelling in die moedertaal, behou Latyn as medium en as draer van die beskawing nog sy plek in die onderwys. Inteendeel, daar ontstaan 'n nuwe belangstelling in die „Klasieke" Latyn, wat as inspirasie en „substratum" dien vir skeppinge in die moedertaal.

Die Hervorming het oppervlakkig beskou die monopolie van Latyn in die Kerk gebreek. Weliswaar het Luther en Calvyn daarna gestreef om die Bybel aan die volksmassa bekend te stel deur die moedertaal, maar die inhoud van die Kerklike lewe van die verlede kon nie van hulle Latynse vorm ontdoen word nie. (Calvyn het sy „Institutio" b.v. nog in Latyn geskryf.) Die groot stryd teen die Roomse Kerk kon alleenlik gewen word deur suiwere eksegeese van die bybel self en geskrifte van die Kerkvaders. Daarom het Latyn naas, en soms nog bo die moedertaal sy plek in die leerplan van die skool behou.

Die teenvoeter van die hervorming was die humanisme, die ontwaking op algemeen menslike gebied en die beliggaming van die strewe na meer verstandelike insig in die lewenswerklikhede. Dit het die voorstanders daarvan (waarvan Erasmus die grootste was) onmiddellik laat gryp na die wysheid van die Grieke en Romeine, en die gevolg hiervan was 'n uiters intensiewe studie van/...

van die klassieke.

Die sewentiende eeu was 'n tyd van aksie op alle gebiede. Dit was die „goue eeu" van Holland en van Engeland; handel en nywerheid het met verbasende skrede vooruitgegaan. In hierdie tyd het die Kerk en wêreldlike geleerdheid in menig opsig vrede gesluit; vaderlandse literatuur het met onweerstaanbare krag sy geboortereg gehandhaaf. Die posisie van Latyn is effens verander weens die inskakeling van die moedertaal en wetenskappe in die leerplan van die skool, maar as draer van die beskawing tot op daardie tydstip en medium tot die allerbeste literatuur is die noodsaaklikheid en wenslikheid van deeglike Latynonderwys nooit in twyfel getrek nie. Latyn vorm selfs nog die vernaamste inhoud van die middelbare skool se leerplan.

Die agtiende eeu is deurgaans die eeu van formalisme. Die posisie van Latyn is min of meer dieselfde as in die sewentiende eeu, maar die eintlike krag daarvan het verlore gegaan, met die gevolg dat nadruk gelê is op grammatika, en alles wat vormleer insluit, ten koste van inhoud.

Teen die einde van die agtiende en begin van die negentiende eeu vind daar egter 'n groot ommekeer in die onderwyswêreld plaas. Manne soos Rousseau, Condorcet, Pestalozzi, Herbart, Froebel en Loeké het opnuut na die ware wese van opvoeding ondersoek ingestel en gepoog om die wêreld uit sy verstaringslaap op te wek. Die soeklig het geval op inhoud en metode. Vir die posisie van Latyn in die leerplan van die skool was die uitslag hiervan dat minder tyd aan Latyn bestee is as voorheen/...

voorheen, en dat ander vakke wat bereken sou wees om die kind beter af te rig vir die werklike lewe ook ingesluit is. Verder is daar 'n effense terugkeer na die oorspronklike doel van Latynonderwys, nl. die lees en geniet van die klassieke literatuur.

In die 18e eeu is die middelbare skool wat by uitstek verantwoordelik was vir die onderwys van Latyn in Holland „Latynsche School" en in Engeland „Grammar School" genoem. Na die hervormings op onderwysgebied as gevolg van die geskrifte van groot opvoedkundige denkers is die middelbare skool in Holland „Gymnasium" en in Engeland „Public Grammar School" en later nog „Public School" genoem. Die verandering van naam simboliseer dan die verandering in wese.

DIE „GRAMMAR SCHOOL."

DOEL: J.H. Brown beskryf die doel van die Latynonderwys as
 1) volg: „All over Europe, the ability to write good Latin prose was a passport to official life, and to what today be called the higher Civil Service and diplomacy..... Nor was Latin only the language of the higher professions. A merchant, or the bailiff or a manor, wanted it for his accounts: every town clerk or guild clerk wanted it for his minute book. Columbus had to study in Latin for his voyages: the general had to study
 tactics/...

1) J.H. Brown : Elizabethan Schooldays, p. 10.

tactics in it. The architect, the musician, everyone who was neither a mere soldier nor a mere handicraftsman wanted, not a mere smattering of grammar, but a living acquaintance with the tongue, as a spoken as well as a written language." Tydens die 18e eeu het die posisie effens verander ten gunste van die moedertaal, maar Latyn het sy opperheerskappy in die beskaafde lewe behou.

INHOUD: Foster Watson gee die volgende leerplan: 1)

"Form I This form to be occupied for a year in preparing the pupils for the Latin tongue by teaching them the perfect use of the accidence, helping them to a vocabulary of words, and showing how to vary them. The "Introduction" to the Latin Grammar, and "Sententiae pueriles", and a little "Vocabulary" are to be used as textbooks. In this form Hoole recommends the use of Comenius's "Orbis Pictus", so as to encourage the training of observation.....

"Form II is to be exercised in :

1. Repeating the accidence.
2. The parts of nouns and verbs.
3. Learning a larger vocabulary.
4. Learning "Qui mihi" (i.e. Lily's version of the life and manners of a grammar school boy) and afterwards Cato twice a week, and "Pueriles Confabulationumculae" twice a week.

5. Translating/...

1) Foster Watson: The Old Grammar Schools, p. 101.

5. Translating a verse out of English into Latin every evening at home.

„Form III. To be employed about three-quarters of a year:

1. In reading four or six verses out of the Latin Testament every morning.
2. In repeating syntaxes and accidence.
3. In Aesop's „Fables“.
4. In Comenius's „Janua Linguarum.“
5. In Baptista Mantuan's „Eclogues“ and Helvicus's „Colloquies“
6. In the Assembly's Latin Catechism - on Saturdays.
7. In translating every night two verses out of the Proverbs into Latin- and two out of the Latin Testament into English.

One quarter of the year should be spent chiefly in getting „Figura and Prosody.“

„Form IV.“ (I) Lees van ses tot tien verse uit Latynse bybel. (II) Intensiewe grammatika-studie. (III) Retoriek. (IV) Terentius. (V) „Janua Latinae Linguae“ van Comenius. (VI) Cicero se „Epistolae.“ (VII) Ovidius se „de Tristibus“ en „Metamorphoses.“

„Form V.“ (I) Grammatika-studie. (II) Livius. (III) Justinus se „Historiae“. (IV) Caesar se „Commentarii“. (V) Lucius Florus. (VI) Erasmus se „Colloquies“ (VII) Vergilius. (VIII). Die maak van temas. (IX) Skrywe van verse in Latyn.

„Form VI.“ (I) Grammatika-studie. (II) „Elementa Rhetorices/...“

ces." (III) Horatius, Juvenalis, Persius, Lucanus, Seneca, Martialis, Plantus, Lucianus, Pontanus, Cicero se "Orationes", Plinius, Quintilianus. (IV) Antikwiteite. (V) Maak van toesprake in Latyn. (VI) Maak van verse in Latyn.

Die volgende rooster van werksaamhede vir een dag gee ons ook 'n goeie insig in die inhoud van die Latynonderwys. 1)

<u>Tuesday.</u>	<u>Morning.</u>	<u>Afternoon.</u>
Form <u>I</u>	Grammar.	English New Testament. or Psalms.
Form <u>II</u>	Colloquies of Erasmus or Dialogues of Corderius.	Translation from English into Latin.
Form <u>III</u>	Asham's or Cicero's letters or Terence. Vulgaria in prose.	Latin Syntax or Greek Grammar or figures of Susenbrotus.
Form <u>IV</u>	Cicero de Senectute or de Amicitia or Justin.	DO.
Form <u>V</u>	Cicero or Sallust or Caesar. Verse theme.	DO. "

Boeke wat gebruik is. Behalwe die reeds genoemde boeke is ook gebruik die grammatika's van Donatus en Lily, later verwerk tot die "Eton Grammar". Hoewel daar baie aandag gegee is aan grammatika, het die nadruk tog geval op die lees van die klassieke werke.

METODE: / ...

1) J.H. Brown: Op. Cit. p. 101.

METODE: Die volgende beskrywing van die metode deur Brinsley tipeer die metode van daardie tyd uitstekend:¹⁾

"(1) Read them over their lesson. Then show them the meaning of everything so easily, shortly, and familiarly as possibly you can..... After, propound all unto them in short questions, directly in order as they lie in the book, answering them first yourself. Then, if you will, you may ask them the same questions, and let them answer them as you did before, still looking upon their books.

(11) Let them help one another, as they will do, learning it together, and every one will draw on another; one of them ever reading over the lesson that all the rest may hear, and the rest telling when he misseth; and so never idle till all can read it!

(111) Let them begin to learn it without a book, taking but little at a time so as they may be able to get it quickly and well, for this will, hearten them exceedingly to take pains.

(IV) Finally there must be a constant drilling and revision; weekly repetitions and frequent examinations lest what is once learnt should be forgotten."

Verder is die metode gebruik om die kinders mekaar te laat ondervra; die konstitusie van Harrow skool b.v. bepaal:²⁾

"The School shall every day for the space of an hour, hear either the third, fourth, or fifth forms amongst themselves propound questions/...

1) Brinsley: Ludus Literarius, soos aangehaal deur Brown:
"Op. Cit", p. 104.

2) Brown: Op. Cit., p. 106.

questions and answers one to another, of cases, declinings, declinings, comparisons of adjectives, conjugations, moods and tenses of verbs, of understanding of the grammar rules, of the meanings of proverbs and sentences, or of the quantity of syllables; so that every of these forms shall every week use this exercise twice, and they which answer the first time shall propound questions the latter time, and they which do best shall go, sit, and have place before their fellows for the time."

DIE "LATYNSCHE SCHOOL." J. Versluys gee die volgende beskrywing van die "Latynsche School" in die agtiende eeu:¹⁾

"De Latynsche scholen der groote steden hadden gewoonlyk een rector, een conrector en vier praeceptoren. Het onderwys omvatte hoofdzakelyk Latyn, Grieksch, Rhetorica en het maken van Latynsche verzen. Aan het laatste werden soms een groot aantal uren gewyd. In de Lagere klassen onderwees men dikwyls schoon-schryven en op de hoogere wiskunde. Aardrykskunde en geschiedenis werden in den regel niet onderwyzen (L.W. dis waar die 19e eeu verandering gebring het). Eens in de week werd de catechismus opgezegd. De cursus duurde gewoonlyk 6 of 7 jaar, en de leerlingen hadden, voor zy op de Latynsche school kwamen, een Hollandsche of Fransche school bezocht; maar deze werd meestal vroeg verlaten, zodat de leerlingen, als zy de Latynsche school hadden afgeloopen, dikwyls nog zoo jong waren, dat bezorgde ouders het raadzaam vonden, hun zoon aan de akademie een
gouverneur/...

1) J. Versluys : Geschiedenis van de Opvoeding en Onderwys,
D.g. III, p. 154.

gouverneur mee te geven, die ook als student werd ingeschreven. De leeftyd, waarop de Knaap student werd, was gewoonlyk 16 of 17 jaar..... Op de Latynsche Scholen der kleinere plaatsen was het geheele onderwys in handen van een of twee leeraren..."

In die negentiende eeu is vakke soos die moedertaal, aardrykskunde en geskiedenis by die leerplan van die Latynse Skole ingesluit, en langsamerhand is dit "Gym¹asia" en "Lycea" genoem.

H O O F S T U K I IDIE EERSTE IATYNSE SKOOL.

Toestand van die Onderwys aan die Kaap die Goeie Hoop voor en omstreeks 1714.

'n Mooi samevatting van die onderwystoestand in die 17e en 18e eeue word gegee in die „Bulletin van Onderwys-statistiek:"¹⁾

„Vir sowat 150 jaar het die nedersetting 'n tydperk van sewentiende-eeuse Hollandse godsdienstige onderwys geniet wat op Hollandse lees geskoei, of ten minste uit Holland oorgeplant was. Die gehalte van die onderwys was in sy wese godsdienstig. Voorbereiding tot kerklidmaatskap (aanneming) was die enigste doelwit. Die onderwys is aan die een kant deur onderwysers van die geestelike of „Sieckentrooster" - Tipe bygebring en aan die ander kant deur die minder gewenste rondswerwende onderwysertipe wat destyds ook orals in Europese lande aangetref kon word. Die kontrole van die Protestantse Kerk was min of meer oorheersend. Die Kerk se leer van saligmaking deur geloof het die persoonlike verpligting meegebring dat elke individu in staat moes wees om die Bybel te lees ten einde sy persoonlike godsdienspligte te kan vervul. Hoewel hierdie soort onderwys dikwels in blote vormdiens ontaard het, was dit vir die nageslag tot voordeel in soverre as byna elkeen minstens leer lees en skrywe het. In
weerwil/...

1) Nasionale ~~kurse~~ vir opvoedkundige en Maatskaplike Navorsing: Bulletin van Onderwys-statistiek vir die Unie van Suid-Afrika, 1939, p. 3.

In weerwil van die feit dat ons hier met 'n baanbrekerbevolking te doen het wat onder die mees primitiewe omstandighede geleef het, deur barbaarse stamme omring en deur die eindelose bosveld en die dorre karroovlakte geïsoleer, was gevalle van ongeletterdheid haas onbekend. Met die geweer in een hand vir liggaamsbeskerming, en die Bybel in die ander vir geestelike en kulturele beskerming, is die jongmense fleur die ouers in die moeilike skool opgelei. En hoewel hierdie soort opleiding geen groot geleerdheid tot stand gebring het nie, het dit in die bevolking se behoefte voorsien (op 'n wyse wat ons moderne onderwys nie so maklik by ons hedendaagse behoefte laat aanpas nie) en het dit baanbrekers geskep, mense wat nie alleen die land toeganklik gemaak het nie, maar die fakkel van blanke beskawing onverduisterd van geslag tot geslag oorhandig het."

Tot 1714 is aan die Kaap geen voorsiening gemaak vir wat ons vandag bestempel as "sekondêre" onderwys nie. Die redes daarvoor is waarskynlik die volgende: 1) die "intelligentia" is gerieflik vanaf die moederland, Holland, ingevoer; 11) die nomadiese lewe op die platteland het die instandhouding van so 'n skool bykans onmoontlik gemaak; 111) daar was ruimte vir almal en derhalwe nie 'n toestroming na die "geleerde" beroepe nie.

Maar die bevolkingsyfer het stadigaan groter geword en teen 1715 is dié syfer volgens Colenbrander 1,886.¹⁾ Behalwe Kaapstad was daar al drie distrikte: Stellenbosch, Drakenstein en/...

1) Colenbrander: Afkomst der Boeren, p. 106.

en Waveren. Hoewel op die grense nog nomadies van aard, het in Kaapstad en in die dorpe 'n meer gevestigde lewenswyse ontstaan, en natuurlikerwyse is die behoefte gevoel aan middelbare onderwys. Die skole van die sieketroosters en die privaatskole het alleenlik maar onderrig gegee in lees, skrywe, reken en godsdiens. Die amptenare van die H.O.I.K. moes aan groter eise begin voldoen (Die pligte van die landdroste en heemrade het uitgebreider geword) en selfs die predikantsamp het vir die landseuns braak gelê.

STIGTING VAN DIE LATYNSE SKOOL.

Op 28 Maart 1714 aanvaar Maurits Pasques de Chavonnes, 'n oud-militêre offisier, die amp as goewerneur aan die Kaap. Weens die beroep wat hy tot op daardie tydstip uitgeoefen het, sou 'n mens nie juis intieme kennis van onderwyssake van hom verwag het nie. Hy was egter geesdriftig en ambisieus, soos blyk uit sy reëlins in verband met ander sake, b.v. die heffing van belastinge.¹⁾

Toe hy die bewind aanvaar het, was daar vier jaar tevore 'n beweging om beter organisasie in die skoolwese aan die Kaap tot stand te bring (en dit spreek vanself dat hy die jongste besluite van die Politieke Raad sou nagaan). Dit was n.l. die aanbevelings van Joan van Hoorn, 'n afgetrede Goewerneur-Generaal van Nederlands-Indië, wat na 10 Januarie 1710 etlike weke aan die Kaap vertoef het. Hierdie aanbevelings is opgestel in samewerking met Ds. Marens, ('n predikant op dieselfde skip) en Ds. D'Ailly/...

1) Theal: History of South Africa before 1795, vol 11, p.452.

D'Ailly van Kaapstad en die plaaslike Goewerneur.¹⁾

Van Hoorn het o.a. aanbeveel dat 'n raad van drie skolar-ge aangestel moes word, bestaande uit een verteenwoordiger van die Raad van Justisie, een predikant en een ouderling.²⁾

Die Politieke Raad het hierdie aanbevelings oorweeg en bepaal dat die skoolopsieners sou bestaan uit een lid van die Raad, die predikant en 'n burger-onderling.³⁾ Volgens 'n opmerking van Ds. D'Ailly was daar al 'n gebruik dat die „tweede” persoon van die Goewernement en die predikant as Skolarge dien.⁴⁾

Van hierdie besluit het niks gekom nie, maar De Chavonnes moes daarvan kennis gedra het.

Dit is moeilik om te sê of die plan vir die oprigting van 'n Latynse Skool voor of na die aankoms van Ds. L. Slicher ontstaan het. M.i. het De Chavonnes al so 'n plan gehad, maar die werklike oprigting van die skool en die opstelling van die skoolorde en verdere organisasie in verband met die saak het waarskynlik plaasgevind nadat Slicher hom gretig verklaar het om soiets hier aan te pak.

Met/...

1) P.S. du Toit. Onderwys aan die Kaap onder die Kompanjie 1652-1795, p. 86.

2) Resolusie Politieke Raad 1700 - 1710, 10 Maart 1710, C7, p. 543.

3) Ibid., p. 543.

4) Ibid., p. 545.

Met die Skip „'T Vaderland Getrouw" kom Ds. Lambertus Slicher in 1714 by die Kaap aan. Hy was sedert 1706 predikant te Lillo waar hy baie moeilikhede gehad het. Vir 'n ruk was hy selfs uit sy gemeente afwesig, maar die Klassis van Tholen en Bergen op Zoom het hom gelyk gegee toe hy weer na Lillo gegaan het. Weens verdere onenigheid in die gemeente bedank hy in 1713. Hierna preek hy 'n tydlank in Zuid-Beverland. Die getuigskrif wat hy hier gekry het oor sy werk (Bylae C) getuig van sy besondere gawes. Weens gebrek aan lewensmiddele bied hy hom aan by die H.O.I.K. om na Oos-Indië te gaan, en op pad daarheen kom hy by die Kaap aan.

Hier ontmoet hy die Goewerneur, De Chavonnes, wat 'n ou bekende van hom was. In sy brief aan Ds. Wilters, Amsterdam, skryf hy:¹⁾ „.... En hier aan de Kaap komende, hadde het geluk van te vinden den Edelen Heer Goewerneur, die my in 'T vaderlant gekent hadde, en met myn ellendigen staat bewogen zynde, my aanstelde, om, onder den naam van Rector, het opzigt over de Schoulen te hebben."

Dit blyk dus dat hy 'n samespreking met die Goewerneur gehad het, en dat dit uitloop het op sy aanstelling as „Rector". Ons kan dus aanneem dat die verdere organisasie van die oprigting van die Latynse Skool en van die skoolorde van 1714 grotendeels sy werk was, omdat hy as predikant intiemer kennis van

skoolsake/...

1) Spoelstra: Bouwstoffen voor de Geschiedenis der N.G. Kerken in Z.A. (1906), dl. I, p. 140.

skoolsake moes gehad het.

Slicher regverdig sy aanstelling as rektor kragtens sy kennis van skoolsake en van die wetenskappe en tale soos blyk uit die getuigskrif van die predikante van Zuid-Beverland (Bylae C). Hiervolgens geoordeel was die aanstelling 'n gelukkige.

Dis 'n moeilike vraag om te beantwoord of Slicher se werksaamhede tot die Latynse Skool alleen beperk was en of hy ook toesig gehou het oor die ander skole soos vermoedelik blyk uit die woorde: "om onder den naam van Rector het opzigt over de Schoolen te hebben"¹⁾ en "Rector der Caabse Schoolen"²⁾. Dit is heel moontlik dat hy toesig gehou het toe die Skolarge nog nie ingestel en effektief die toesig kon hou nie, en ons moenie vergeet dat die Latynse skool opgerig is voordat die Skoolorde van De Chavonnes opgestel is, waardeur die toesig aan die Skolarge opgedra is. D.w.s. hy kon oorspronklik sy aanstelling gekry het as opsigter ook oor die ander skole, maar hierdie verpligting kon van hom af weggeneem gewees het nadat die Raad van Skolarge behoorlik gekonstitueer en in werking gestel is.

Die Wese van die eerste Latynse Skool.

Die Skoolorde van 1714 het die karakter van die Latynse skool in breë trekke bepaal. Hierdie skoolorde is op 21 Augustus/...

1) Spoelstra : Op. Cit., p. 140.

2) Spoelstra: Op. Cit., p. 149.

Augustus 1714 deur 'n plakkaat aan die publiek bekendgestel. (Bylae A). Omdat dit opgestel is vir die Latynse Skool sowel as die ander gewone skole in die land, is dit soms moeilik om te bepaal watter reëlings betrekking het op die Latynse skool en watter op die gewone skole of albei. Dit skyn egter of die eerste deel meer betrekking het op die gewone skole en die laaste weer spesifiek op die Latynse Skool.

Die skool van Slicher het bestaan uit wat ons vandag sal noem 'n „primêre" en 'n „sekondêre" afdeling. Die leerlinge is volgens hulle vordering in groepe of klasse ingedeel: „elken klas-sis van de kinderen na hun begrip en capaciteit" (Bylae A. p. 4). Daar was dus beginners in die lees,- skryf- en rekenkuns. Hulle onderwyser was die „meester" of hulp van die „rector", en die eerste persoon wat hierdie pos beklee het was Jan Jacobz Lievens, wie se naam in die monsterrolle van 1715¹⁾ net na dié van Slicher kom.

Gevorderde leerlinge het onderrig ontvang in Latyn en Nederlands. Theal sê: ²⁾ „In this school instruction was given in the Latin and Dutch languages, and pupils from any part of the Colony were taken into the rector's house as boarders." Vir hierdie gevorderde onderwys was die „rector" verantwoordelik. Hoeveel hulle getal was, is baie moeilik om te sê; dit skyn egter nie of daar ^{nie} te veel was nie, anders sou die skool later nie so maklik/...

1) Generale Monsterrollen 1701 - 1715, V.C. 40, p. 272.

2) Theal: Op. Cit., p. 453.

maklik doodgeloop het nie.

Die inhoud van die Latyn-onderwys word deur die volgende woorde in die plakkaat vasgestel:¹⁾ „De voorzeide Rector en Schoolmeesters en zullen anders geen boeken mogen leeren dan die in 'T vaderland..... zo in de Kleine Kinderen Scholen als in 'T Latynsche scholen..... gebruikt worden.” Die inhoud en metode is dus dieselfde as die van die Nederlandse skole van daardie tyd en is reeds in Hoofstuk I bespreek.

Volgens die orde word aan godsdiensoonderrig 'n groot plek toegesê in die Skool. 'n Hoë moraal is gehandhaaf, dissipline was streng; seuns en meisies is apart gehou binne en buite die skool. Die reëls en rooster van die skool is op 'n bord opgeplak sodat alles ordelik kon gaan. Die „rector” moes behalwe die onderwys van sy vakke ook nog 'n oog hou oor die werk van al die leerlinge in sy skool.

'n Interessante metode van onderwys spreek ook uit die woorde:²⁾ „zullende de kinders hunne lessen by den rector opgezegd hebbende om dezelve beter te kunnen, by den ondermeester of andere kinderen resumeeren om beter te onthouden.” In die moderne onderwys sou dit die „dril-” metode genoem word!

'n Eienaardige sisteem is toegepas i.v.m. die reëling van sitplekke in die klaskamer:³⁾ „dat ook de schoolkinderen zo
wel/...

1) Bylae. A., p.(ii)

2) Bylae A., p.(iii)

3) Bylae A., p.(iii)

welwel jongetjes als meysjes niet vermengeld maar onderscheydentlyk gezet worden elk in syn ordre nadat zy geprofiteert of niet geprofiteert zullen hebben."

Die wye gesag wat die rektor en die ondermeester kry oor die kinders is belangrik. Nie alleenlik is hulle woord wet in die skool nie, maar ook in die buitemuurse aktiwiteite van die kinders word hulle gesag gevoel: 1) Die kinders moes betyds by die skool wees en die registers moes elke dag gemerk word. As die leerlinge nie by die skool was nie, is by die huis na hulle verneem. 2) "Op de predikdagen ende insonderheit des Sondags" moes die onderwyser die kinders na die Kerk neem (dit skyn asof hulle vir die doel eers by die skool bymekaar gekom het, Sondags inkluis) en toesighou oor hulle in die Kerk. Na Kerk het die kinders weer by die skool vergader en is hulle ondervra i.v.m. die preek, en vermaan tot goeie gedrag. 3) As die leerlinge uit die skool gaan moes dit stiptelik volgens bevele gebeur, en die onderwyser moes toesien dat die kinders hulle vriendelik en behoorlik gedra op straat. Indien hulle oortree buite of binne die skool: "Om wie zy vernemen zullen contrarie gedaan te hebben gestraft te werden na behooren."¹⁾

Die morele en godsdienstige vorming van die leerlinge maak dus 'n baie belangrike deel van die strewe van die skool uit. Derhalwe moes ook seker gemaak word van die Karakter, die morele en godsdienstige beginsels van die rektor en ondermeester, /..

1) Bylae A, p. (v)

ondermeester, soos blyk uit die formulier wat hulle moes onderteken.¹⁾ Daarin moes hulle die Gereformeerde leer onomwonde onderskryf.

Behalwe Sondag is elke dag skoolgehou. Twee dae in die week was egter „halwe-speeldagen.“ En op hierdie dae moes die onderwysers toesien dat die kinders behoorlik ontspanning kry. Ander vakansiedae was volgens Hollandse gebruik. Volgens hierdie Orde word geen verskil gemaak ten opsigte van vakansiedae tussen die Latynse Skool en die gewone Skole nie.

Skoolonderwys was nie vry aan die Latynse skool nie. Elke leerling moes skoolgelde betaal, waarvan die rektor twee dele en die skoolmeester een deel gekry het. Saam met die toelaag van die regering het die skoolgelde die salaris van die rektor en van die ondermeester bepaal.

Die skool staan onder die toesig van 'n Raad van Skolarge, bestaan uit „de secunde persoon, predicant en captain onder 't oppergesag van den Edelen Heer gouverneur en den raad.“²⁾ Van die Skolarge word verwag om goeie toesig te hou oor die skool, en van die rektor en ondermeester om die skolarge met eerbied te bejeen „op peene van contrarie doende na behooren gecorrigeert te werden.“³⁾ Die finansiële bestuur van die
skool/...

1) Bylae A, p. (v)

2) Bylae A, p. (v)

3) Bylae A, p. (v)

skool berus egter by die rektor (vgl. bylae B).

Assodanig word geen doelstelling vir die onderwys van Latyn aangegee nie. Dit was tewens ook 'n vanselfsprekende vak vir die leerplan van daardie tyd. Die algemene doelstelling van die skool word as volg aangegee:¹⁾ „Also tot opbouw van een goede Colonie en den welstant van een Land niet weynigh gelegen is dat de jongheit van kindtsbeen af wel weerde opgevoet ende in de vreesse ende regte kennisse Gods en alle goede konsten en zeeden van den jeugt aan onderwesen...” Latyn is as vak uitgekies om hierdie doelstelling met die gevorderde leerlinge te bereik. Maar dan is dit onderrig in die taal van die gemeenskap waarin die skool staan, en deur onderwysers wat die regte interpretasie vir die gemeenskap kon doen, en onder toesig van bekwame leiers van die gemeenskap.

VERDERE GESKIEDENIS VAN DIE LATYNSE SKOOL.

Die skool het dus begin met Slicher as rektor en Lievens as meester. In 1719 is Lievens opgevolg deur Hofman van Batavia:²⁾

In 1719 is die skoolgeld by wyse van 'n plakkaat vasgestel:³⁾ „zoo is dieswegen gelet zynde, verstaan, dat ieder kind maandelyks, voor 't leeren van 't ABC $\frac{1}{4}$, voor 't spelden en/...

1) Bylae A, p. (i)

2) Generale Monsterrollen 1716-1725, V.C. 41, p. 3.

3) Bylae B. p. (vii) Vroeër is ook skoolgeld betaal, maar nou word dit op 'n vaste basis geplaas.

en leesen $\frac{1}{2}$, voor 't leesen, schryven en cyferen, een, en Latyn daarby leerende $1\frac{1}{2}$ Rds. zal betalen, staande denzelfen Rektor vry van iemand die buyten tyts, 't eene of ander leeren wil, te bedingen 't geent hy oordeelt redelyk te zyn."

'n Latynkursus het dus 18 Rds. per jaar gekos.

In 1715(30 April) is die toelaag van die goevernement aan die rektor alreeds verhoog na twintig guldens per maande weens sy bevredigende werk.¹⁾ Die toelaag aan die ondermeester is terselfdertyd verhoog na 10 guldens per maand.

In 1720 is die skool nog so druk besoek dat Slicher nie alleenlik om meer tafels, banke en inkkokers vra nie²⁾, maar selfs 'n tweede meester.³⁾ Hy beveel aan Jan van de Capelle van Zuydpolsbroek, 'm soldaat op die skip "Blyenberg", toe in die baai. Laasgenoemde was vroeër onderwyser "op de Kust Cormandel". Die aanstelling het egter nooit geskied nie.

Slicher het egter nog 'n begeerte gehad om te preek. Hy het aan Ds. D'Ailly aangebied om preekbeurt waar te neem, maar dit kon nie sonder goedkeuring van die Klassis van Amsterdam geskied nie. Daarop doen Slicher by die Klassis en die Politieke Raad aansoek om as predikant in diens geneem te word. Die versoek om te preek word toegestaan en op 15 Julie 1721 tree hy vir die eerste maal in die Kaap op as prediker.
----- Hierna/.....

1) Requesten en Memoriën 1722, C 229, No. 68.

2) Res. Pol. Raad 1720 -1721, C.15, p. 178-179.

3) Requesten 1720, C. 227, No. 125.

Hierna neem hy verskeie preekbeurte waar, maar sy pligte as rektor word egter nog nagekom.¹⁾

In 1722 kla Slicher dat hy nie meer uitkom met sy salaris nie.²⁾

In Februarie 1723 is besluit om hom as tweede predikant in die Kaapse gemeente te stel en in Maart 1723 is hy as sulks deur Ds. D'Ailly bevestig. Op 12 Junie 1725 is hy deur die Politieke Raad as predikant in Drakenstein aangestel en vroeg in Junie 1830 is hy oorlede.

Na sy aanstelling as predikant het Slicher nie meer onderwys gegee nie, want in die monsterrolle van 1723 staan hy aangeteken as „predikant.”³⁾

Slicher se werk is egter deur Hofman voortgesit, maar hy het nooit bekend gestaan as „rector” nie. As „ondermeester” is aangestel Johannes Swoigne van Rotterdam.

In 1728 is Hofman benoem as krankebesoeker.⁴⁾ Die feit dat hy 'n ander betrekking aangeneem het terwyl hy hoof van die skool was, is 'n sekere aanduiding van die kwynende toestand van die skool. In 1730 verdwyn Swoigne se naam ook van die monsterrolle. Dit was die einde van die Latynse Skool, nadat/...

1) Bylaag by brief van Sl.-Kl. Amsterdam, 24 Jan. 1724, Spoelstra: "Op.Cit.," p. 149.

2) Nominatiën 1722, C229, No. 68.

3) Generale Monsterrollen 1716-1725, VC 41, p. 2.

4) Generale Monsterrollen 1727-1739, VC 42, p. 3.

nadat dit vyftien of sestien jaar bestaan het.

Of Hofman en Swoigne Latyn kon onderrig, kan nie met sekerheid gesê word nie. Waarskynlik het hulle iets daarvan geweet, aangesien hulle in Nederlandse skole, waar Latyn een van die essensiële vakke was, opgevoed is. Die skool het doodgeloop óf omdat hulle onbekwaam was óf omdat die belangstelling by die ouers en kinders ontbreek het.

BETEKENIS VAN DIE EERSTE LATYNSE SKOOL.

Die stigting van die Latynse skool het bepaald aan in behoefte van die samelewing voorsien, en die aanstelling van Slicher as rektor was gelukkig, want hy was 'n bekwame man. Hy was die eerste van 'n reeks predikante wat as Latynonderwysers opgetree het, en hy was van die bestes onder hulle.

As ons in aanmerking neem dat die eerste landseun wat 'n predikant geword het Ds. J. van der Spuy was ¹⁾ (gebore 1722), lyk dit asof die leerlinge nie te ruim van die gevorderde onderwys gebruik gemaak het nie. Vir al die "geleerde" beroepe moes oorsee studeer word, iets wat legioene praktiese moeilikhede opgelewer het.

Sonder invloed sou die vyftien jaar van hoër onderwys egter ook nie gewees het nie. As die registers van die skool gevind kon word, sou dit interessant wees om vas te stel watter persone, wat onderrig aan hierdie skool ontvang het, later 'n leidende aandeel in die maatskaplike, politieke, Kerklike en/...

1) Ons Kerk Album, p. 32.

25.

en algemeen kulturele lewe van Kaapland geneem het. So 'n
ondersoek sou verrassende gegewens kon lewer. Oor die alge-
meen egter kan ons sê dat die volk nog nie ryp was vir gevor-
derde onderwys nie, en hulle het die waarde daarvan nog nie
ten volle besef nie.

H O O F S T U K IIIDIE TWEEDE LATYNSE SKOOL.VOORGESKIEDENIS.

Vir die volgende sestig jaar moes Kaapland klaarkom sonder 'n inrigting vir hoër onderwys. So skryf Ds. M.C. Vos¹⁾ (gebore 1759): "Geene hoogeschoolen in dit land zynde, zoo verkozen myne ouders, die wel gelegenheid genoeg hebben, al hunne zonen op onderscheidene Gouvernements-kantoren te plaatsen, liever, dat elk eene of andere kunst of ambacht zoude leeren, waarvan zy konden gebruik maken wanneer zy zulks noodig hadden; en toch, in alle geval, zonde'schade konden mededingen.

(Dachten vele ouders in deze dagen ook zoo: er zouden zoo vele onnutte ledigdoeners en ballasten voor de maatschappy niet gevonden worden."

En op 'n ander plek hoor ons van dieselfde skrywer:²⁾ "Daar er in dit land toen ter tyd geene Latynsche School, veel minder eene hoogeschool was, was ik gedrongen, wilde ik een Evangeliedienaar worden, myn Land en myne maagschap te verlaten en naar Europa over te stevenen."

Volgens de Mist was die bevolkingsyfer in 1786 al

11,829/...

1) Merkwaardig verhaal aangaande het leven en lotgevallen van M.C. Vos, (B & B Van 1911) p. 5.

2) Ibid., p. 19.

11,829 en vyf jaar later 13,028.¹⁾ Die behoefte aan 'n inrigting vir hoër onderwys moes dus weer op die voorgrond tree.

Die man wat die saak eerste aangevoer het, het sekerlik die gevoelens van baie inwoners vertolk. Hierdie man was Dr. Jean Frederic Spenlin wat hier op besoek diens gedoen het as veldprediker van die Wurtttembergse Regiment. Hy het in 1788 in Frans 'n rapport opgestel oor onderwyssake aan die Kaap en dit by die Politieke Raad ingedien. Daarin wys hy op die groot tekort aan hoër onderwys aan die Kaap, en tewens ook die gevare om die kinders so jonk oorsee te stuur.²⁾ Hy wil graag 'n inrigting aan die Kaap sien waar, nadat die elementêre vakke soos lees, skrywe en reken aangeleer is, onderrig kan gegee word in Duits, Frans, Italiaans, Latyn, - en indien wenslik - Grieks, rekenkunde, meetkunde, aardrykskunde (met sy verskillende vertakings), ou en moderne geskiedenis, veral die geskiedenis van die Verenigde Provinsies, geskiedenis van die handel, natuurgeskiedenis, die moraal en reg van die natuur, die hou van boeke en rekenings, letterkunde, die nuttigste en maklikste rigtings van filosofie.

Spenlin het homself gewillig verklaar om hierdie onpraktiese leerplan in die op te rigte skool na te kom. Hy het
 sy/...

1) De Mist : Memorie (J.v.R.V.), p. 19.

2) Vgl. Spenlin se memorie met 'n brief van die Kaapse Kerkraad aan Kl.Amb. 7 Feb. 1791. Daarin word die noodsaaklikheid van hoër opvoeding aan die Kaap beklemtoon. Spelstra, Op. Cit., p. 570.

sy memorie by die Politieke Raad ingedien met die versoek om hom 'n kans te gee om die skool op te rig. Hy sou na Holland gaan en self sy plan aan die Here XVII voorlê; daarna sou hy terugkeer, toegerus met die nodige biblioteek.

Die Politieke Raad het aandag geskenk aan die rapport en op 9 Desember 1788 besluit om aan die Kommissaris Politiek en Skolarge op te dra:¹⁾ "omme na overweeging van de noodzakelykheid, deeze Raade te berichten of en hoe verre dit plan ten meesten nutte van het algemeen ten uitvoer zou kunnen worden gebracht, dan wel zodanige andere middelen aan de hand te geeven, als hun Eerws. zullen oordeelen geschicht te zyn om aan het alhier heersend gebrek eene goede opvoeding voor de Jeugd, zo veel doenelyk te remediceren."

Intussen het die Here XVII ook die rapport van Spenlin in hande gekry en sig op 23 Oktober 1789 in skrywe aan die Politieke Raad i.v.m. die op te rigte skool.

Op 9 Julie 1790 nader die Politieke Raad derhalwe weer die Skolarge en versoek hulle om²⁾ "te dienen van bericht en consideratien, of en in hoe verre men met eenige gegronde hoop van success, buiten beswaar van der Ed. Compie hier aan de hoofdplaatse.....de nodige publieque schools tot onderwys voor de jeugd zoude kunnen aanleggen, en welke middelen daartoe zouden behooren te worden in 't werk gesteld."

Die/...

1) Res. Pol. Raad. 1788 I., C84, p. 576.

2) Res. Pol. Raad. 1790 II., C 88, p. 125.

Die eerste antwoord van die Skolarge hierop in Oktober behandel net die algemene onderwystoestand en al hulle pogings om aan die behoeftes te voorsien. Die eintlike antwoord kom eers later in die vorm van: "Plan ter verbeetering van 't Schoolweezen ten deeze plaatze in 't algemeen, en ter stigting van een goed Fransch en Latynsche School in het byzonder."¹⁾

Kortliks saamgevat kom die "plan" op die volgende neer: Nadat die redes vir die agterstand op onderwysgebied uiteengesit is, veral n.l. swak-opgeleide onderwysers, word die oprigting van drie soorte skole voorgestel: 1) Die gewone skole vir onderrig in die belydenisskrifte, lees, skrywe, sang en rekene. 2) 'n "Franse" skool wat verdere onderrig sou gee in rekene, die Franse taal, geografie, vaderlandse geskiedenis en Italiaanse boekhou. 3) 'n Latynse skool wat onderrig in Latyn en Grieks sou gee. In lg. skool sou daar drie onderwysers wees: 'n rektor, 'n konrektor en 'n praeceptor. Almal sou onderneem om vyf jaar aan te bly. Die rektor sou 'n salaris kry van 1200 Rds. p.j.; die konrektor 800 Rds. en die praeceptor 600 Rds. Hierdie geld moes hoofsaaklik uit die skoolgeld verkry word. Van die skoolgeld sou die rektor 6 Rds. per maand van elke leerling wat sy klasse bywoon ontvang; die konrektor sou 5 Rds. en die praeceptor 3 Rds. ontvang. Dit is bereken dat die rektor 10 leerlinge sou hê, die konrektor 12 en die praeceptor/...

1) Res. Pol. Raad. 1792-II; C 96, p. 857-874.

praeceptor 15. As daar 'n tekort is, sou dit gedek word uit die rente van 'n Kapitaalfonds en „dit nu zou men moeten trachten te vinden uit eene generaale collecte, hetwelk, zoo het die somma beliep, op renten moesten worden uytgezet om tot een altoos duurend fonds te strekken.”¹⁾ Pryse aan leerlinge van die Latynse skool sou ook daaruit betaal word. Volgens die Skolarge se skatting sou die fonds omtrent uit 43,000 Kaapse guldens bestaan.

Verder is aanbeveel dat die Here XVII 'n „rang” aan die onderwysers gee, sodat hulle waardigheid in die oë van die publiek verhoog kon word.

Tweemaal per jaar moes die onderwysers 'n eksamen afneem n.l. in Julie en Desember. Dit moes geskied in teenwoordigheid van die Skolarge, en aan die leerlinge wat die meeste vordering gemaak het, moes pryse toegeken word.

Die skool sou ook dien as 'n soort opleidingsentrum, en as 'n onderwyser meer as 30 leerlinge het, was hy verplig om met medewete van die Skolarge in ondermeester aan te neem, sodat dié homself kon bekwaam as onderwyser.

Om meer belangstelling te wek sou die prysuitdeling 'n publieke funksie wees.

Reeds in 1790 is hierdie „plan” deur die Skolarge by die Politieke Raad ingedien, maar weens die teenstand van
die/...

1) Res. Pol. Raad. 1792 II, C 96, p. 869.

die waarnemende goewerneur, Kolonel van de Graaff, wat net "oog en oor gehad het vir militaire en materiële sake"¹⁾, het 'n lang tyd verloop voordat dit in oorweging geneem is, want "om particuliere reedene"²⁾ is dit buite die Raad gehou.

Die Skolarge het egter besluit om solank aan te gaan met die insameling van fondse. Reeds in 1791 is volgens 'n skrywe van die Kaapse Kerkraad aan die Klassis Amsterdam³⁾ 'n taamlieke som geld belowe en gekollekteer.

Na die vertrek van Van de Graaff in 1791 het die Politieke Raad andermaal die Skolarge versoek om:⁴⁾ "de nodige reflexie te slaan op de verbetering der scholen in dit Gouvernement meer in 't algemeen en ter beraaminge van andere gepaste middelen meer in 't byzonder, waardoor de educatie van onze Jeugd zooveel mogelyk konde bevordert; en dat gebiek geweerd worden waarover reeds lang geklaagd is, en hetwelk er ter deezen aanzien, tot heeden toe, ons ons heeft plaats gehad."

Op 5 September 1791 lewer die Skolarge die gevraagde rapport en op 16 Maart 1792 word dit deur die Politieke Raad
oorweeg/...

1) du Toit : Op. Cit., p. 211.

2) Res. Pol. Raad. 1792 II., C 96, p. 847.

3) Spoelstra: Op. Cit., p. 573.

4) Res. Pol. Raad. 1792 II., C 96, p. 848.

oorweeg. In hierdie rapport word vermeld dat byna 60,000 Kaapse guldens bymekaar gemaak is vir die „fonds". Hulle verwys die Raad weer na hulle „plan", met die versoek dat indien hulle dit goedvind, hulle dit sal stuur aan die Here XVII vir finale goedkeuring en terselfdertyd vra hulle vry passaat vir die onderwysers wat na die Kaap moet kom.

Wetende dat dit nog lank sou duur voordat 'n antwoord verwag kon word, het die Skolarge in die tussentyd aan die werk gegaan om 'n inrigting te kry waar leerlinge voorlopig Latyn en Frans kon leer. Hulle sou bevoegde persone by die Raad aanbeveel, op voorwaarde dat hulle weer hulle vorige poste kry indien die Latynse skool nie goedgekeur word deur die Here XVII nie. (Hierdie optrede en die sinsnede hierbo aangehaal wys hoe dringend die saak van hoër onderwys aan die Kaap destyds was). Verder word verlot gevra om onderwysers uit Holland aan te stel, natuurlik onderhewig aan die goedkeuring van die Raad en Here XVII. Hulle stel voor dat die rektor die rang van onderkoopman „effektief" en dié van die Konrektor onderkoopman „titulair" sal wees.

Op 16 Maart 1792 het die Politieke Raad die „plan" en die versoek om voorsiening te maak in die „interim" oorweeg. Die „plan" word goedgekeur en vir oorweging aan Here XVII gestuur. Die Skolarge word aangestel om die geld van die „fonds" in te samel en te administreer, maar hulle moet jaarliks 'n verslag daarvan instuur. Ook word die reg verleen om maar dadelik met die instituut te begin. Die Raad wag
die/...

die aanbevelings van bevoegde onderwysers af, en die reg om aanstellings uit Holland te doen word toegesê: "Scholargen voorts teffens te permitteeren om met het Instituut zelve een begin te mogen maken en daartoe aan deze Regeering zodanige persooone voortdragen, als zy meenen zullende vereyschte bequaamheden te bezitten om in de eerste beginselen der bovengemelde Talen het nodige onderwys te kunne geeven".¹⁾ Aan die Skolarge word taamlieke vryheid verleen met die volgende voorbehoud:²⁾ "Om wanneer het voorschⁿ Instituut in Train zal wezen gebragt, en men door ondervinding zal hebben geleert aan welke amelioriteiten hetzelve susceptibel mitsg. hoedanige veranderingen noodzakelyk zullen zyn om die verbeeteringen te kunnen bewerken, als dan zodanige nadere dispositien hieromtrent te neemen als de omstandigheden en den aard der voorkomende zaken zullen vereysschen."

Op 7 April 1792 is die stukke aan die Here XVII gestuur, en op 11 Januarie 1794 is antwoord ontvang en goedkeuring aan die "plan" geheg.

Die uitvoering van die plan om 'n "interim" inrigting daar te stel is egter baie bemoeilik deur die proviso van die Raad op 16 Maart 1792. Dit het die Skolarge en belangstellendes gestrem en het byna die saak verongeluk, soos de Mist
in/...

1) Res. Pol. Raad 1792 II, C 96, p. 874.

2) Ibid., p. 876.

in sy "Memorie" ook sê:¹⁾ "En die reserve was, een, aan zich gereserveerde magt, om in dit plan - waar toe echter het fonds, daar particulieren zou worden gefourneerd, naar goedvinden, veranderingen te kunnen maaken. Zwakke staatkunde voorwaar!"

Eers nadat die misverstand op 3 Augustus 1792 deur die Politieke Raad verwyder is deur 'n besluit om die proviso terug te trek en net te bepaal:²⁾ "dat in het bestier van voorz. school en alles wat daartoe betrekking heeft, geene veranderingen, van het plan by voorz. Resolutie vermeld afwykende, zullen vermogen te werden gemaakt, dan met voorkennisse en op bekomen expresselyk consent deezen Regeering," het die Skolarge hulle werk voortgesit.

Op 30 Oktober 1792 behandel die Politieke Raad weer 'n skrywe van die Skolarge: Hierin word die Raad bedank dat die proviso teruggetrek is. Verder word bekend gemaak dat 'n huis, geskik vir 'n skool, vir 15,000 guldens te koop is. Dit is in Graavestraat, (tans Parlementstraat), geleë en behoort aan 'n seekaptein Francois Deeming. Die Skolarge versoek om die huis kosteloos op hulle naam te laat transporteer. Die Raad keur die koop goed, asook die meegaande versoek.

Nou dat die Skoolgebou daar was, was die moeilikheid
om/...

1) de Mist: Memorie (J.v.R.V.), p. 49.

2) Res. Pol. Raad. 1792 IV, C 98, p. 32.

om 'n geskikte persoon te kry as on^{der}wyser. Eers in Augustus 1793 kon hulle 'n persoon ter goedkeuring aan die Raad voorlê. Hulle beveel aan as praeceptor van die Latynse Skool 'n sekere Cornelis Josias van Baak, wat toe net op die skip „Voorschooten" hier aangekom het. Hy is na ondersoek „gebleeken tot deeze functie de nodige bekwaamheid te bezitten." ¹⁾ Met die sitting op 10 September het die Raad besluit: ²⁾ „Zich met 't zelve volkomen te conformeeren, werden de diensvolgens de persoon van Cornelis Josias van Baak by deeze aangesteld tot praeceptor voor de Latynsche School."

En so het die tweede Latynse skool in 1793 in Graavestraat begin met Van Baak as onderwyser. Die eintlike magtiging van Here XVII het soos ons gesien het eers op 11 Januarie 1794 die Kaap bereik.

Volgens die reg aan hulle toegestaan het die skolarge drie persone in Holland benoem as onderwysers n.l. Jacob van Nuys Klinkenberg, doktor en professor in die Heilige Godgeleerdheid en Kerkgeskiedenis en predikent in Amsterdam, en Hermanus Hubert en Petrus Meyboom, predikante in Amsterdam. ³⁾ Die Raad het die keuse goedgekeur, ⁴⁾ en aan die Here XVII gestuur/...

1) Res. Pol. Raad 1793 IV, C 103, p. 508.

2) Ibid., p. 511.

3) Vertoog Skolarge, 20 Aug. 1793, Res. Pol. Raad 1793 IV, C 103, p. 508.

4) Res. Pol. Raad 1793 IV, C 103, p. 508.

gestuur vir finale goedkeuring. Hierdie persone het wellig die aanbod van die hand gewys, want hulle het nooit aan die Kaap geland nie.

Voordat ons die Latynse Skool in sy wese bespreek, kan ons net kortliks let op die "fonds" wat bymekaar gemaak is.

Nadat die kwessie oor wie die fonds sou administreer besleg is, is die invordering van die geld met erns aangepak. Aangesien kontantgeld skaars was, het die Politieke Raad op aanbeveling van die Skolarge goedgekeur dat mense skuldbriewe kon gee en dan net jaarliks die rente betaal.¹⁾ Verder is ook bepaal, (weer op aanbeveling van die Skolarge) dat 'n boete van 25 Rds. op 'n buitentydse huwelik in die fonds gestort moes word.²⁾ Al hierdie dinge is by wyse van 'n plakkaat bekendgestel.

Teen die einde van 1793 is 42,461 guldens bymekaar gemaak. Aan die einde van 1794 is die posisie as volg: Kontant 24,800 guldens; skuldbriewe 46,375 guldens wat 'n rente oplewer van 3000 guldens; 'n verdere bedrag van 12,950 guldens is geteken maar daarvoor is nog nie skuldbriewe ontvang nie. 'n Deel van die geld is belê.

Uit/...

1) Res. Pol. Raad 1792 V, C 99, p. 335.

2) Origineel Placaat Boek 1792-1795, C 687, p. 197-199.

Uit die fonds is o.a. die volgende uitbetalings gedoen: Koopprys van huis: 15,200 guldens; herstelwerk aan huis: 5,669 guldens. Die praeceptor moes 600 Rds. kry en daar was net 445 kontant in die Kas! Die fonds was egter op die been en het altyd 'n belangrike rol gespeel. Juis hierin lê die verskil tussen die eerste en tweede Latynse Skole: Slicher en sy helper het hulle salaris grotendeels van die Regering gekry, maar Van Baak kry sy salaris uit die rente van die fonds, geadministreer deur die Skolarge. Die Regering het dus nie eintlik 'n finansiële las van die Tweede Latynse Skool gehad nie.

DIE WESE VAN DIE TWEDE LATYNSE SKOOL.

Op 'n vergadering gehou op 4 Februarie 1794 behandel die Politieke Raad 'n skrywe van die Skolarge gedateer 30 Januarie 1794. Hierdie skrywe behels 'n inleidende brief en „Instructie voor den Praeceptor der Latynsche School" soos opgestel deur die Skolarge (Bylae D). Aan die hand hiervan en gegevens uit die „Plan" kan die wese van die Tweede Latynse Skool vasgestel word ten opsigte van die doel, inhoud, metode, dissipline en organisasie daarvan. Die „Instructie" verskil in dié opsig van die Skoolorde van De Chavonnes dat dit spesifiek opgestel is net vir die Latynse Skool, en daarom baie meer definitief en omlynd is.

DOEL. Die algemene doelstelling van die skool ontleen ons
aan/...

aan 'n paar opmerkings in die "Plan". Op drie verskillende plekke word sydelings die doel van die op te rigte skool bepaal: "... dat veele ouderen buyten staat waaren om hunne kinderen namelyk iets meer dan het leezen en schryven te kunne laten leeren zonder verder te mogen denken om sulk eene opleiding deswelke tot eene beschaafde opvoeding volstrekt gevordert word en waardoor sy hunne kinderen met en tyd tot sulkeen stand of beroep zoude kunnen brengen, als waartoe hunne geneegenheid sig her meest bepaalde, en denzelve redelyke vermogens by mitnemendheid geschikt reekenen, ten sy se tot dit besluit kwaamen, om dezelve al vroeg van hier te zenden hetgeen van wegen de enorme kosten dewelke daarmede vergeseld gaan, doorgaans voor de meeste onuytvoerlyk was"¹⁾

"... en veele ouderen wier kinderen beneids in die jaaren syn, dat men dezelve met wel langer van een gepast onderwys kan afhouden, ggerne zoude zien, dat dezelve gelegentheid hadden, om al was 't slegts in de eerste beginselen van de Latynsche en Franse Taalen te kunnen worden onderweezen, om langs dien weg de Jaaren, die daartoe het geschikste zyn, zoo veel doenlyk te emploieeren..."²⁾

"... IIIde de Latynsche en de beginselen van de
Griekse/...

1) Res. Pol. Raad 1892 I, C 96, p. 849.

2) Ibid., p. 852.

Griekse Taalen, om zodoende ouders die lust hebben om hulle kindere na de studie te zenden geleentheid te geeven, om te kunnen beproeven in hoeverre hulle kindere genegentheid hebben om die Taalen aan te leeren, hetgeen niet dan met swaare onkosten in Europa getendeerd word, waarby dan nog komt de risiko dat se iets onderneemen tegen den zin van hun Kroost, het geen zig nu by tyds nog zou kun ontdekken." ¹⁾

Dit sou oorbodig wees om al die redes weer op te som, maar die agtergrond van die doelstelling is tog dat die kennis van Latyn onontbeerlik is vir die bereiking van 'n hoë peil van beskawing. Kenmerkend is hierdie opvatting nie alleenlik van die toentertydse beskouings oor die hoër onderwys nie, maar ook van die gesindheid waarmee die werksaamhede aan die Latynse Skool bejeën is, soos blyk uit al die onderwysrapporte in later jare. Latyn is dus gebruik as 'n middel om die beskawingspeil hoog te hou en te bevorder. Dit is ook opvallend dat ons hier sulke breedvoerige redeopgawes vir die stigting van 'n Latynse skool vind, terwyl soiets by die Skoolorde van De Chavonnes ontbreek het.

INHOUD. Die inhoud van die onderwys aan die Latynse skool word deur artikels 1, 4, 6, 7 en 8 van die "Instructie" bepaal (Sien bylae D).

Volgens/...

1) Res. Pol. Raad 1792 I, C 96, p. 866.

Volgens art. 1 moes in die skool net Latyn en Grieks onderrig word, en geen gewone onderwys nie. Hierin verskil die skool aanmerklik van dié van 1714, want daarin was Latyn maar 'n onderdeel van die leerplan. Ons het dus te doen met 'n skeiding tussen laer en hoër onderwys-inrigtings, en Latyn vorm eintlik die inhoud van die hoër onderwys.

Hoewel ingerig op die onderwys van Latyn en Grieks, moes die skool rekening hou met die volksgeaardheid: dit moes b.v. begin en sluit met gebed (Art. 4(1)) en moes op gepaste tye vermanings om "reg" te lewe insluit (Art. 6); en op Maandae is 'n oorsig verwag en gegee van die predikasies wat op die vorige Sondag gelewer is. Hierdie dinge is waarskynlik ingesluit om te verhoed dat die skool hom los van die volksaard sou ontwikkel, en sodoende later denasionalist~~er~~end werk op die volksgemeenskap. Terselfdertyd is die band gelê tussen die skool en die ander instellings van die maatskappy.

Soos in die geval van 1714 se skool moes ook hierdie skool geskoei wees op die lees van die Latynse skole in Nederland; (Art. 4(2)) maar die inhoud word tog duideliker bepaal, n.l. vertalings uit Latyn ("overzettingen") en vertalings in Latyn ("Themata"), waarvan tenminste drie gedikteer moes word (d.w.s. vertalings op sig). Die bekende drie afdelings van Latynonderwys word dus aangegee n.l. vertalings uit en in Latyn en vertaling op sig. Die grondslag

41.

is derhalwe suiwer gele^ê, en die nadruk val ook op die regte plek n.l. op die vertalings uit Latyn. Dit is eienaardig dat geen melding gemaak is van grammatika-onderwys nie. Dit is sekerlik onderrig, maar is as 'n middel en nie as 'n doel beskou nie.

Opmerklik ook is dat herhaaldelik nadruk gele^ê word op die belangrikheid dat leerlinge werk moes ontvang volgens hulle kapasiteit: "Zo de jeugd zover zal gevorderd zyn" en "geëvenreedigd na de progressen die Leerlingen zullen gemaakt hebben" (Art. 4). Dit dui sekerlik netsoveel op die inhoud as die metode van onderrig.

Skoolboeke moes eers deur die Skolarge goedgekeur word; (art. 8) maar ons kan aanneem dat "mutatis mutandis" dieselfde boeke gebruik is as in Nederland.

Uit die informasie wat ons het, skyn dit dat die kursus deeglik en doelbewus aangepak is.

METODE. Art. 4(3) toon ons een aspek van die metode van onderrig aan: die plekke in die klaskamer is volgens meriete toeges^ê; dus dieselfde reëling as in die Eerste Latynse Skool. Verder word die begane foute weekliks op 'n lys aangeteken, sodat aan die einde van elke halfjaar bepaal kon word wie die minste foute begaan het. (Dit is moeilik om te se^ê of die werklike foute al dan net die getal van foute aangeteken is). Aan dié leerlinge, wat dan aan die einde van/...

van die jaar die minste op hulle lys het, is pryse toegeken as hulle werk dit regverdig het. Dis 'n stelsel wat in een opsig veral uitstekend is: nie net die een slimste kry 'n prys nie, maar enigeen wat hard werk kan in aanmerking kom. Verder is die metode ook doeltreffend om klaswerk te kontroleer, om werklus aan te wakker en die "blok"-metode uit te skakel.

Tweemaal per jaar is 'n eksamen gehou op 'n dag deur die Skolarge bepaal (art. 11). Die eksamen is deur die Skolarge self waargeneem, maar twee "Themata," wat vooraf voltooi is, moes ingehandig word. Waarskynlik is 'n mondelinge eksamen ook gedoen, maar dit skyn asof die toets eintlik by die "Themata" gelê het. Om 'n behoorlike standaard te handhaaf moes die "Themata" tot die volgende eksamen bewaar word. 'n Uiteraars effektiewe maatregel, want so kon 'n bepaalde standaard gehandhaaf word.

Hoedanig die promosie was, en hoe die werk en leerlinge ingedeel is, weet ons nie. In die "Plan" is net aanbeveel dat die promosie volgens Hollandse gewoonte per publieke funksie moes geskied en "in Latynsche Schoolen geskied te weeten in de Kerk"¹⁾

DISSIPLINE. 'n Mens sou verwag dat die dissipline vir

daardie/...

1) Res. Pol. Raad 1792 I, C 96, p. 874.

daardie tyd baie streng sou wees; en tog is dit soos voorgeskryf in art. 5 baie redelik. Dié hou van orde en disipline word weliswaar op die voorgrond gestel, maar die metodes van die handhawing daarvan word uiters versigtig aangegee: "... ernstig te berispen", "...zig te mogen bedienen van de gewonne school straffen indien de geaardheid van sommige discipalen zodanig bevonden worden, dat se sig door geene goede reedenen willen laten leiden". (onderstreping deur my). Die implikasie is duidelik: die gewone strawwe moes 'n laaste toevlug wees; die onderwyser moes egter eintlik 'n leier wees. Dieselfde gees spreek ook uit die volgende woorde uit die "Plan": "... dat men den rector meer zal kunnen toeleggen om langs dien weg des te bekwaamer lieden herwaarts te lokken en dat het schoolgeld per maand dan ook minder zal kunnen gesteld worden".¹⁾

Die onderwysers moes ook toesien dat die leerlinge hulle waardig en eerbiedig gedra in die gemeenskap (art 6). Die toesig strek weer tot buiteskoolse aktiwiteite volgens art 7. Hier word Karakterbou op die voorgrond gestel, maar 'n noodsaaklike vereiste daarvoor word ook beklemtoon n.l. die voorbeeld van die onderwyser: " ... aan welken pligt men verwagt dat de onderwyzer zich zelve niet zal ontrecken, om zodoende zyne leerlingen met een goed voorbeeld voor te gaan.../..."

1) Res. Pol. Raad 1792 I, C 96, p. 870.

gaan..." (art. 7).

ORGANISASIE. Volgens art. 2. is as skooldae vasgestel alle weksdae met Woensdag- en Saterdagmiddag as ontspanningsdae. Skoolure was van agt- tot elfuur en van een- tot vieruur. Vakansiedae was net gewone Kerkvakansiedae met nog twee vakansies: een van agt dae tydens Pase en die ander veertien dae vanaf die 13e tot die 26e Oktober. Die verjaarsdag van die Prins van Oranje was egter ook 'n vakansiedag. (art. 3). Die Latynse Skool het dus minder vakansiedae gehad as die gewone skole, wat in Desember ook nog 'n kort vakansie gehad het.

Daar word nie melding gemaak van dagregisters nie, maar volgens art. 9 moes die skolarge maandeliks 'n lys kry van die kinders wat die skool bywoon.

Skoolgeld is vasgestel op 3 Rds. per maand per kind (Art. 10). (Die Kursus het dus nou 36Rds. per jaar gekos waar dié in Slicher se skool volgens 1719 se plakkaatboek 18 Rds. per jaar gekos het). Behoeftige leerlinge word nou egter in aanmerking geneem. Op applikasie om vrystelling kan die Skolarge hulle toelaat om die klasse gratis by te woon.

Die onderwysers moes 'n kontrak van vyf jaar aangaan, en moes tenminste een jaar vooruit kennis gee van verlating van diens, sodat 'n geskikte plaasvervanger betyds gevind kon word (art. 12).

Die/...

Die salaris van die praeceptor is vasgestel op 600 Rds. per jaar. Dit moes uit die opbrengs van die skoolgeld betaal word, en die tekort uit die fonds. (art. 12). Die woorde: "... en zoo dezelve niet toerykende zyn door Scholarchen uit her Fonds..." skyn aan te dui dat die onderwyser nog self die skoolgeld ontvang het.

Die praeceptor moes hom egter stiptelik volgens die bepalings van die "Instructie" gedra, anders kon hy geskors word.

Vir die tyd waarin die skool opgerig is, was die organisasie heeltemal doeltreffend, en ons vind ook nie dat daar administratiewe moeilikhede was nie.

'n MEEDEDINGER VIR DIE LATYNSE SKOOL NIE TOEGELAAT.

Dat die Latynse Skool die sorg en troeteling nie alleenlik van die Skolarge, maar ook van ander vooraanstaande lede van die gemeenskap weggedra het, spreek duidelik uit die behandeling van 'n aansoek van 'n sekere J.J.D. Ziegler om 'n hoërskool of Franse skool in Kaapstad te open deur die Politieke Raad op 20 Januarie 1794.¹⁾ Hy sou vir vyf uur lank Nederlands en Frans doseer, maar: "daar miskien de weinigte van de leerlingen de Latynsche Taal voor 't eerst te weeten nodig hebben: zo zal de bovengetekende (d.w.s. Ziegler) aan de geenen, die 'er lust daartoe hebben, extra lessen op byzondere Uuren van den dag daarin

-----geeven,/. .

1) Res. Pol. Raad 1794 I, C 105, p. 691.

geeuen, om den algemeener onderrigt in de Fransche en Nederduitsche Taal daardoor niet te belemmeren.."1)

Dit is dadelik deur die Raad gevoel dat so 'n skool afbreuk sou doen aan die Latynse skool. Die volgende argument toon dit duidelik aan:2) "...De Heer van Reede van Oudtshoorn was van gedachten dat dewyl de school welke de Ziegler had verzocht te mogen oprichten niet tot prejuditie van de Publicque school konde strekken, zyn verzoek zou kunnen worden toegestaan, onder bepaling dat hy in zyn school geen Latyn zal onderwyzen."

Uiteindelik is die saak uitgestel deur die Kommissaris tot van die Skolarge 'n beskouing oor die op te rigte skool ingewen kon word. Die Skolarge het geantwoord dat hulle nie swarigheid het solank Latyn nie onderwys word nie, en op 21 Maart 1794 het die Politieke Raad sy toestemming verleen aan Ziegler om 'n private "Franse" skool op te rig.

1) Ibid., p. 692.

2) Ibid., p. 698.

H O O F S T U K IV .VERDERE GESKIEDENIS VAN DIE LATYNSE SKOOL.DIE EERSTE BRITSE BESETTING.

Tydens die eerste Britse besetting van die Kaap (1795-1803) het die georganiseerde gemeenskapslewe soos gewoonlik aangegaan, en o.a. ook die Latynse Skool. Die gewens in verband met hierdie periode is egter baie skraal.

Die Skolarge het soos gewoonlik aangegaan met hulle werksaamhede. Op 13 Mei 1796 lewer hulle 'n verslag van die "fonds"¹⁾ Hieruit blyk dat die fonds toe op 91,550 guldens gestaan het; maar in die afgelope jaar is daar geen uitbetaling aan die "praeceptor" gedoen nie. Dit beteken dus dat Van Baak óf nie meer skoolgehou het nie óf sy volle salaris van 600 Rds. van die skoolgeld geïen het.

Op 20 September 1796 rig hulle 'n versoek aan Craig om Hollandse onderwysers vanuit die Verenigde Nederlande te mag invoer,²⁾ Agterop die brief is geskryf dat, aangesien die Britse Plan enige tyd verwag kon word, die saak eers afgestel moes word.

Die/...

1) Letters Received, B.O. 29, p. 20.

2) Letters Received, B.O. 29, p. 21.

Die vraagstuk van wie die onderwyser was is nog in duisterheid gehul. In 1795 was Van Baak die "praeceptor", maar in 1803 tref De Mist vit Klein aan as "Conrector". Geen aanduiding van die verandering kan gevind word nie, en ons kan alleenlik maar 'n teorie op die saak nahou. M.i. het die verandering tydens die eerste jare van die Britse besetting plaasgevind om die volgende redes:

(1) Toe De Mist die skool in 1803 besoek het, was alles so mooi agtermekaar en die werk so bevredigend dat dit skyn die werk van 'n gevestigde onderwyser te gewees het.

(11) Die dokumente van die Britse besetting is baie onvolledig en dié van die Bataafse tydperk baie vollediger.

(111) In 1800 is die "Kaapsche Courant" opgerig, en 'n mens sou 'n advertensie daarin kon vind as die omruiling van onderwysers na 1800 plaasgevind het.

Die moontlikheid is ook dat Klein een van die onderwysers was wat volgens die reg aan die Skolarge in 1792 gegee uit Holland aangestel is nadat die eerste drie benoeminge misluk het,¹⁾ en dat hy na die Britse besetting eers hier aangekom het.

DIE IATYNSSE SKOOL TYDENS DIE BATAAFSE TYDPERK.

Toe die Kaap te staan gekom het onder die Bestuur van die Bataafse Republiek, was dit gelukkig dat aan die
hoof/...

1) Sien p. 35

hoof van sake twee verligte en vooruitstrewende persone aangestel is n.l. Janssens en De Mist.

Aan die hoof van die Latynse Skool het Hendricus Joseph Ignatius Klein gestaan, met die titel van „Conrektor" (dus 'n graad hoër as Van Baak en 'n aanduiding dat hy beter gekwalifiseerd was). Die aandag van die Regering is al baie gou op hierdie skool gevestig, want reeds op 28 September 1803 woon De Mist 'n promosie-plegtigheid aan die Latynse Skool by. Sy ingenomenheid met en die deeglikheid van die werk spreek uit die volgende:¹⁾ „De Commissaris Generaal op gisteren met genoegen hebbende bygewoond de promotie van eenige Discipulen der Latynsche School, heeft by Missive van heeden Gouverneur en Raden verzogt den Conrektor H.J. Klein, tot encouragement van 's Lands wegen te willen accordeeren eene buitengewoone gratificatie van Een Honderd Caapsche Ryksdaalders."

'n Verdere belangstelling in die onderwys en Latynse Skool spreek uit die Skoolorde van De Mist, opgestel op 11 September 1804 en in die „Kaapsche Courant" van 9 Maart ~~en~~ 18 Mei 1805 gepubliseer.²⁾ Die belangrikste punte in hierdie Skoolorde is die volgende:

Die bestuur van die skole, insluitende die Latynse
skool,/...

1) Notulen de Mist VIII, B R. 110, p. 61.

2) 9 Maart, 23 Maart, 20 April, 27 April, 18 Mei, [1805]

skool, staan onder die Gouwerneur as opperskolarg, bygestaan deur 'n Kommissie van Skolarge bestaande uit: een lid van die „Raad van Politie“, deur die Goewerneur benoem, en wat die ~~permanente~~ voorsitter sal wees; die tydelike president van die Weeskamer, of 'n lid deur hom benoe^m; twee predikante van die Hervormde en een van die Lutherse gemeente; die tydelike President of lid van die „Raad der Gemeente“; en 'n sewende persoon deur die Goewerneur benoem. Hierdie persoon sal ook die penningmeester van die „fonds“ wees. Die „Skoolkommissie“ vervang dus die „Raad van Skolarge“.

Die doel van hierdie kommissie word in art. 4 beskrywe: „De Hoofdzorg dezen Commissie zal zyn om door goede correspondentie in Nederland, kundige en geschikte Persoonen op voordelige voorwaarden naar herwaarts te noodigen, ten einde de verschillende takken van opvoeding en onderwerpⁿ der Jeugd in deze Volksplanting op zich te willen neemen.“

I.v.m. die ou kwessie van range vir onderwysers word as volg bepaal: „De stand van zodanige onderwysers der Jeugd in de Maatschappy, is allen achtig en onderscheiding waardig, zy zyn van zelve, en daadlyk door hunne benoeming, Burgeren, en genieten, zo lang zy zich hunner roeping waardig gedragen, alle bescherming van het GouVERNEMENT“.

Godsdiens word nie in die skole toegelaat nie. Verdere artikels stel die oprigting van 'n kweekskool vir onderwysers, 'n dames-koskool en beter voorsiening vir

laer onderwys in vooruitsig.

Vir die Latynse Skool word spesiale voorsorg gemaak in die Skoolorde. Artikels 27 tot 30 lui as volg:

27. „Edoch verdienen dan de Latynsche Schoolen eene tweede, en even gewigtige plaats in derzelve voorzorg en oplettendheid. De kunde in Latynsche en Grieksche Taalen, - de meest op alle andere Taalen toepasselyke vaste regelen, die de Jongelingen in die Schoolen worden ingeprent - de voor alle de volgende bedryven en in alle standen van het leven zo nuttige en ongevoelig aanwinnende kennis in de geschiedenissen der Romeinsche en Grieksche Volken, en in de groote en beroemde daaden hunner Helden en Staatsmannen, vormen in eene welgeregelde Maatschappy die Classe van Burgeren, aan welke in rypere Jaaren gewigtige deelen van het publiek Bestuur kunnen worden aanbetrouwd.”

28. „De hier reeds aanweezige, en allen lof verdienende beginselen eener Latynsche School kunnen daartoe ten grondslage dienen. Zy aan welker mildadigheid die beginselen hunne geboorte verschuldigd zyn, zullen toejuichen, dat het tegenwoordig Gouvernement zich zelve met de verdere uitvoering hunner lofryke oogmerken belast, en gewis gaarne medewerken tot het gemaklyk maaken van alle middelen, die het Gouvernement nu of namaals zal behoeven, om aan de nuttigheid dier oogmerken de meest mooglyke uitgebreidheid te geeven.”/..

gegeven."

29. „Het onderwys op deze School zal aan niet minder dan aan twee deskundige persoonen, onder den titel van Rector en Conrector behooren te worden toevertrouwd: voorbehoudens altyds de vryheid aan de School-Commissie, om naar maate het Fonds zulks zal toelaaten, of het getal der Discipulen zulks zal noodsaaklyk maaken - met communicatie en toestemming van den Gouverneur in der tyd - dit getal met een of meer Praeceptoren te kunnen vermeederen."

30. „Ook ten opzichte van deze Latynsche Schoolen word de bepaling der Tractamenten, en Schoolgelden, ten behoewe van den Rector en Conrector, benewens de School-Ordre - gebruik der Schoolboeken - afscheiding der Classen - wyze en tyd van opklimming - examen - praemien - en promotien der Discipulen, en voords al het reglementaire aan de School-Commissie bevoolen: voorbehoudens altyd de goedkeuring van den Gouverneur, als Opperscholararch; en zullen de Onderwyzers gehouden zyn, zich aan de ordres van Scholarchen, zonder tegenspraak te onderwerpen."

Onderwyzers sou voortaan die Kursus aan die Latynse Skool moes voltooi het aler 'n aanstelling erlang is: „ten zy by boven en halven zyne geoeffenheid in het zuiver spelen, spreekken, leezen en schryven der Nederduitsche taal, mede zal hebben gepasseerd de Latynsche Schoolen, het zy hier, het zy elders, en zulks ten vollen, en de bovenste
 classe/...

classe ingesloten, en dezelve, met loflyke promotie ingevolge door hem te vertoonen Getuigschrift van Scholarchen, zal hebben verlaaten". Die Goewerneur behou egter die reg om in baie verdienstelike gevalle uitsonderings op die reël te maak.

Die beheer van die "fonds" word ook in die hande van die Skoolkommissie gelaat. Sekere belastings soos b. v. dié op bier, wyn, testamente, slawe, ens. sou in die kas van die "fonds" gestort word.

Van hierdie Skoolorde van De Mist het weliswaar nie veel gekom nie, want net in die volgende jaar het die Kaap weer in hande van die Engelse gegaan, maar die Skoolkommissie het tot stand gekom soos volgens die orde saamgestel. Die publikasie van die Skoolorde moes egter nuwe gedagtes en lig gebring het op onderwysgebied en veral die behoefte aan behoorlike onderwys, insluitende middelbare onderwys, op die voorgrond gestel het.

Die nuwe "Commissie van Scholarchen" is dan dadelik gekonstitueer en het sy werk met alle erns aangepak, want reeds op 6 Maart 1805 (dus drie dae voor die publikasie van die skoolorde) rig die sekretaris (C.H. Hesse, die Lutherse predikant aan die Kaap) 'n brief aan die Kommissaris as antwoord op 'n dekreet van 20 Februarie waarin seker informasie gevra is i.v.m. onderwysake. In hierdie brief/...

brief van Hesse word die volgende gese¹⁾ omtrent die Latynse Skool: "...op de vraag Sub. Tit C. is de Commissie van gevoelen dat de lateinsche School in verband behoort te staan met de algemeene Scholen, en dat de Commissie zal moeten werkzaam zyn, om aan deze School eene zodanige inrichting te geeven, als ten meesten nutte voor de volksplanting zal kunnen geoordeeld worden, dat echter de byzonder wyze op welke de lateinsche School met de algemeene Scholen in verband moet staan, niet wel zal kunnen bepaald worden, voor en alear de Commissie in staat zyn zal de hervorming van het Schoolweezen over het algemeen, te kunnen beginnen." Verder beveel die Skoolkommissie aan dat die "fonds" gekollekteer vir die Latynse Skool in 1791-1794 by die "algemeen Schoolfonds" gevoeg word.

Op 3 Julie 1805 vind ons weer 'n skrywe van "de Zuid Africaansche School Commissie" aan die Kommissaris waarin melding gemaak word van 'n beraming van salarisse:²⁾ 25 Rds. per maand vir 7 of 8 kweekeling-onderwysers; 150 Rds. per jaar vir "elk geauthoriseerden Schoolmeester"; 150 Rds. per jaar vir die penningmeesters van die Skoolkommissie; 500 Rds. per jaar vir 'n "onderwyzer in de Fransche en Hollandse Taal gecombineerd" en "Voor een Onderwyzer in den Latynsche en Grieksche Taalen
Rds./...

1) B R 11, p. 804.

2) B.R.12, 3 Julie 1805.

Rds 1000, en vrydom de huur van het schoolhuis, door den thans daar toe gedespicieerden persoon van H.J.J. Klein bewoond".

Hoewel Klein nou omtrent die salaris van 'n rektor gekry het volgens die oorspronklike „plan" (as die vry woning bygereken word), het hy nooit dié titel verwerf nie, soos blyk uit die advertensie van die pos na sy dood.¹⁾

Teen die einde van die Bataafse tydperk word die skool nie te goed besoek nie. Dit kan alleenlik toegeskryf word aan gebrek aan belangstelling by die ouers, soos tewens ook blyk uit 'n brief van Janssens aan die Raad van Asiatiese Besittings van die Bataafse Republiek op 30 Oktober 1805:²⁾

„... Ondertussen was een goed institut voor Jongelingen mede aller wenschelykst, alzoo Wy tot nu toe, behalven der gewoone lees en Schryf-schoolen, welke vry goed zyn, En enig gebrek-kig onderwys in de Fransche en Engelsche Taalen, hier nog maar alleen een Latynsche School hebben, welk vermits men deze Taal hier in 't gemeen minder noodzakelyk acht, zeer weinig word gefrequiteerd".

DIE TWEEDE BRITSE BESTUUR.

Graaf Caledon, die eerste Goewerneur na die Tweede Britse besetting van die Kaap in 1806, het sy belangstelling in die onderwys getoon deur aan die skoolkommissie op 6 Maart
1807/...

1) Sien p. 69

2) Uitgaande Brieven 1805-1806, B R. 89, p. 62.

1807 'n brief te rig waarin informasie gevra word i.s. die onderwystoestand in die land. Hierop antwoord die sekretaris, Hesse, op 10 Maart en sê dat die gevraagde rapport so gou as moontlik na behoorlike ondersoek ingestuur sal word. Op 1 April 1807 stuur hy voorlopig 'n onoffisiële rapport ¹⁾ waarin hy o.a. die volgende skryf :

„The Schools at present under the immediate inspection of the School Commission, are the following:

1. A Latin School, under management of a Prorektor, Ignatius Klein by name, in which Latin is taught almost exclusively of every other science, agreeable to the Instruction drawn up by the former Schoolarchs for the Latin praeceptor.

.....

The Teachers in the two first institutes (d.w.s. die Latynse skool en Pahud se «Young Ladies' School) only derive some emoluments from the funds, under administration of the School Commission, as whatever children, frequenting these two schools, are obliged to pay for it, being from 3 to 6 Rixdollars p. month - is received and put to account by the Rentmeester or Treasurer of the School Commission. The salary of the prorektor Klein, is at present Rds. 1000 p. annum, and he occupies besides a small house in Waalstraat, belonging to the School Commission

But/...

1) Letters Received, Co. 7, 1 April 1807.

But of the latin scholars these are no more than from 6 to 8."

Maar nog voordat die skoolkommissie die offisiële rapport kon verstrek soos gevra, ontvang hulle op 20 April van die agerende sekretaris van die Goewernement (J.C. Smyth) 'n brief wat die aanduiding was van 'n beleid wat nog baie moeilikhede sou veroorsaak:¹⁾ "His Excellency has ordered me to point out to the Gentlemen composing the School Commission that as there is very little probability of the Colony ever being again under the authority of any other than the British Government, the very great advantage that would accrue to the Youth of both sexes, from their being eagerly and grammatically instructed in the English language, and as he observes that there is no English Master either at the Young Ladies Boarding School, at present under the management of Mr. & Mrs. Pahud, or at Mr. Klein's School (both under the charge & Superintendance of the Commission) he has ordered me to express his wish that you will promise some eligible Person to teach the English Language at both these Institutions with as little delay as possible."

Hierop antwoord die Sekretaris van die skoolkommissie ietwat gedwee op 12 Mei 1807 :²⁾ "The members of the Commission/;..

1) Letter Book, Co 1460, 20 April 1807.

2) Letters Received, Co 7, 12 Mei 1807.

sion will do their utmost in procuring as soon as possible, a proper person for teaching the English language, both at the Latin and the Young Ladies School." Saam met die brief stuur hulle ook die offisiële rapport, gedateer 5 Mei 1807. Dit bevat dieselfde informasie as die onoffisiële een van Hesse op 1 April.

DIE LATYNSE SKOOL KRY 'n MEEDEDINGER.

Tot dusver het Klein se skool geen meededinger gehad nie, maar op 19 Desember 1807 verskyn die volgende advertensie in die „Kaapsche Stads Courant en Africaansche Berigter:“

„De Eerw. Doctor Halloran, Capellaan zyner Majesteits Landmagt in deze Colonie, welke aan het hoofd van een voornaam Instituut, in Engeland, gedurende verscheiden jaaren, zich met de opvoeding der Jeugd heeft bezig gehouden, heeft de eer by dezen zyn voornemen bekend te maken, om twaalf jonge Heeren, tussen den ouderdom van 7 en 14 jaaren, als Pupillen aan te neemen. Dezelve zullen in de onderscheiden takken van Classieke, Mathematische en Commercieele Weetenschappen onderweezen worden, en zo dra Doctor Halloran een diergelijk getal kon completeeren, zullen zyne Instructien een aanvang neemen. Intusschen kan men omtrent zyne bepalingen en uren van onderrigt by hem informatie bekomen in de Burgstraat No. 2.“

Op 1 Januarie 1808 verskyn weer 'n advertensie van die op te rigte skool.

„De Eerwaarde Doctor Halloran, zal op Maandag den 25 dezer lopende maand (volgens den inhoud zyner vorige voor-
slagen in de Courant van den 19 l.l.) gereed zyn, eene classe van 12 Jonge Lieden te ontvangen - Hy zal zyne Onderwyzin-
gen uittrekken tot alle deelen van nuttige en vrye Weten-
schappen, geschikt om den Leerling tot de Geleerdheid, tot den Land en Zeedienst, of tot het Commercieel Beroep, op te lyden en bekwaam te maaken.

De geëischt wordende voldoening is 240 Rds. 's Jaars, welke voor ieder halfjaar voor af zal moeten betaald, en de uren van onderwys bepaald worden des morgens van 8 tot 11 uur, en des nademiddags van 1 tot 3 uren.

Ouders en andere Persoonen, die begeerig mogten zyn, zich van deze gelegenheid te bedienen, om hunne zoonen of Bloedverwanten eene schoone educatie te doen verkrygen, wordt verzogt, hier toe tydig aanzoek te doen, alzo Doctor Halloran geenzins het getal, waar by hy zig in zyne voor-
slagen heeft bepaald, zal te boven gaan."

Hierdie inrigting is werklik geopen (of dit nou pre-
sies op 25 Januarie 1808 soos geadvertteer gebeur het weet ons egter nie) want op 17 Januarie 1809 skryf Halloran aan Vis-
count Castlereagh:¹⁾ "I shall beg leave only to add, that I have (under sanction of His Excellency the Governor, and at a
very/...

1) Brief Helloran - Viscount Castlereagh: Theal: "Records of the Cape" Colony", 1806-9, Vol VI, p. 449.

very serious expense) form'd in this Colony an Establishment for the Education of Youth in Classical, Mathematical and Commercial Learning, which had long been a desideratum. And I have also more recently established an Institution for female Education, under conduct of my Daughters."

Op 30 Maart 1810 skryf hy in 'n memorie¹⁾ dat hy 'n inrigting teen 'n koste van meer as £2000 sonder enige hulp van die Regering opgerig het. Verder vind ons die volgende sin in sy advertensie van die Latynse Skool na sy aanstelling as rektor daarvan in 1810²⁾: „Doctor Halloran, voor zo veel als zyne bekwaamheden en oplettendheid als Leermeester betreft, refereert het Publiek aan de vorderingen, daar dié geenen reeds gemaakt, die op zyn privaat Instituut in deze Colonie geweest zyn."

Dis tog eienaardig dat in 1794 Ziegler nie van Regeringsweë toegelaat is om 'n opposisie-skool teen die Latynse Skool te open nie en dat die Goewerneur in 1808 sy toestemming tot so 'n inrigting gee. Die verklaring vir hierdie verskynsel is m.i. tweërlei : (1) Die Latynse Skool het nog die tipies 18e eeuse leerplan gehandhaaf, d.w.s. Latyn was die eintlike vak in die middelbare onderwys; aan die begin van die 19e eeu was daar egter 'n beweging om die wetenskappe 'n groter seggingskap in die leerplan te gee en self om
die/...

1) Memorie Halloran-Tesourie Eng. Regering. Theal: Op Cit., vol. VII, p. 272.

2) Sien advertensie van Halloran - p.84

die Skool meer toe te spits op die behoefte van die praktiese lewe. Klein se skool het ongetwyfeld nog die ou Tradisie gehandhaaf terwyl aan die Kaap ook al die behoefte gevoel is aan 'n meer moderne skool met 'n meer moderne leerplan.

(11) Klein se skool was nie alleenlik 'n Hollands-medium skool nie, maar ook Hollands-georiënteerd. Die Engelse aan die Kaap kon of wou nie tuis voel daarin nie, en die behoefte is gevoel aan 'n inrigting waarin die Engelse taal die medium sou wees en wat Engels-georiënteerd sou wees. In Kaapstad was daar toe alreeds 'n sterk Engelse gemeenskap.

In hierdie lig moet die opposisie-skool van Halloran beskou word. Natuurlik was dit terselfdertyd 'n welkome uitkoms vir Halloran uit sy finansiële bekommernis, want daar was moeilikhede met die uitbetaling van sy salaris.¹⁾ Die visioen van 'n florerende skool-besigheid en die nooit-voldane ambisie van Halloran was waarskynlik twee vername faktore by die oprigting van die skool.

Dit is ook interessant om te sien waarop Halloran in sy advertensie die klem lê, want daarin word juis sy skool onderskeid van dié van Klein s'n bepaal: hy bied aan kursusse in die klassieke tale, matesis en handelsvakke. Klein se
skool/...

1) Memorie Halloran-Tesourie Eng. Reg., Theal: „Records" dl. VII, p. 272.

NB

62.

skool darenteen het nie die laaste twee kursusse ingesluit nie. Halloran lê dan ook nadruk daarop dat sy skool leerlinge voorberei vir "Geleerdheid, tot den Land en Zeedienst, of tot het Commercieel Beroep". Maar as ons nou hiermee in verband bring Halloran se veragting vir die Hollandse taal en alles wat Hollands was,¹⁾ kan ons hierdie doelstelling van opleiding vir "Geleerdheid", "Land en Zeedienst" en "Commercieel Beroep" nie anders beskou as die ideaal van 'n Engels-georiënteerde gemeenskap en staat, bewerkstellig deur 'n Engelse-medium en Engels-georiënteerde skool. Daarom kon hy ook roem op die "Sanction of His Excellency the Governor", wat al in 1807 die beleid van verengelsing deur die skool by die Skoolkommissie aangekondig het.

Halloran se skool is dan die begin van twee sterftes, n.l. die sterfte van die ou Latynse skool met sy eensydige leerplan en die sterfte van Hollands-medium in die onderwys en interpretasie van die klassieke literatuur. Eersgenoemde sterfte was 'n voordelige, maar l.g. 'n noodlottige gebeurtenis, want as gevolg van die eerste sterfte het 'n beter gebalanseerde middelbare onderwys ontstaan, terwyl as gevolg van die tweede sterfte die klassieke 'n versteende en selfs onverstaaenbare inhoud vir die Afrikaner geword het.

Die/...

1) Brief Halloran - Liverpool, 8 Mei 1811. Theal: "Records", dl VIII, p. 58.

Die Skool van Halloran is waarskynlik in „Burgstraat No. 3" geopen volgens die advertensie, maar is later na sy nuwe woning in Strandstraat verskuif.¹⁾ Dis hierdie insti-
tuut wat hom so duur te staan gekom het.

Oor die inhoud van sy leerplan weet ons nie veel meer as net dat die gemelde drie vakke onderwys is. Aangesien hy hom volgens sy plan net sou beperk tot twaalf leerlinge, het die onderwys natuurlik net in Engels geskied, hoewel hy deur sy advertensie ook in Hollands te plaas Hollandssprekendes se steun gevra het. Dit is duidelik dat hy nie eers Hollands verstaan het nie,²⁾ hoe sou hy dit nog as medium kon gebruik?

Omdat hy as hoof van 'n skool in Engeland intieme kennis van die Engelse stelsel gehad het, het hy natuurlikwyse sy skool ingerig volgens die Engelse „Public Grammar Schools".³⁾

Dis moeilik om te sê hoeveel ondersteuning hy ontvang het. In 1809 se onderwysrapport⁴⁾ word nie aangetoon hoeveel leerlinge daar in Klein se skool was nie, anders sou mens daarvan kon aflei in hoe 'n mate Halloran se skool afbreuk aan hom
gedoen/...

1) Sien advertensie van Halloran p.84

2) Memorie Halloran - Kroonprins van Eng. Theal: Records", dl. VIII, p. 143: "Your Memorialist was thus...sentences to be fined, imprisoned, and banished from the Colony, by this foreign Tribunal whose proceedings we conducted...in an unknown language".

3) Vgl. Hoofstuk I

4) Sien p. 64

gedoen het. Waarskynlik was die ondersteuning maar eweredig, want die feit dat Klein se skool by Halloran s'n ingelyf word na eersgenoemde se dood ¹⁾ laat dit lyk asof Halloran s'n sterker was, terwyl die feit weer dat Halloran appliseer vir Klein se pos en hom onderwerp aan die reëling van die skoolkommissie dit laat skyn asof hy dit nie te volop gehad het nie. Ons moet ook nie uit die oog verloor dat 'n Kursus in Klein se skool maar van 36 tot 72 Rds. per jaar gekos het ²⁾ en dat leerlinge soms selfs gratis ingeneem is, ³⁾ terwyl 'n Kursus 240 Rds. per jaar ⁴⁾ in Halloran se skool gekos het nie. Klein het verder die beskerming van die skoolkommissie geniet, terwyl Halloran se skool nie onder die toesig van die skoolkommissie gestaan het nie. Wat hierdie omstandighede betref was die wedywing dus 'n ongelyke.

DIE ONDERWYSRAPPORT VAN 1809.

Die volgende rapport oor onderwyssake, opgestel deur die skoolkommissie op 11 Januarie 1809 word op 16 Januarie 1809 versend. 'n Paar belangrike punte daarin laat ons die koers van die onderwysbeleid en die plek van die Latynse skool/...

1) Sien p. 90

2) Sien Bylae D en p. 56

3) Bylae D

4) Sien p. 59

the school Commission

4. Besides the common or elementary Schools, there should be in this town some, more distinguished institutions for the education of children.

These ought to be conducted by persons bred for the task, receiving a fixed annual salary, and being made as independent of the parents as possible, to be the more subjected to the School Commission. Of such schools there should be only a few and only such children should find reception, as have gone through the elementary Schools - in case the situation of their parents should enable or entitle them to a more finished education. - If then, the lower or Common dutch schools first of all should have been brought upon a proper footing, it might be advisable to establish in this town a kind of College or Academy in which the foreign languages and the different branches of useful science, should be taught by the different Masters, under the upperdirection of an inspector or Rector in a regular Succession of lessons, to the disciples divided according to their abilities, their age and progresses into different classes and apartments - and as such an Academy in every respect desirable for the present situation of the Colony, can only be calculated for the boys or Young gentlemen, it seems."

Verder kon 'n soortgelyke inrigting vir dames opgerig word.

Vir/...

tot die middelbare onderwys. Die sydelingse aanmerkings oor die Latynse skool het dus niks te doen gehad met die gehalte van Klein se werk nie, maar was gerig teen die onderwetse leerplan wat hy daarop nagehou het; let b.v. ook op die nadruk wat Halloran lê op ander dinge behalwe Latyn in die advertensie van sy opposisie-skool; dit word selfs in soveel woorde gesê deur die sekretaris van die Skoolkommissie in sy rapport van 1807.¹⁾

Klein se skool tipeer dan hier die ou Latynse skole voor die oorgang na die meer moderne hoërskole, „Public Grammar Schools” of „Gimnasia” genoem. Met die dood van Klein verdwyn die tipiese Latynse Skool ook aan die Kaap; as opvolgers daarvan vind ons 'n baie groot afwisseling van skole, tot dat 'n koers gekry word met die oprigting van die Suid-Afrikaanse Athenaeum (1829), en met die stigting van 'n departement van Onderwys (1839). Volgens die lig wat hy gehad het, het Klein deeglike werk gedoen.

Omdat daar ander inrigtings in die Kaap was vir meisies, onder the bestuur van Mnr. en Mev. Pahud en van Hallonay het Klein seker net seuns in sy skool gehad. Dit skyn ook asof hy nie meer die las van die invordering van skoolgelde op hom gehad het nie, maar dat die penningmeester van die skoolkommissie vir hierdie werk verantwoordelik was.²⁾

1) Sien p. 54

2) Sien p. 50

H O O F S T U K V.DIE EERSTE ENGEISE ONDERWYSER.'n KORT LEWENSKETS.

Onmiddelik na die dood van Klein het die skoolkommis-
sie die vakante pos in die „Kaapsche Stads Courant en Afri-
caanschen Berigten" geadverteer. So verskyn in die uitgawe
van 13 Januarie 1810 (d.w.s. in dieselfde uitgawe waarin Klein
se doodberig staan) die volgende advertensie:

„Latynsche School.

Iemand genegen zynde, en de vereischte bekwaamheid bezit-
tende, om, in plaats van den overledenen Pro-Rector H.J.I.
Klein, de Jeugd in de Latynsche Taal, en de overige Weeten-
schappen daar mede in verband staande, te onderwyzen, word
hierby uit Naam van de School-Commissie uitgenodigd, om zich
by den Secretaris van 't College aan te dienen."

Die persoon wat as antwoord op die advertensie aange-
stel is, is niemand minder as Halloran, die hoof van die op-
posisie-skool teen Klein. Omdat hy egter so 'n eienaardige
persoon was, gee ons kortliks 'n skets van sy lewe en werk,
soos dit uit dokumente opgestel kan word.¹⁾

In/...

1) Hierdie lewensskets is opgemaak uit dokumente in Theal se
Records of the Cape Colony", Vol. VI p.p. 448-453, Vol VII
"p.p. 272-274, p.p. 379-388; Vol VIII p.p. 58-71, p.p. 139-
145; p. 149, p.p. 167-175. Verder is dokumente uit die
Kaapse argief gebruik soos aangedui sal word. Daar is
getrag om 'n korrekte weergawe van die feite van sy lewe
te gee deur 'n vergelykende Studie van die dokumente.

IN ENGLAND. Laurence Hynes Halloran het gedurende 'n paar jaar voor 1796 aan die hoof van 'n skool te Alphington, Suid-England, gestaan en onderwys gegee in die gewone Kunste, sterrekunde, aardrykskunde, rekene, en 'n bietjie Latyn en Grieks. Hy het as vreemdeling in die plekkie gekom, maar het daarin geslaag om 'n groot indruk op die mense te maak. In 1795 of 1796 het hy by biskop Baller van Exeter aansoek gedoen om hom as predikant te orden, maar om verskeie redes, o. a. ook die feit dat hy nie 'n graad behaal het nie en dat sy gedrag nie na wense was nie, is die versoek geweier. Kort daarna (nog in 1796) moes Halloran die plek verlaat weens skuld, maar na ongeveer 'n jaar het hy teruggekeer in die omgewing van Exeter, en het toe voorgegee dat hy deur die biskop van Ossory, O'Bryne, die latere biskop van Meath, georden is as „Deacon.”[⊕] Hy het die plaaslike biskop Courtenay gevra om hom te orden as „Priest.” De biskop het geweier en hy ondersoek het geblyk dat Halloran nooit deur die biskop van Ossory georden is nie, maar dat hy vervalste dokumente in sy besit gehad het. (Om sy gewaande Ierse predikantsorde des te aanneemliker by die mense te maak, het hy nou, volgens die biskop van Meath, sy naam „O'Halloran” geskryf). Halloran kon dus nooit in die omgewing van Exeter as erkende predikant optree nie. Hy was baie ontevrede met die handelwyse van biskop/...

biskop Courtenay, en na 'n tydjie het hy die distrik verlaat.

Wat presies daarna gebeur het, weet ons nie, maar op een of ander manier was hy aan die Britse vloot in die Middellandse see verbonde, waar hy as „deputy judge advocate” opgetree het.

Op 3 November 1801 is die paspoort van 'n sekere Halloran van Ierland aan die Kaap ondersoek. Moontlik kan dit nog dieselfde man gewees het. 1)

AAN DIE KAAP. Op 24 Junie 1807 is Halloran aangestel as „Chaplain to His Majesty's forces” te Kaapstad, en op 6 Desember 1807 het hy aan die Kaap geland.

Met sy aankoms alhier het hy gevind dat in Kaapstad nie 'n predikant vir die Siviele Engelssprekende inwoners was nie, en hy het hom dadelik ook tot hulle diens gestel. Skaars twee weke na sy aankoms het die eerste advertensie van sy op te rigte skool vir middelbare onderwys verskyn 2) en in alle waarskynlikheid is die skool op 25 Januarie 1808 geopen. Halloran het dus kort na sy aankoms hier drie beroepe tege-lykertyd uitgeoefen n.l. predikant van die troepe, predikant van die Engelse inwoners van Kaapstad en hoof van 'n middelbare skool. Sy werksaamhede as hoof van die Skool is alreeds
BESPREEK/..

1) Reports on Strangers, B O 73, 3 Nov. 1801.

2) Sien p. 84

bespreek.¹⁾

As predikant van die siviele Engelse aan die Kaap het 'n moeilikheid ontstaan deurdat die Goewerneur hom nie assulks wou erken nie. Sy memorie om betaling in Desember 1808 is deur die Goewerneur afgewys, en selfs sy hoër appèl in die saak het nie geslaag nie. Desnieteenstaande het hy die pligte van predikant bly nakom. Op 30 Maart 1810 skryf hy aan die tesourie van die Engelse regering: „Your Memorialist begs leave to represent farther, that he has now for two Years, and Six Months, (exclusively of all professional services to His Majesty's Garrison in this Settlement) performed all the duties of a Colonial Chaplain also without any Recompense, or Allowance, whatever, from His Majesty's Government." Maar selfs na hierdie hoë beroep skyn dit of hy geen vergoeding vir sy dienste gekry het nie.

Halloran het hom vreeslik bekommer oor die lot van die Engelse aan die Kaap. Hy het na Engeland geskryf en gevallle genoem om te bewys dat die Engelse onderdruk word en selfs wrede behandelings moet verduur.²⁾

AS PREDIKANT VAN DIE TROEFPE het hy egter baie moeilikheid gehad. Op 17 Maart 1808 het hy 'n memorie aan die
tesourie/...

1) Sien p. 58 e.v.

2) Theal: Records, p.p. 58-71.

tesourie van die Engelse regering gerig om te vra dat 'n vaste skaal vir sy salaris en toelae opgestel moes word. In 'n antwoord op 24 Augustus 1808 bepaal die tesourie Sy salaris as volg: salaris: dié van 'n „Major of Infantry" en toelae die van „Majors of Brigade on foreign Service". Die uitbetaling was egter nie in ooreenstemming hiermee nie, want hy het voortdurend deels die toelae van 'n „Brigade Major" en deels die van 'n „Captain" gekry. Op 30 Maart 1810 rig hy dan weer 'n memorie aan die tesourie om die saak in die reine te bring.

Sy werk as predikant van die Troepe is aanmerklik bemoeilik deur sy deelname aan 'n onderlinge twissaak tussen offisiere. Op 25 Desember 1809 was daar n.l. 'n tweegreg tussen kaptein R. Ryan, ondersteun deur kaptein Nicolls, en betalingbeampte Patullo, ondersteun deur kaptein Hitchins. Die partye het gesweer om die saak geheim te hou. Patullo het 'n ligte wond opgedoen, en die dokter wat die wond behandel het, het die geheim laat uitlek. Uiteindelik het Luit.-Gen. Grey ter ore gekom en die twee skuldiges is voor 'n krygsraad gedaag. Ryan was Halloran se skoonseun, en hy het ingewillig om Ryan en Nicolls se saak te verdedig. Luit-gen. Grey het Halloran baie kwalik geneem hieroor en hom 'n „Advocate for Duelling and Duellists" genoem. Die uitslag van die saak was dat Ryan en Nicolls uit die gemeenskap van die troepe uitgesluit is.

'n Ruk na hierdie episode het Patullo aansoek gedoen om as lid van die „Reading Society“, waarvan Halloran ook lid was, opgeneem te word. Deur 'n meerderheid van stemme is Patullo toegelaat as lid, maar Halloran het nie alleenlik bedank nie, maar „the language of Dr. Halloran in the coffee room was so outrageous and indecent, so subversive of respect to General Grey and of the discipline it was his duty to maintain, that as punishment (and a mild one) he ordered Dr. Halloran to leave Cape Town and repair to Simon's Bay, there to perform his clerical functions, but this he avoided by tendering his resignation, which was accepted of.“

Die bevel om na Simonstad te gaan is uitgereik op 1 Junie 1810, dieselfde dag toe hy in diens getree het by die skoolkommissie as hoof van die Latynse Skool.¹⁾ Liewers as om die skoolbesigheid op te gee (waarvoor hy toe al natuurlik alle voorbereidings getref en onkoste gemaak het) het Halloran bedank as predikant van die Troepe. Sy dienstyd assulks was dus van 6 Desember 1807 tot 1 Junie 1810. Van nou af was sy werksaamhede beperk tot sy skool²⁾ (of liewers skole, want hy was hoof van die Latynse skool en van sy inrigting vir meisies) en sy dienste as predikant van die siviele Engelse.

Maar/...

1) Sien p. 82

2) Word in volgende paragraaf volledig bespreek.

Maar met sy bedanking het die stryd tussen hom en generaal Grey nie opgehou nie. Grey het 'n naamlose brief gekry waarin hy beledig is. Hy het Halloran daarvan beskuldig dat hy 'n hand in die skrywe van die brief gehad het. Halloran het dit in sterk taal ontken maar wel erken dat hy 'n sarkastiese gedig en 'n ander beledigende stuk oor Grey in Engeland laat publiseer het. Hierop het Grey op 31 Julie 1810 die saak by die Raad van Justisie aangegee.¹⁾ Op 6 Augustus word die dagvaardings uitgereik en op 9 Augustus begin die saak.²⁾ Halloran appelleer na die "Court of Appeal" wat egter op 21 September die saak weer na die Raad van Justisie terugverwys. Op 24 September word dan 'n tweede dagvaarding na Halloran gestuur, maar hy weier om dit te ontvang. Hy moes op 27 September in die hof verskyn maar eers na met geweld gedreig is, verskyn hy op 28 September. Sy verdediging was dat hy nie onder die jurisdiksie van die Kaapse hof val nie, maar aangesien hy al op 1 Junie uit diens van die Engelse regering getree het, is bewys dat sy status dié van 'n gewone inwoner van die Kaap was. Die uitspraak is op 10 Desember 1810 gegee en op 13 Desember publiek bekendgemaak: hy word verban "ten eeuwigen dage uit deeze volkplanting en den Ressorte van dien, zonder daar weder binnen te mogen koomen, op paene van zwaarder straffe". Sy minagting

vir/...

1) Die Goewerneur het eintlik die opdrag aan die Raad v. Justisie gegee.

2) Zaak van Dr. L.H. Halloran, C J. 453.

vir die hof deur „meenig hoonende en lasterlyke uitdrukkingen te bezigen" kos hom 50 Rds; verder moet hy die koste van die saak betaal, en op eie koste in die „gevangehuis" „geconfineerd" word, totdat daar 'n skip arriveer om voldoening te gee aan die vonnis van „banesement."

Halloran beweer dat hy geen geleentheid gegun is om homself te verdedig nie, terwyl Caledon sê dat advokaat H. Neethling hom gratis verdedig het. Verder is hy volgens Caledon ook nie in die „gemeene Gevangenis" opgesluit nie, maar in die Kamer van die fiskaal met vrye toegang vir sy familie en vriende. Aan boord die skip waarmee hy verban is, is selfs vry passaat vir sy familie aangebied, maar hy het dit van die hand gewys.

TERUG IN ENGELAND. Op 8 Mei 1811 het Halloran in Portsmouth aangekom en dadelik 'n brief aan Lord Liverpool, die koloniale Sekretaris, geskryf om sy houding te regverdig. Hoewel hy verskeie pogings aangewend het om sy onskuld te bewys en die onreg hom aangedaan aan die kaak te stel, kon hy geen hersiening van die uitspraak teen hom verkry nie; selfs sy dreigement om die saak by die hooggeregshof in Engeland aanhangig te maak en sy beroep op die „Prince of the United Kingdom" het misluk. Inteendeel, na lord Caledon se aankoms in London in September 1811, is 'n ondersoek ingestel na sy loopbaan, en die uitslag daarvan was nie bevorderlik vir sy saak nie. Daarna het hy weer aansoek gedoen om na die Kaap terug te keer, maar op 20 Desember/...

Desember 1811 is dit geweier.¹⁾ Aan sy familie is egter vry passaat na Engeland verleen. Sy verdere loopbaan word deur Theal as volg beskryf:²⁾ „In England Dr. Halloran assumed various names, and by means of spurious documents obtained employment as a clergyman in several places. His last situation was that of curate of Brosely in Shropshire, where he quarrelled with the rector, Dr. Townsend Forester. Dr. Forester then caused him to be prosecuted for having franked a letter in the name of Sir William Garrow, a member of parliament, and on the 30th of September 1818 he was sentenced at the Old Bailey to seven years' transportation for having defrauded the post office of tenpence. He was sent to New South Wales, and died there.”

HALLORAN SE AANSTELLING AS OPVOLGER VAN KLEIN: Soos reeds aangetoon het die skoolkommissie die vakante pos van hoof van die Latynse skool dadelik in die „Kaapsche Stads Courant” van 13 Januarie 1810 geadverteer. Die enigste geskikte applikant was L.H. Halloran, en dit skyn asof hy eintlik gevra is om aansoek te doen: Dit kan afgelei word van die volgende:

(1) Op 5 April 1810³⁾ skryf die skoolkommissie 'n brief aan die
Goewerneur/...

1) Letter Book, Co. 1301, No. 12, 20 Des. 1811.

2) Theal: History of South Africa since 1795, vol. I, p. 239.

3) Letters Received, Co. 60, 5 April 1810.

Goewerneur, graaf Caledon, en sê o.a.: „In consequence thereof (d.w.s. die advertensie in die Koerant) the Rec. Doctor Halloran, Chaplain to His Majesty's naval and Military Forces at this Settlement, has been induced to offer to the School Commission his Services for the arrangement, direction and maturing of a proper System of education."

(11) Verder in dieselfde brief vind ons dieselfde gedagte: „...have finally thought themselves authorised to offer to Doctor Halloran, under Your Excellency's approbation, the succession to late Mr. Klein's functions, salary and emoluments, with the title of Rector..." (Onderstreping in (1) en (11) deur my). (111) Die pos is al op 13 Januarie geadverteer, en eers op 5 April kon die skoolkommissie rapporteer van die dienste van Halloran. Die vertraging is natuurlik veroorsaak deur onderhandelings wat getuig van 'n buitengewone aanstelling. (1V) Die Latynse skool is in werklikheid by Halloran se private instituut ingelyf, waaruit afgelei kan word dat Halloran die sterkste party in die ooreenkoms was.

Drie moeilikhede het in die weg van Halloran se aanstelling gestaan: (1) die medium van onderwys; (11) sy ander verpligtinge en (111) sy eie private instituut. In verband met die eerste twee moeilikhede rapporteer die skoolkommissie aan die Goewerneur:¹⁾ „and perceiving at the same time the
 Doctor's/...

1) Ibid.

Doctor's readiness to remove all difficulties which the language, the other engagements of the Doctor and the necessity of insisting upon a formal agreement for five years". Disjammer dat die wyse waarop die moeilikheid uit die weg sou geruim word, nie aangetoon word nie. Oor die verhouding van die Latynse skool tot sy eie instituut word as volg gerapporteer: "with this concession that the Doctor shall be at liberty to introduce into the latin school all such branches of useful instructions as he may deem calculated for the real benefit and wants of the youth of this Colony, and at the same time find himself equal to attend to without losing sight, of the young Latin Scholars entrusted to his care... But as the terms on which the young Latin students must be received at the Latin School, are exceedingly moderate, it was at the same time proposed to the Doctor, that these terms should continue only for such pupils, as should desire being taught the Latin exclusively, whilst the other students, desirous of having the benefit of the Doctor's more general instructions, should be received at his own terms". (Onderstreping deur my).

Volgens die Kontrak, wat die skoolkommissie uiteindelik met Halloran aangegaan het, sou hierdie l.g. fooie in Halloran se sak gaan, en die "other students" teenoor die "Latin students" waar hy vir eersgenoemde nie aan die skoolkommissie verantwoordelik is nie, maar net vir laasgenoemde, is 'n onaanstootlike bewys dat Halloran sy private inrigting gehandhaaf

het net soos tevore, en nou alleenlik maar net 'n klompie bygeneem het, waarskynlik die leerlinge van Klein en dié wat begerig was om net Latyn en verwante vakke te leer.¹⁾

Die Goewerneur was egter nie tevrede met die ooreenkoms nie, en in 'n brief op 18 April 1810 ^{se} hy dat hy aan die bevelvoerder van die troepe geskryf het ²⁾ om te hoor hoe die predikantswerk van Halloran sou rym met sy werk as skoolhoof. Die uitslag van die skrywe was dat die Goewerneur op 18 April aan die skoolkommissie laat weet:³⁾ "if you can devise such modification as will enable you to appoint a Successor to the Revd. Dr. Halloran in the event of the Contingency expressed by the Lieut. General, there will be no objection on my part to sanction a measure you have recommended."

Dronkgeslaan deur hierdie onverwagte wending van die saak antwoord die skoolkommissie op 3 Mei 1810 ⁴⁾ dat dit vir die lede van die skoolkommissie onmoontlik is om die aanbevole modifikasie in die kontrak met Dr. Halloran te maak: "... At all times it will be difficult to find a proper person for
such/...

-
- 1) Halloran se oplossing vir genoemde drie moeilikhede word later bespreek.
- 2) Letter Book, Co. 1465, 9 April 1810.
- 3) Letter Book, Co. 1465, 18 April 1810. Ons moenie vergeet dat dit na die episode van die tweegeveg was, en dat die houding tussen Grey en Halloran gespanne was nêe.
- 4) Letters Received, Co. 60, 3 Mei 1810.

such a situation as the Rectorship of the Latin School, and none, being a proper person certainly would engage eventually or occasionally to succeed the appointed Rector of the School in his functions." Hulle gee dus aan Dr. Halloran kennis dat hulle ongelukkig nie 'n Kontrak met hom kan aangaan nie.

Dear bly dus vir hulle niks meer oor nie as „flattering themselves by this declaration not to have deviated from your Excellency's instructions, the Members of the School Commission think, it will now be necessary for them to endeavour to find a person more disengaged than Dr. Halloran, and capable of teaching the Latin language as the reestablishing of the latin school in consequence of the Doctor's overtures and proposals have been delayed these four months."

Op 3 Mei 1810 skryf die sekretaris van die Skoolkommissie dan aan Halloran om hom te verwittig van die stand van sake. Halloran stuur onmiddellik sy antwoord (3 Mei). Hy is baie verras oor die wending van sake en het die aanstelling al as finaal afgehandel beskou. Hy reken egter dat sy dienste as predikant nie met sy pligte as hoof van die skool sou bots nie, maar as dit wel die geval sou wees „I shall not hesitate to resign my Military Commission.¹⁾ Hy en die Goewerneur (per die Koloniale sekretaris) reken egter dat 'n klousule/...

1) Letters Received, Co 60, 3 Mei 1810.

sule ~~ten~~ dien effekte in die kontrak die moeilikheid kan oplos.

Die Goewerneur betuig intussen¹⁾ ook sy goeie wil in die saak. Op 5 Mei ²⁾ rig die skoolkommissie 'n brief aan die Goewerneur en sluit ook Halloran se antwoord op hulle brief in. Die gevraagde toestemming om met Halloran te onderhandel word op 12 Mei ³⁾ verleen op voorwaarde dat 'n proviso in die kontrak opgeneem word om die skoolkommissie te beskerm indien Halloran se werksaamhede aan die skool onderbreek word deur sy ander werksaamhede. Hiermee is die moeilikheid dan opgelos en op 24 Mei 1810 ⁴⁾ stuur die skoolkommissie die Konsep-kontrak aan die Goewerneur vir goedkeuring.

Op 9 Junie 1810 verskyn die advertensie van die skool in die "Kaapsche Stads Courant" en op 18 Junie 1810 word die skool as 'n deel van sy private instituut in Strandstraat geopen. Sy aanstelling as rektor is egter vanaf 1 Junie 1810 van krag; d.w.s. vanaf dieselfde dag toe hy sy bedanking ingestuur het as predikant van die troepe⁵⁾. Daarmee het terselfdertyd/...

-
- 1) Letter Book, Co 1465, 6 Mei 1810.
 2) Letters Received, Co 60, 5 Mei 1810.
 3) Letter Book, Co 1465, 12 Mei 1810.
 4) Letters Received, Co 60, 24 Mei 1810.
 5) Sien p. 74

dertyd een van die drie moeilikhede met sy aanstelling verdwyn; maar hy het nog die werk as predikant van die siviele Engelse ingesetenes van die Kaap gedoen. Dit was egter vrywillig, en het nie verpligtings meegebring nie.

Sy skoolwerkzaamhede het egter nie lank geduur nie, want nadat hy die eerste dagvaarding op 6 Augustus 1810 ontvang het, kon hy weens die regsgeding nie meer sy volle aandag aan die skoolwerk gee nie. Tog sou hy gepoog het om dit aan die gang te hou in afwagting op die uitslag van die saak teen hom. Met die uitspraak van die vonnis op 10 Desember 1810, en die bekendmaking daarvan op 13 Desember, en natuurlik ook weens die straf van verbanning, was dit die einde van Halloran se skool. Ons kan dus die tydperk van Halloran se skool as volg vasstel: open: 18 Junie 1810 en sluit: 10 Desember 1810. Sy werk as privaat onderwyser was dus veel langer as sy werk as hoof van die Latynse skool.

SY SKOOL: ALGEMENE KARAKTER DAARVAN. Tydens sy onderhandeling met die skoolkommissie oor die aanstelling as hoof van die skool moes Halloran 'n baie romantiese skildering van die op te rigte skool gegee het. Hy het waarskynlik die nadruk gele^ê op die nuwere idees in die middelbare onderwys, veral wat die leerplan betref, en het die lede van die skoolkommissie in verrukking laat uitsien na die skitterende moontlikhede daarvan, soos blyk uit die volgende woorde van die sekretaris in sy

brief/...

betreft, refereert het Publiek aan de vorderingen, door die geener reeds gemaakt, die op zyn privaat Instituut in deze Colonie geweest zyn: hy gevoelt ook teffens eene overtuiging, en vertrouwd, eene pryzenswaardige hoogmoed, in te kunnen zeggen, "Dat van die geene, die reeds in Engeland door hun zyn geduceerd geweest, verscheiden op dit oogenblik, hooge en honorabele situatiën in hunne respective Professien bekleden; wiens Naamen hy dikwyls met het grootst genoeg in de Publieke Schriften, als de achting van hun Land wel verdienende, vind noemen".

Twee persoonlikheidstrekke van Halloran tipeer ook sy opvoedingsideaal: sy grootheidswaan en sy roem vir die Engelse onderdaanskap. Deur sy skool wou hy dan ook groot dade doen vir die gemeenskap, terwille van die voordeel van die gemeenskap, maar ook grotendeels tot sy eie roem. In sy briewe kon hy nooit nalaat om te praat van "A man of my character and Profession" nie. Ons kan sê hy was 'n dromer van groot dinge. Weens sy ophemeling van die Britse Ryk, sou hy ook sy deel bydra om die beskawing aan die Kaap op Engelse lees geskoei te kry. Sy model en ideaal was 'n Engelse "public grammar School", met die regte Engelse atmosfeer.

INHOUD. Volgens sy kontrak moes Halloran Latyn, ou geskiedenis, aardrykskunde en mitologie onderwys.

Verder sê hy in sy advertensie: "Het onderwys in de Holland-sche Hoogduitsche en Fransche Taalen, zal ook een gedeelte

der/...

der Systema van Educatie in dit Instituut uitmaken." Dat hy, wat Hollands nie eers kon verstaan nie, Hollands sou doseer, is ondenkbaar, maar miskien was die bedoeling om 'n assistent hiervoor te kry.¹⁾

Daar is die vakke van sy private instituut, n.l. matematiëse en kommersiële wetenskappe, ook nog onderrig volgens sy eie fooie en sonder verantwoordelikheid aan die skoolkommissie. Dit kon die gevolg gehad het dat hy baie meer aandag aan hierdie vakke gegee het, want hoe meer leerlinge, hoe meer geld in sy eie sak; hy ontvang mos 'n vaste salaris vir die Latyn-leerlinge en is nie van hulle fooie afhanklik nie. Onder sulke omstandighede is dit te betwyfel of Latyn baie aandag kry het, want in sy skool in Engeland het hy Latyn ook afgeskeep.²⁾

Godsdiensonderwys assulks is opmerklik uit die skool geweer óf omdat die skoolkommissie die kinders, veral die Hollandssprekendes, wat godsdiens betref nie aan Halloran wou toevertrou nie, of omdat die nuwe tydgees, soos ook deur De Mist in sy orde vasgelê, die deurslag gegee het. In die plek van formele godsdiensonderrig word in artikels 7 en 8 voorsiening gemaak vir die opening en sluiting van die skool met gebed, en die aanmoediging van die kinders om Kerkdienste by te woon.

Wat die toesig oor die leerlinge betref bring art. 9
ook/...

1) Vgl. die Kontrak. Bylae E.

2) Vgl. p. 70 : " 'n bietjie Latyn".

ook 'n nuwe rigting. Die toesig word nou net tot die skool beperk, en behels nie meer soos vroeër 'n onbeperkte gesag oor die leerlinge buite sowel as binne die skool nie.

Die vraag ontstaan of Engels ook in hierdie skool onderrig is. Dit word nêrens spesifiek genoem nie, maar as ons die volgende in aanmerking neem, lyk dit heeltemal in orde om aan te neem dat Engels wel onderrig is: (I) In 1807 was die wens van die Goewerneur al dat 'n Engelse onderwyser aan die Latynse Skool aangestel moes word. (II) Halloran het sy private instituut in 1808 geopen juis op grond van die regte van die "British Subjects." (III) Hierdie skool is ingerig volgens die "Public Grammar Schools" van Engeland, en hulle het Engels as vak ingesluit. (IV) Halloran gebruik Engels as medium en die leerlinge sou tog die medium moes ken.

METODE. Kragtens sy vorige ondervinding in Engeland en kragtens sy ideale en insig het Halloran die metode van die "public grammar school" gevolg.¹⁾ Hy het egter 'n vry hand gehad met net 'n paar bepalinge in die kontrak. Die skoolkommissie moes die boeke goedkeur voordat dit gebruik kan word (art. 6).

Drie belangrike sake betreffende metode word darem aangetref: (I) medium, (II) promosie en (III) rapporte.

(I) Medium/...

1) Vgl. Hoofstuk I.

(1) MEDIUM: In die kontrak word bepaal dat die genoemde vakke doseer moet word "en wel door middel van de Nederduitsche of Engelse Taal, zoo als dit de Ouderen of Voogden der Leerlingen het meest zouden mogen verkiesen." Die feit dat Halloran self nie Hollands geken het nie, en 'n geskikte onderwyser van Latyn so te sê onverkrygbaar was,¹⁾ moes die keuse ten gunste van Hollands-medium 'n baie moeilike maak het. Terselfdertyd staan die Kaap onder die Engelse regering en sou dit ook nog 'n beweegrede wees ten gunste van Engels-medium. Dit is dus erg te betwyfel of Hollands ooit as medium of as vak in die skool gebruik is. Waarskynlik is hier dan die begin van Engels-medium in die onderwys van die klassieke. Weldra sou Engels-medium mode en wet word, en daardeur sou ook die groot waarde van die klassieke vir die Afrikaner en sy taal verlore wees. (11) PROMOSIE: Daar moes 'n jaarlikse eksamen gehou word in die week voor die vakansie in Oktober (art. 4). Skriftelike werk sou die vordering van die leerlinge aantoon, en dit het bestaan uit temas deur die skoliere uitgewerk en L.W. "in het net geschreven." Die bevordering van leerlinge op hulle weeklikse werk was bepaald 'n uitstekende en navolgingswaardige stelsel. Hiervolgens is dan waarskynlik ook die pryse deur die skoolkommissie uitgedeel. (111) RAPPORTE. 'n Uiteraard belangrike nuwigheid in die skoolstel word in art 4 aangedui/...

1) Vgl. p. 80

aangedui. Vroeër moes net maandeliks die name van die leerlinge aan die skoolkommissie besorg word, maar nou word bepaal: „Driemaandelyksche Berigten, behelzende het getal en de naamen der Jongelingen, die het Latyn leeren, als mede ook zodanige aanmerkingen, over hunne vorderingen, hun gedrag, &c. als de Rector zal nodig oordeelen ter kennis te brengen, zullen aan de School-Commissie worden ingezonden." Dis die Suid-Afrikaanse oorsprong van die bekende kwartaalse rapporte oor die vordering en gedrag van die leerlinge. L.W., dit geld net vir die leerlinge wat Latyn neem.

ORGANISASIE. Aan die hoof van die skool staan Halloran met die titel van „Rector", dus die eerste rektor sedert Slicher. Hy was al hoof van 'n skool in Engeland, en hy was, volgens Theal,¹⁾ „a man past middle age, well educated, and possessed of considerable ability.... But he was not at all a lovable man, and there was something even in his appearance that was unattractive. His disposition was quarrelsome....." Wat sy doktersgraad (D.D.) betref sê Theal:²⁾ „His title of doctor in divinity had been obtained by favour from the university of Aberdeen."

Deur sy kontrak met die skoolkommissie is hy vir 'n

gedeelte/...

1) Theal: History of South Africa since 1795, vol I, p.238.

2) Theal: Op Cit., p. 239.

gedeelte van sy skoolwerkzaamhede aan die skoolkommissie verantwoordelik, en daarvoor ontvang hy 1000 Rds. per jaar moet 'n toelaag van 600 Rds. vir die huis in Graavestraat wat hy nie gebruik nie. Deels egter is hy sy eie baas, vra sy eie fooie en rig alles in soos hy verkies.

Die kontrak met die skoolkommissie hou goed vir drie of vyf jaar, soos hulle ook al besluit, maar die skoolkommissie behou die reg om indien hy meer as twee maande van sy werk weggehou word deur sy ander verpligtings, 'n opvolger te benoem. Kennisgewing van opsegging van dienste moet ses maande voor die verlating van diens geskied.

Alle dae, behalwe Sondag, is Skooldae, met Woensdag en Saterdag as halfdae. Skoolure is van 8 v.m. tot 12 v.m. en van 1 n.m. tot 4 n.m. Dus sewe uur per dag!

Daar sal twee vakansies wees, een van agt dae met Pasa en een van 14 dae in die middel van Oktober. Daar sal nie eintlik vakansie wees met Pinkster, Kersfees en Nuwejaar nie, maar die hoof mag die skool vir die bepaalde dae sluit.

Die eksamen sal deur die skoolkommissie waargeneem word, en die skool moet ter enigertyd oop staan vir inspeksie deur die skoolkommissie.

DIE BETEKENIS VAN HALLORAN SE SKOOL. Afgesien van die gebreke in die karakter van Halloran, was hy tog 'n man met werkkrag en ambisie, en bring sy skool 'n nuwe geluid in die onderwyswêreld aan die Kaap. Sy leerplan en miskien ook

algemene/...

algemene inrigting van die skool was iets nuuts. As Halloran net meer bestendigheid gehad het, sou hy veel kon gedoen het. Die eintlike Latynse Skool is nog so half-half behou binne sy eie inrigting, maar as 'n geheel beskou was die middelbare onderwys onderhewig aan 'n proses van metamorfose. Die ou stelsel was aan sterf en die nuwe aan ontwikkel.

Maar dit ly tewens ook geen twyfel dat die atmosfeer in die skool van Halloran vreemd was vir die Hollandssprekendes, wie se skooltradisie van nou af aan die swaarste denkbare beproewings sou moes verduur. Halloran se skool is die voorloper van 'n Engels-georiënteerde middelbare onderwys, waarvan die Afrikaners vandag nog nie tenvolte gevrywaar is nie. Vanuit hierdie standpunt gesien kleef daar 'n blasé, en tog patetiese, effek aan die naskrif by die kontrak: "De School-Commissie by deze van dit Contract aan het Publiek kennis gevende, vleyt zich door de getroffen schikkingen al wederom voor de Jeugd te hebben daargesteld: gepaste middelen ter bekoming van een grondig onderwys en eene beschaafde opvoeding, en vertrouwt dat de Ingezeten en dezer volkplanting ook zullen geneegen zyn, gebruik daarvan te maken".

H O O F S T U K VI.DIE SKOOLKOMMISSIE LAAT SY GESAG GELD.

DIE NUWE RECTOR GYMNASIE SE AANSTELLING. Omstreeks die tyd toe Halloran uit die land verban is het lord Caledon na Londen geskryf om verlof te vra om die regering aan die Kaap neer te lê en na Engeland te vertrek aangesien hy daar in die huwelik bevestig sou word. Terwyl sy vertrek na Engeland dus ter sprake was, het hy aan die skoolkommissie beloof om 'n onderwyser vir die vakante pos as hoof van die gimnasium self in Engeland te soek. Uit 'n latere brief aan Sir John Cradock skyn dit asof die plan was om onder die prinsgesinde Hollanders wat na Engeland gevlug het 'n geskikte persoon vir die pos te vind.¹⁾

Lord Caledon het dan op 4 Julie 1811 vanuit Kaapstad vertrek op weg na Londen, waar hy in September aangekom het.

Daar was dus nou (d.w.s. vanaf Desember 1810) geen voorsiening aan die Kaap vir die onderwys van Latyn nie. Maar die behoefte aan sodanige onderwys was so dringend, dat onderwyl lord Caledon se plan om iemand uit Engeland te kry nog hangende was, die volgende advertensie in die "Kaapsche Courant" van 30 Maart 1811 (d.w.s. nog voor lord Caledon se vertrek na Engeland): The Undersigned takes the liberty of

acquainting/...

1) Sien p. 94

acquainting the Public, that it is again his intention to dedicate his evening hours to the instruction of children in various branches of Education, with which he will commence the beginning of next month. He also takes this opportunity of offering his services, in the event of any young people being desirous of receiving instruction in the Latin language.

A. D. F. Pahud, 18, Castle Str."

Pahud het 'n damesskool gehad, maar nou maak hy gebruik van die leemte in die onderwys van Latyn en die "various branches of education" om deur privaat-onderwys in die behoefte van middelbare onderwys vir seuns ook te voorsien. Dit is heel waarskynlik dat hy tot die koms van die volgende rektor die ondersteuning van die leerlinge van Halloran se skool gekry het.

Charles Etienne Boniface, 'n Fransman van geboorte, het in 1811 ook privaatlesse in verskillende tale o.a. Latyn en Grieks gegee.¹⁾

In Engeland het lord Caledon sy belofte aan die skoolkommissie nagekom. Met behulp van Dr. Werninck, 'n Hollandse predikant in Londen, kon hy 'n sekere Turr by lord Bathurst aanbeveel. Op 3 Julie 1812 oorhandig lord Bathurst
dan/...

1) A. de Villiers: Die Hollandse Taalbeweging in Suid-Afrika, p.55.

dan 'n brief van introduksie aan Turr om dit aan Sir John Craddock, die opvolger van lord Caledon, te gee met sy aankoms aan die Kaap. Turr was 'n Hollander, waarskynlik een van die prinsgesinde vlugteling in Engeland. Lord Bathurst skryf in sy brief van introduksie:¹⁾ "This letter will be delivered to you by Mr. Turr who has been selected for the appointment of Rector of the Grammar School at the Cape of Good Hope. Mr. Turr has produced the most satisfactory Testimonials of his good character and general qualification for the performance of the important duties of that situation and I am confident that he will prove himself worthy of any attention and civility which it may be in your power to shew him."

Sy toestemming om na die Kaap te kom kry Turr al op 2 Julie 1812 van die Engelse outoriteite.²⁾

Turr was dus al aan boord 'n skip op pad na die Kaap toe die skoolkommissie, wat nog niks van hierdie aanstelling van die rektor in Engeland geweet het nie, op 10 Oktober 1812 'n brief aan Sir John Craddock rig om hom te verwittig dat lord Caledon belowe het om voorsiening te maak vir 'n rektor, maar dat nog niks van hom gehoor is nie, en dat die skoolkommissie homself gebind voel deur die belofte van lord Caledon.³⁾

In/...

1) Despatches Received, CØ 1301, No. 26.

2) Theal: Records, vol. VIII, p. 444.

3) Letters Received, CØ. 91, 10 Okt. 1812.

In sy antwoord op 24 Oktober 1812 betoon Cradock hom baie gretig om die skoolkommissie tegemoet te kom:¹⁾ „Upon the subject of the former I am directed to convey to you H.E. regret that the situation of Rector still remains to be filled, but that all practicable means will be taken to procure a Person qualified for that trust... His Excellency is most anxious that the Situation of Rector to the Latin School should be filled and will use every practicable means to effect it.”

Dié belofte het egter tot niks tasbaars gelei nie want op 28 Oktober van dieselfde jaar moes die skoolkommissie nogmaals laat weet :²⁾ „With regard to the Latin School, the School Commission sincerely lament to find themselves unable to recommend any person, otherwise disengaged and equal to the trust of a Rector Gymnasie. But if H.E. should please to authorize the School Commission to apply to Dr. Werner, a respectable Clergyman residing in London, for a proper person to fill the situation of Rector.” Hulle raai aan „that among the Emigres of Holland now residing in England under protection of the British Government, persons of the required qualifications might be found who by coming here might prove acquisitions to the Colony.” Omdat egter hierdie proses 'n

langsame/...

1) Letter Book, C6. 1470, 24 Okt. 1812.

2) Letters Received, C6. 91, 28 Okt. 1812.

langsame is, beveel die skoolkommissie aan dat Ds. Herhold, so pas van Leiden terug, vir die "interim" aangestel moes word.

Al hierdie aanbevelings het egter nie die goedkeuring van die Goewerneur gekry nie, want op 2 November 1812 laat hy die skoolkommissie weet dat hulle aanbevelings goedkeur word "with the exception of your recommendation in regard to the Rector for the Latin School in Cape Town. Concerned as He is for the consequent delay to its reestablishment, when the whole work except this appointment seems in fair progress, yet it appears to him a point of such extreme importance, that He begs time for further consideration."¹⁾

Nog voordat die uitslag van hierdie "further consideration" bekendgemaak kon word, arriveer Turr in Desember 1812 aan die Kaap. Hy het dadelik lord Bathurst se brief van intraduksie aan Cradock oorhandig, en l.g. skryf dan op 7 Desember aan die skoolkommissie "that in consequence of a strong recommendation from Earl Bathurst H.M. Secy. of State for the Colonial Department and the powerful Testimonials produced by Mr. F.E. Turr of the excellence of his character and his profession of all the necessary qualifications in Literature, H.E. has been pleased to appoint him Rector of the Grammar School!"²⁾
Op/...

1) Letter Book, Co. 1470, 2 Nov. 1812.

2) Ibid., ----- 7 Des. 1812.

Op dieselfde dag nog stel die koloniale sekretaris Turr in kennis dat hy as „Rector Gymnasia“ aangestel is.¹⁾ Maar in 'n persoonlike brief aan Turr lê die Goewerneur duidelik 'n besondere taak op die pasaangestelde hoof:²⁾ „I have now Sir, to convey to you a particular point of Instruction on my own part, which, in my opinion, were I to dispense with I should neither do my duty to the English Government, nor provide for the future Interests and advancement of this Colony.

It is to promote and establish the cultivation of the English Language to the greatest extent, among your Pupils of the Higher Rank, and as the foundation upon which they will in future Life best make their way not only within this Territory, but beyond its Limits, in the general Range as Common subjects of H.M. Dominions..... From these reasons I candidly confess, that I originally wished to have placed an English Gentleman in your situation, but I am now equally ready to allow, that I incline so much to the persuasion of your merit and qualifications for the honorable appointment you fill that I feel nothing but satisfaction.“ (onderstreping deur my). Die onderstreepte sin is dus die uitslag van die „further consideration“, soos op 28 Oktober aangekondig!³⁾

Die/...

1) Ibid.,7 Des. 1812.

2) Ibid.,7 Des. 1812.

3) Sien p. 96

Die Goewerneur het egter sy welwillendheid betoon deur op aansoek van die Skoolkommissie¹⁾ 'n toelaag van £100. te stem vir die dekking van Turr se reiskoste.²⁾

Die onderhandelings tussen die skoolkommissie en Turr is op 17 Desember voltooi, en kon die skoolkommissie in 'n brief op daardie dag meld:³⁾ „The re-establishment of the Public Grammar School under direction of Mr. Turr will afford a suitable opportunity for young gentleman of promising dispositions, to obtain a classical education. The School Commission take the liberty of annexing the agreement made with Mr. Turr,⁴⁾ and the General Instruction under which he is to act, chiefly drawn up by himself - by which H.E. will perceive that the English Language is to be taught carefully and grammatically, together with the Dutch at the Latin School which will be opened early in the next month and though for the present Mr. Turr will conduct the Whole without any assistant, except a writing Master, the School Commission are fond of entertaining a hope that through the powerful support of H.E., and with the assistance of Mr. Turr's experience and talents, they will/...

1) Letters Received, Co 91, 17 Des. 1812.

2) Letter Book, Co. 1470, 23 Des. 1812.

3) Letters Received, Co. 91, 17 Des. 1812.

4) Sien bylae F.

will be enabled in time to extend still farther the original plan of the Public Grammar School, and will be authorized to employ several teachers more, with a view to blend the different branches of useful learning in such a manner as may be deemed most calculated to meet the wants of this Community" (onderstreping deur my om 'n belangrike aspek van die ooreenkoms aan te toon).

Twee dae later (d.w.s. 19 Desember 1812) verskyn Turrse advertensie in die „Kaapsche Stads Courant“:

ADVERTENSIE.

De Ondergetekende, door zyne Excellentie den Gouverneur en Opperbevelhebber dezen Kolonie aangesteld tot Rector van het Gymnasium aan de Kaapstad, en op heden getekend hebbende eene wederzydsche Ooreenkoms met de School Commissie alhier, brengt in gevolge daarvan by dezen ter kennis, dat door hem op Dinsdag den 12 Jan. des volgenden jaars 1813 des voormiddags om 11 uren, in de Hervormde Kerk alhier, met eene openlyke Redevoering zal worden geopend het openbaar onderwys in het gezegde Gymnasium of de Latynsche School, -- Dat in hetzelfde Gymnasium, voor het tegenwoordige No. 3 Roelandstraat, door hem zal worden gegeven onderwys:

1. In de Grammatika, Syntaxis en Prosodie der Latynsche Taal.
2. In het zuiver spreken, lezen, en schryven der Moedertaal, het zy Engelsch, het zy Nederduitsch; zullende dus zoo wel in

de/...

de Nederduitsche als ook in de Engelsche Talen een grondig en grammaticael onderwys gegeven worden.

3. In de Grieksche Taal, aan alle zoodanigen, die zulks, als tot het voortzetten hunner studien noodzakelyk, zullen verlangen.

4. In de Fabelkunde.

5. In de oude en nieuwe Aardrykskunde.

6. In de Romeinsche en Grieksche Oudheden.

7. In de algemene Geschiedenis, waar onder ook de Bybelgeschiedenis begrepen is.

8. In de Rhetorica.

Zullende by eenige uren in de week bepaaldelyk daartoe besteeden, om de Jeugd, aan zyn onderwys toevertrouwd, tot de kennis van den Christelyken Godsdienst, en over het algemeen tot godsdienstige begrippen en gevoelens op te leiden.

Dat tot dit onderwys, volgens overeenkomst, door hem besteed zullen worden alle dagen van de week, des voormiddags van 8 tot 12 uren, en des namiddags van 2 tot 4 uren, Zaterdag alleen uitgezonderd; terwyl zes uren in de week des voormiddags, en twee uren des Woensdags namiddag, onder zyn oog en opzigt, in het schryven en rekenen onderwys zal worden.

De Ondergetekende Rector wenscht derhalve, dat alle zoodanige Ouderen of voogden en die verlangen mogen hunne zonen of Pupillen, (die hunne Moedertaal verstaanbaar moeten kunnen lezen en op dictamen schryven) op het Gymnasium te

besteeden,/...

besteeden, zich zoo spoedig mogelyk by hem mogen melden, ten einde tot het onderwys voor den eersten Cursus, beginnende met den 13 Jan. aanstaande, te worden toegelaten, op dat hy in staat zy die Jongelingen voor dien tyd in examineeren en hun, by het openen van het onderwys, in die Klasse te plaatsen waar zy behoren, en de meeste vorderingen maken kunnen.

Kaapstad den 17 Dec. 1812.

F.E. Turr J.N.D. Gymnasië Rector."

En so is die gimnasium (die benaming 'Latynse Skool' raak langsamerhand op die agtergrond) op 13 Januarie 1813 weer geopen met F.E. Turr as rektor. Kort na die opening van die skool is Doughty teen 'n salaris van 20 Rds. per maand aangestel as "writing master" en "English master". Hy het die diens egter spoedig verlaat, en vir 'n tydjie het Turr self 'n persoon met die naam van John Johnson gehuur, maar die skoolkommissie wou hom nie goedkeur nie.

TURR SE AFTREDE. Die samewerking tussen die rektor en die skoolkommissie is al gou versteur. Blykbaar het Turr se skool 'n groot aantal leerlinge getrek, sodat die rektor sy hande vol gehad het, veral ook omdat die leerlinge, ten spyte van die keuring, nie die nodige grondleggende onderwys gehad het nie. Turr het egter die waarskuwing wat Caledon hom in sy brief van 7 Desember gegee het, n.l. om die skoolkommissie in alles te erken en te respekteer, nie ter harte geneem nie.

Reeds op 3 Februarie 1813 moes die skoolkommissie Turr

waarsku/...

waarsku om die voorwaarde van die ooreenkoms na te kom. Turr het n.l. die skoolure sodanig verander dat hy toe van 9 v.m. tot 2 n.m. skoolgehou het. Later blyk dit dat hy in die namiddag privaat-onderwys gegee het. Die Skoolkommissie het geen antwoord op hierdie waarskuwing gekry nie, en op 29 Maart stuur hulle 'n afvaardiging na die skool om ondersoek in te stel na die werksaamhede van die hoof. Die rapport van die afgevaardigdes sê o.a. „on the whole favourable though it is certain that the young men who gave most satisfaction when the school was visited had made the chief progress in learning under their former Tutors of the Gymnasium.”¹⁾ (Dit is 'n baie onregverdige kritiek, want dit is vanselfsprekend dat die vorige leerlinge moes beter doen, aangesien Turr nog nie eers drie maande skoolgehou het nie.)

In April het die skoolkommissie hom verplig om die skoolure na die oorspronklike ooreenkoms te verander. Turr se beswaar teen hierdie ure was dat hy nie tyd kry vir sy korreksie- en voorbereidingswerk nie. Op 4 Junie het die skoolkommissie 'n petisie ontvang van die ouers van die leerlinge om aan te dring op die vasstelling van die skoolure soos Turr dit eers gereël het. Aan die versoek van die ouers het die skoolkommissie nie gehoor gegee nie.

'n/...

1) Hierdie en volg. gegewens staan in 'n brief aan die Gouwerneur op 5 Augustus, CO 12/.

NB

'n Verdere grief van die skoolkommissie was dat Turr sonder hulle toestemming die skool sluit vir beuselagtige redes soos b.v. 'n vandusie wat hy graag wil bywoon. Vanaf die 5e tot die 22e April was die skool gesluit vir die vakansie, „without even thinking of the examination“, wat volgens art 7 van die ooreenkoms voor die sluiting gehou moes gewees het.

'n Ernstige moeilikheid het ook ontstaan toe Doughty ewe skielik sonder kennisgewing aan die skoolkommissie nie meer sy werk as „writing master“ en „English master“ aan Turr se skool gedoen het nie. Sonder toestemming van die skoolkommissie het Turr toe weer 'n offisier van die 21e Regiment, 'n sekere John Johnson, uit sy eie sak gehuur. Die skoolkommissie was egter nog so tegemoetkomend om aan Johnson dieselfde salaris te belowe (volgens 'n brief op 4 Mei) as aan Doughty. Maar Rev. Jones is gevra om ondersoek in te stel na die karakter van Johnson. Die uitslag van hierdie ondersoek was sodanig dat Johnson belet is om verder aan die skool verbonde te bly weens „unfavourable moral character.“

Die verhouding tussen Turr en die skoolkommissie het egter so gespanne geraak dat Turr sy lot by die Goewerneur beklag het. Op 29 Julie 1813 rig l.g. dan 'n brief aan die skoolkommissie waarin hy die kommissie vra om assistente vir Turr te probeer kry, sodat Turr, sy aandag net aan die hoër klasse/...

NB

klasse kon gee:¹⁾ „there appears a number of Masters adequate to the objects of Elementary Education but only one equal to teach a grammatical and critical knowledge of the Classics and those principles of Ethicks so essential to be inculcated in the minds of young men devoted to the learned professions. ...H.E. submits to your consideration the prudence of enabling Mr. Turr to apply his time to what is most wanted, the completion of the Classical Education,- your knowledge of Human Nature must prove the pain of exposing a man of liberal feelings and attainments to the drudgery of the early parts of Education, and the loss the Public must sustain in such misapplication of his time.”

Hierdie skrywe lok 'n uitvoerige antwoord van die skoolkommissie op 5 Augustus 1813,²⁾ en hulle bespreek Turr se klagte een vir een: (1) Turr kla dat die huis te Graavestraat 13 ondoeltreffend is, maar hy het die huis self ondersoek voordat hy ingetrek het en toe het hy nie gekla nie.

(11) Hy kla dat die skoolure ongerieflik is weens die groot getal leerlinge wat hy moet onderrig. Maar hy besig ook verkeerde metode, want as hy die metode van Lancaster en Bell

volg/...

1) Letter Book, Co. 1471, 29 Julie 1813.

2) Letters Received, Co. 121, 5 Aug. 1813.

volg sal hy die werk baie ligter vind. (III) Turr kla oor die „nineteen different branches of science" wat hy moet doseer; maar hy het self die Kursus opgestel en in sy advertensie gepubliseer. Hy wou self nie meer hulp hê as net 'n „claviger" om 'n oog oor die laer klasse te hou solank hy met die gevorderdes besig is nie. (IV) Turr kla dat daar leerlinge in die skool is wat skaars kan lees en skryf; maar hy keur self die leerlinge vir toegang tot sy skool. (V) Turr kla dat die skoolkommissie nie ore het vir sy versoek om die hulp van 'n assistent vir die skool te kry nie; maar die skoolkommissie het nie skuld aan die mislukkings met Doughty en Johnson nie. Ten slotte merk die skoolkommissie op dat hulle baie hoë ideale gekoester het vir die skool, selfs dat dit sou ontwikkel in 'n „Academy, such as that, for instance, established at Port Louis, Isle of Francoise." Maar Turr wou van die begin af nie saamwerk nie: „Such a conduct Sir, and such dispositions could not but render extremely troublesome to the school Commission the task upon them with regard to Dr. Turr's Public School, and willingly they would have resigned all authority over that institution if they had not feared by such a step to incur H.E. just displeasure...." Hulle was dus hulle hande in onskuld, want hulle het gedoen wat hulle kom om Turr te ontmoet te kom.

Die Goewerneur het hierdie verklaring van die skoolkommissie aan Turr ter insage gegee, en hom versoek om sy kant van die saak deeglik te stel. Dit het hy dan ook op 24

Augustus 1813 in die vorm van 'n memorie gedoen.¹⁾ Hy som sy eise op in die volgende vyf punte: (I) "That a good and proper place may be procured for him and the Gymnasium. (II) That the necessary assistants may be joined to him for the instruction of the principles of the Dutch and English and as far as possible of the Latin language. (III) That to his option may be left to regulate the hours of instruction in such a manner as experimentally is most agreeing with the benefit of the Youth, the wish of the Parents, the local situation of this Colony, and the Rector's personal convenience. (IV) That the method of instruction will be entirely left to the Rector as a reliance should be placed on him, that he will do his utmost endeavours to promote the welfare of his Pupils. (V) That the vacations may be regulated like in Europe." Om elkeen van hierdie vyf punte verder te verduidelik sluit hy nog 'n memorandum by sy memorie in.

Dit moet Sir John Cradock ter ere gegee word dat hy sy bes probeer het om die saak so te besleg dat albei partye met hulle werk kon aangaan. Hy het dan die argumente aan albei kante oorweeg en opgestel in 'n memorandum. Op 10 Sept. 1813 stuur hy die memorandum aan Turr en die skoolkommissie.²⁾ Dit is 'n "memorandum relative to the actual state of Classical education/..."

1) Letters Received, Co. 121, 24 Aug. 1813.

2) Letters Received, Co. 121, 24 Aug. 1913. Agter op Turr se memorie.

education and what H.E. conceives most advantageous to the Public." Hierin word die geskilpunte onder drie hoofde opgesom: (1) "The hours of attendance; (11) the house or place of Instruction; (111) assistants. In the latter case Mr. Turr seems willing to undertake that for which his abilities exclusively qualify him. 2ndly as to the House: It is a question which ought not to destruct a Publick Institution. 3rdly the hours of attendance seems open to good sense of the parties and the convenience of the parents."

Van Turr is 'n brief ontvang as antwoord op die memorandum dat hy eenvoudig die hulp van assistente moes kry. Op 9 Oktober rig die Goewerneur dan weer 'n brief aan die skoolkommissie "to acquaint you that it is H.E. wish every exertion may be made to find out such persons as Mr. Turr described."¹⁾

Twee dae later (d.w.s. 11 Oktober 1813) stuur die Goewerneur alweer 'n brief aan die skoolkommissie om te sê dat Turr sy assistente en vakansies moes kry soos deur hom verlang.²⁾ "H.E. with the greatest reluctance ventures to interfere with a detail so much within the objects of your trust, but feels it is an experiment necessary to secure the services of Mr. Turr, which it is his duty to make rather than abruptly lose them. If the experiment fails H.E. flatters himself the
Public/...

1) Letter Book, Co. 1471, 9 Okt. 1813.

2) Ibid., 11 Okt. 1813.

Public will justly appreciate the motives that have led you into the measure, and be convinced you have sacrificed everything which could look like personal feeling or personal prejudice to so desirable an object as the procuring a proper Education for the higher ranks of your Countrymen."

Selfs hierdie beroep van die Goewerneur kon die skoolkommissie nie van sy standpunt bring of hom beweeg om die "experiment" te probeer nie; die eis van die skoolkommissie was dat Turr hom aan hulle gesag moes onderwerp. Alle onderhandelings het derhalwe misluk. Turr was hardkoppig en die skoolkommissie ontoegewend en onverbiddelik. Uiteindelik moes die Goewerneur op 24 Januarie 1814 aan die skoolkommissie en Turr laat weet dat die kontrak tussen hulle as nietig verklaar word. Die Goewerneur se skrywe aan die skoolkommissie is ietwat sarkasties:¹⁾ „He relies upon your exertions to replace him, (d.w.s. Turr) as well as circumstances will admit, as that obstacle to your procuring the services of some other proper person is now done away. H.E. however, is inclined to think in your future exertions, what is practicable, rather than what is desirable, is to be most considered, and that a person of good and religious character, properly qualified to teach the Classics, and superintend the General interests of the School should be looked for". Die Goewerneur beveel ook aan dat 'n onderwyser vir die „interim" aangestel word (Soos uit die
 volgende/...

1) Letter Book, Co 1472, 24 Jan. 1814.

volgende hoofstuk sal blyk is geen sodanige persoon gevind nie).

In sy brief aan Turr op 24 Januarie ¹⁾ probeer die Goe-werneur die saak in die beste voue lê. Hy word n.l. toegelaat om 'n privaatskool op te rig, maar die skoolkommissie sou die „General Superintendance over the Religious and Moral principles of the Scholars" hê.

Turr se dienstyd as hoof van die Gimnasium onder be-heer van die skoolkommissie was dus van 7 Desember 1812 tot 24 Januarie 1814.

TURR SE VERDERE LOOPBAAN. Turr het dadelik gebruik gemaak van die verlof om privaatonderwys te gee, en op 5 Februarie 1814 verskyn die volgende advertensie van hom in die „Kaapsche Stads Courant":

L.L.D.

„The undersigned F.E. Turr L.L.D. herewith makes known to those whom it may concern, that, with the Permission and Appro-bation of His Excellency the Governor, he intents, in case a Sufficient number of scholars shall offer themselves, to open an Academy, on the 1st of March next, in which every day (Sa-turdays and Sundays excepted) from eight to one o'clock, in-struction will be given in the Dutch, English, French, Latin and Greek Languages, as also in those sciences requisitè for a Classical Education, at Twenty-five Rds. per month.

Parents/...

1) Ibid.

Parents and Tutors, who are willing to trust to his care their children or Pulis above the age of 11 years, are requested to apply to him as soon as possible."

Hy het ook dadelik voorbereidings getref vir die op te rigte skool: hy net n.l. 'n huis gehuur vir 'n jaar teen 1200 Rds. en 'n sekere Stadel as assistent verkry teen 'n salaris van 1500 Rds. per jaar!

Maar die ondersteuning wat hy gekry het was swak: net drie van sy vorige leerlinge en een nuwe het opgedaag. Gevolglik bekla hy sy lot aan die Goewerneur, wat aan hom op 8 Maart 1814 'n bemoedigende brief skryf ¹⁾ en selfs so ver gaan om hom 'n jaarlikse salaris van 1200 Rds. aan te bied totdat sy inrigting selfbetalend sou wees.

Hierop antwoord Turr op 10 Maart.²⁾ Aangemoedig deur die Goewerneur sou hy dan nog 'n poging aanwend om meer leerlinge te kry, en hy vra dat 'n tweede advertensie, waarin die fooie verlaag word tot 15 Rds. per maand, in die Koerant geplaas word. Maar reeds die volgende dag (d.w.s. 11 Maart) skryf hy weer 'n brief aan die Goewerneur ³⁾ om te sê dat sy assistent 'n ander betrekking aanvaar het. Hy vra dus om enige ander soort regeringswerk te mag kry: "and grant me such employment/...

1) Letter Book, Co 1472, 8 Maart 1814.

2) Letters Received, Co 144, 10 Maart 1814.

3) Ibid., 11 Maart 1814.

employment in the service of Government, to which Your Excellency may deem fit, or to allow me still to act as an advocate in order to provide an honest subsistence for myself and family."

Die aansoek om te praktiseer as advokaat is afgewys, maar op 28 Maart 1814 doen die Goewerneur nogmaals 'n beroep op die skoolkommissie om hulle morele ondersteuning aan Turr se skool te gee.¹⁾ Maar alles tevergeefs.

Op 18 Julie 1814 doen Turr aansoek om na Batavië te gaan,²⁾ en op 19 Julie 1814 kom die antwoord van die agent van die „East India Company" dat daarteen geen beswaar was nie.³⁾

DIE WESE VAN TURR SE SKOOL.

(a) ENHOUD. Met die koms van Turr en die opstelling van die kontrak, en miskien nog meer na die publikasie van sy advertensie het die skoolkommissie baie hoë ideale gekoester. Hulle het in die verte 'n bloeiende akademie gesien. Die Goewerneur weer het gedroom van 'n inrigting wat ongemerk die verengelsing van die hoër klasse sou bewerkstellig. Van die droom van die skoolkommissie het niks gekom nie omdat die nodige samewerking van skoolkommissie, hoof en ouers ontbreek het; van die Goewerneur se droom het ook nie veel gekom nie omdat Turr 'n

Hollander/...

1) Letter Book, Co 1472, 28 Maart 1814.

2) Letter Book, Co 1473, 18 Julie 1814.

3) Letters Received Co 133, 19 Julie 1814.

Hollander was en min Engels geken het, en omdat 'n Engelse assistent nie verkry kon word nie.

Wat leerplan betref was Turr se skool 'n voortsetting van Halloran s'n. Die kursus het ingesluit: Latyn, Grieks, mitologie, aardrykskunde, Romeinse en Griekse antiekweteite, geskiedenis (insluitende bybelgeskiedenis) en retoriek. Dis opmerklik dat Hollands en Engels nou as vakke opgenoem word want voorheen is die moedertaal net as medium gebruik.

Opvallend van die Klassieke in die leerplan is ook die omvattendheid van die Kursus. In sy advertensie lê Turr wel nadruk op „Grammatike, Syntaxis en Prosodie“, maar die onmisbare agtergrond word voorsien in die „Fabelkunde“, „oude Aardrykskunde“, „Romeinsche en Grieksche Oudheden“ en miskien selfs „Rhetorica.“

„Primêre“ vakke, soos lees, skryf en reken, maak pok 'n deel uit van die Kursus. In hierdie opsig verskil die skool dus aanmerklik van dié van Klein¹⁾ en Halloran.²⁾ Dis amper onverstaanbaar waarom Turr homself hierdie las op die hals gehaal het, terwyl daar baie „primêre“ skole was, en hy die reg gehad het om die leerlinge te keur. M.i. lê die verklaring in art. 2 van die kontrak: „For each pupil frequenting the Public Grammar School, the Rector will be allowed 5 Rix-dollars a month, as tuition-money, without distinction whether
the/...“

1) Sien p. 67

2) Sien p. 85

the pupil may belong to the lowest or to the highest class."

(Onderstreping deur my.) En tog lê die kern van al die moeilikhede, wat ontstaan het, in die teenwoordigheid van „primêre” leerlinge in 'n „sekondêre” skool (om hedendaagse terme te gebruik.)

Aangesien Turr maar net vir 'n kort tydjie op die hulp van 'n assistent (eers Doughty en daarna Johnson) kon staatmaak, spreek dit vanself dat die las te swaar vir een man was. In 1813 het die „Goede Hoop” losie ook nog 'n opvoedingsfonds beskikbaar gestel vir behoeftige leerlinge, en dit moes nog meer skoliere die klasse laat bywoon het.

Art. 3. van die kontrak, met sy vermaning dat die rektor nie net Latyn en Grieks in die skool moet doseer nie, is nog 'n teken van die oorgang van die „ou” na die „nuwe” middelbare skool.

Volgens die advertensie sou Turr 'n paar uur per week gebruik om die godsdienstige kennis en begrippe van die leerlinge te vermeerder; volgens die kontrak („Instruction” Art.1) is godsdiensonderwys 'n deel van die Kursus. Die Katechismus word egter nie meer genoem nie.

(b) ORGANISASIE. Die skool staan onder toesig van die skoolkommissie, sedert 1813 genoem die Bybel- en Skoolkommissie. Die hoof van die skool is Fredrik Everard Turr LL.D., met 'n salaris van 1000 Rds. per jaar, beginnende vanaf 1 Desember 1812, en met vry inwoning in die huis te Graavestraat 13, of die huurgeld daarvan teen 60 Rds. per maand bereken. Van elke leer-

ling/...

ling ontvang die rektor ook nog 5 Rds. per maand (Arts. 1 en 2).

Die Kontrak is geldig vir vyf jaar, met 'n kennisgewing van een jaar van opsegging van diens. (art 4).

Alle dae is skooldae, met Saterdag as halfdag. Skoolure is van 8 tot 12 v.m. en van 2 tot 4 n.m; "these hours to be changed according to the Season with previous notice given to the School Commission" (Instr. Art. 3).

Die rektor sou so gou as moontlik die hulp kry van 'n "writing master" wat agt uur per week les sou gee. (art. 5).

Vakansies is soos gewoonlik met Pase, in Oktober en met kerkfeeste. "The Rector also will be allowed now and then to give leave to his pupils for a single afternoon, provided the number of such extra-ordinary vacations do not exceed four during each term"¹⁾ (art. 10).

Leerlinge wat toegang wou hê tot die skool moes by die rektor aansoek doen. Hulle moes kon lees en skryf, en moes aan die begin van die semester aansluit. Die rektor moes 'n lys van die name van die leerlinge en die klasse waarin hulle geplaas is veertien dae na die aanvang van elke semester aan die skoolkommissie voorleë.

Verder moes die rektor ook kwartaalse rapporte instuur i.s. die gedrag en vordering van die leerlinge. (Vergelyk hiermee die gewoonte vandag om die rapporte aan die ouers van die leerlinge te stuur.) Inspeksie en promosie word deur die/...

1) Onderstreping deur my. Vgl. onderstreepte sinne met besware van Sk. Kom. en Turr.

die skoolkommissie gedoen.

Die rektor is toegelaat om privaatesse te gee tot sy eie voordeel mits dit nie binne skoolure en tot skade van sy skoolwerk geëkied nie; "the Rector may not even in his private occupations engage in any Business or employment but such as are connected with the science and literature." (art. 13). Dis waarskynlik die eerste geval in die Suid-Afrikaanse onderwys waar die buitemuurse aktiwiteite van die onderwyser deur sy skoolkommissie aan bande gelê is!

Indien die leerlinge so toeneem dat die rektor hulp nodig sou hê, sal die skoolkommissie trag om daaraan te voorsien.

Die laaste artikel van die ooreenkoms is treffend, veral as mens dit vergelyk met die verdere verloop van sake: "This Instruction may at all times according to circumstances and exigency by mutual friendly agreement between the School Commission and the Rector, be altered, corrected and augmented." (art. 15). Hierdie "mutual friendliness" het egter 'n onverwesentlike ideaal gebly!

Ten spyte van al hierdie sorgvuldige bepalings i.s. die organisasie, het die skool, oneindig skade gely deur wanorganisasie, en is dit uiteindelik gesluit as gevolg van misverstand en hardkoppigheid. M.i. het die skoolkommissie en Turr albei skuld daaraan; Turr miskien meer omdat hy begin het om die skoolkommissie se gesag te misken. Dis opmerklik dat die Goewerneur die gesag van die skoolkommissie ten volle erken het, want buiten sy beroepe op die skoolkommissie, het hy nie

daadwerklik ingegryp in hulle beslissings nie.

(c) METODE. Die skooljaar word verdeel in twee semesters („terms“): „The instruction to be given during each term will constitute as much as possible a Whole, and the tuition in general will be regularly progressive.“ (art. 2). Dis ook 'n nuwe geluid in die onderwys van daardie tyd.

Voor elkeen van die veertiendaagse vakansies sal daar 'n publieke eksamen wees, deur die skoolkommissie waargeneem; aan twee of drie van die beste leerlinge sal na die vakansie per publieke funksie pryse uitgedeel word, aangesien die eksamen net 'n dag voor die sluiting moes plaasvind (arts. 6,7,8), Hierdie publieke funksies kon nie anders as dien om die belangstelling van die ouers in skoolsake te wek nie.

Die klasposisies van die leerlinge word bepaal deur die aantal foute begaan in die temas gedurende die semester. In besonderlike verdienstelike gevalle is ook nog pryse toegeken aan leerlinge wat elke week 'n ekstra tema voltooi het. Weer 'n uitstekende metode om die flink leerlinge volgens hulle kapasiteit te laat werk, want dit behels die inagneming van die daelikse werk met 'n aansporing tot ekstra werk vir die wat kan.

'n Besondere aspek van die metode van onderwys blyk ook uit die polemieke van die skoolkommissie en Turr. Die skoolkommissie wou n.l. hê dat Turr die metode van Lancaster en Bell moes gebruik aangesien hy geen hulp gehad het. Vir die hoër klasse sou hierdie metode egter moeilik uitvoerbaar

gewees/...

gewees het. Turr kla weer dat daar nie behoorlike handboeke was nie, en dat hy aantekeninge moes opstel en dikteer, en dan nog elke leerling se werk persoonlik nasien. Hiervan kan mens aflei dat die leerlinge in die skool meestal besig was met temas maak, wat dan ingelewer en by die huis gekorrigeer is.

SLOTOPMERKING OOR TURR. Met Turr as hoof van die skool is daar sekerlik beter voorsiening gemaak aan die behoefte van die Hollandssprekendes as toe Halloran hoof was, tenspyte van die spesiale opdrag van die Goewerneur om 'n Engelse atmosfeer in die skool te skep. Verder het Turr nie ander verpligtinge behalwe sy skoolwerk gehad nie, hoewel hy privaatesse gegee het. Hy was een van die weinige Latyn onderwysers in die periode tot 1839 wat nie 'n predikant was nie.

Die mislukking van sy privaatskool kan toegeskryf word aan teenwerking van die skoolkommissie soos blyk uit die brief van die Goewerneur op 28 Maart 1814; maar dit mag ook wees dat Turr as onderwyser onpopulêr geraak het.

H O O F S T U K VII.DIE SKOOL WORD 'n MIDDEL TOT VERENGELING VAN DIE HOLLANDSSPREKENDES.

BERRANGÉ SE AANSTELLING. Onmiddellik na hulle kontrak met Turr as beëindig verklaar is, het die skoolkommissie in die „Kaapsche Stads Courant“ van 29 Januarie 1814 die volgende advertensie geplaas:

„ADVERTENSIE.

Zyne Excellentie de Heer Hoofdgebieder aan de Bybel en School-Commissie kennis hebbende gelieven te geven, dat het contract tussen deze Commissie en den Hr. Turr als Rector Gymnasia moest vernietigd worden, merkt het Collegie zich aan, als van alle verder verband met zyn Wel. Ed. ontslagen zynde. Ingevolge hiervan kan de Commissie niet anders dan vurig wenschen, eene behoorlyke onderwyzing in de oude Talen voor het Publiek weder verkrygbaar te mogen kunnen maken; weshalwen de Commissie, Hare wenschen hier omtrent thans open leggende, verzoekt, dat iemand die de nodige bekwaamheid bezit, om in eene gedistingueerde school de onderwyzing in het vak der oude geleerdheid te kunnen voorstaan, zich, zoo spoedig als het zyn kan, gelieve te melden by den ondergetekenden, waar ook de voorwaarden en verdere byzonderheden zullen te vernemen zyn."

Hierdie advertensie het egter geen geskikte applikant na vore laat tree nie, sodat die skoolkommissie op 9 Mei 1814

'n brief aan die sekretaris van die Goewernement rig ¹⁾ om die Goewerneur te verwittig van die stand van sake, want Lord Charles Somerset het op 6 April 1814 hier geland as opvolger van Sir John Cradock wat op 1 Mei na Engeland vertrek het. In hulle brief sê die skoolkommissie: „these endeavours however to find out and to obtain a proper person for the vacant situation have proved fruitless, and in the meantime a remaining opportunity of obtaining private instruction in the ancient languages has ceased also.” ²⁾ Hulle is dus van mening dat aan 'n vertroubare persoon in Holland geskryf moet word om daar 'n geskikte persoon te vind: „a person well qualified to teach the Classics and to superintend the Public Grammar School in Cape Town as principal or Head Master. The Commission doubt not but that a person properly qualified may be engaged in Holland” £150 sou nodig wees om sy reiskoste en uitrusting te dek. Terselfdertyd wou hulle graag drie of vier gewone onderwysers uit Holland probeer kry.

Op 13 Mei 1814 kry hulle 'n antwoord op hulle brief. ³⁾ Die Goewerneur betoon die „anxiety He feels for the success of so important an institution as the one over which you preside.” (Onderstreping deur my). Hy gee dan ook sy toestemming om na
Holland/...

1) Letters Received, Co 153, 9 Mei 1814.

2) Hier word gesinspeel op die privaatskool van Turr. Moontlik ook Pahud.

3) Letter Book, Co 1473, 13 Mei 1814.

Holland te skryf om 'n rektor en drie of vier Hollandse onderwysers te kry, en stem ook £400 vir die onkoste. Hy sou aan die koloniale sekretaris skryf om vry passaat vir hulle te kry.

Die skoolkommissie het derhalwe in Mei 1814 aan 'n sekere Dr. Werninck geskryf, en die brief het in September 1814 daar aangekom.

Maar terwyl die skoolkommissie besig was om 'n hoof vir die gimnasium te soek, was daar onderhandelings om meer predikante vir die gemeentes in Kaapland te kry. Sir John Cradock het aan lord Bathurst geskryf om die haglike toestand van die gemeentes in die binneland duidelik te maak, en hom te vra om predikante uit Holland te probeer kry. Lord Bathurst het die Hollandse gesant in Londen genader, en dié het weet die hulp van dr. Werninck ingeroep, wat weer op sy beurt aan ds. Van Voorst van Amsterdam geskryf het. Op 23 Mei 1814 skryf dr. Werninck aan H. Fogel, die Hollandse gesant, dat hy volgens 'n skrywe van ds. Van Voorst 'n sekere Jan Christoffel Berrangé, predikant te Bloemendaal, naby Haarlem, kan aanbeveel.¹⁾

Ds. Berrangé was 'n Afrikaner van geboorte. Hy is op 12 Augustus 1769 te Kaapstad gebore en reeds al op tienjarige leeftyd na Holland. Eers was hy in die gimnasium te Delft, maar in 1788 is hy na Leyden waar hy in 1792 die proponents-

eksamen/...

1) Theal: Records, dl. X, p. 112.

eksamen afgeleê het. Daarna het hy 'n beroep na die gemeente spankeren en Dieren in Gelderland aangeneem, waar hy ook „School Opziener" was. In 1797 het hy 'n beroep na Bloemendaal aangeneem. Sy oom, ds. Fleck van Kaapstad, het egter in 1814 by hom aangedring om na sy geboorteland terug te keer, veral ook om sy ou vader te sien voor sy dood.¹⁾

Die versoek van ds. van Voorst om na die Kaap te kom het dus 'n welkome oplossing van die saak gebied. Daarom kon dr. Werninck ook berig dat „he intends making immediately the necessary arrangements to come to this Country for the purpose of proceeding to the Cape as soon as possible." Op 14 Junie 1814 skryf lord Bathurst aan lord Charles Somerset dat Berrangé as predikant na die Kaap gestuur word.²⁾ Op 26 Julie rapporteer Werninck³⁾ aan Fogel dat hy aan ds. Berrangé en Masman hulle aanstellings oorhandig het, „which they have received and thankfully accepted." Berrangé se salaris het reeds op 14 Junie begin.

Dit was die stand van sake toe die brief van die skoolkommissie Holland bereik het: ds. Berrangé was op die punt om
die/...

1) A. Moorrees: Die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika, p. 493. Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. IV, p. 127.

2) Ibid., p. 122.

3) Ibid., p. 136.

die land te verlaat om as predikant na die Kaap te kom, en hy het al vir drie maande assulks salaris getrek.

Op 15 September 1814,¹⁾ nadat die inhoud van die skoolkommissie se brief bekend geword het, skryf Werninck aan Adam Gordon, „undersecretary of state,” om te sê dat Berrangé gereed is om na die Kaap te vertrek, maar „the Members of the School Committee at the Cape have lately informed me, that the Rector of the Grammar School has resigned, and they request me to recommend to the British Government a Dutch Gentleman fit for that situation, and if possible a clergyman, who could at the same time fill the vacancy of third minister of the church at Cape Town. Mr. Berrangé, having heard of this circumstance and being at the head of the schools in his district of his present living in Holland, begs me to apply to the Earl of Bathurst, that it may please his Lordship to appoint him as Rector of the Grammar School at the Cape, or to favour him with a recommendation to H.E., Lord C. Somerset that he may be appointed at his arrival in the capacity of Rector of the Grammar School and Third Minister in Cape Town.”

Wat lord Bathurst se antwoord was weet ons nie, maar uit die lewensbeskrywing van Berrangé in die „Zuid-Afrikaansch Tydschrift”²⁾ blyk dat Berrangé onderhandelings gehad het met die skoolkomitee en 'n aanbeveling van lord Bathurst gekry

Het/...

1) Theal: Records, dl. X. p. 181.

2) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. IV, p.127.

het:¹⁾ „ook werd hy (d.w.s. Berrangé) op eene andere wyse in zyne verwachtingen te leur gesteld, daar zyne Exc. Lord Charles Somerset, onder de toen bestaande omstandigheden geene vryheid meende te hebben om (hoezeer ook met aanbevelings brieven van lord Bathurst voorzien) voor eerst zyne aanstelling te bevestigen." (Onderstreping deur my). Berrangé het dan ook nie uit Holland vertrek voordat die ander onderwysers gevind is nie. Saam met hulle vertrek hy eers op 30 Julie 1815²⁾ met die Hollandse skip „De Zeeploeg", en kom op 12 November 1815 by die Kaap aan. Sy vader was toe ongelukkig al dood.

Op 14 November 1815 skryf die skoolkommissie aan die Goewerneur om te sê dat die onderwysers uit Holland arriveer het;³⁾ „the reverend Mr. Berrangé, destined to be principal of the Public Grammar School at this place, J.D. Smit, J. Deeters, and C.B. Schuitemaker, dutch Schoolmasters". Almal het baie goeie aanbevelingsbriewe en „The Bible and School Commission therefore take the liberty respectfully to recommend all these persons to His Excellency's kind protection and humbly to request that His Lordship may be graciously pleased to confirm the appointments of the Rev. Mr. Berrangé as Principal of the Public Grammar School at this place..." Verder lê die skoolkommissie 'n staat van die reiskoste van die drie Hollandse onderwysers/...

-
- 1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. IV, p.127.
- 2) Hy was andersinds al op 15 September 1814 gereed. Die verdrag van nege maande dui 'n onderhandeling per Korrespondensie aan.
- 3) Letters Received, Co 160, 14 Nov. 1815.

onderwysers voor en voeg daarby: „Of this sum which would have been much more considerable, if the passage of the Rev. Berrangé had come at the charge of the Schoolfund, which however is not the case..." (Later blyk dit dat die Engelse Tesourie Berrangé se reiskoste betaal het).

Op hierdie skrywe antwoord die Goewerneur op 21 November 1815.¹⁾ Hy keur die Hollandse onderwysers goed, maar i.v. m. Berrangé sê hy: „But H.E. apprehends there must be a mistake with respect to the nomination of Mr. Berrangé, which will be apparent to the Members of the Bible and School Commission, when they peruse the enclosed copy of a Dispatch from Earl Bathurst dated 14th June 1814²⁾ from this communication it is clear, that Mr. Berrangé was appointed to the clerical duties of this Colony long before the application from the Bible and School Commission,..... it appears also from the communication of the Colonial agent to H.E. that since the 3rd February of the present year, and consequently also previous to the arrangements in question, Mr. Berrangé has been in receipt of Pay from the Colonial funds in his capacity as a clergyman, upon this Establishment, having altogether received £350 of which £100 is specified as advanced for the equipment and £100 for his passage money.³⁾ Nothing could be more consonant to H.E. wishes than to meet/..

1) Letter Book, Co 1475, 21 Nov. 1815.

2) Sien p. 121

3) Vgl. brief Courtenay - Lord C. Somerset, Co 1302, No. 55: Courtenay berig dat hy aan Berrangé uitbetaal het: £100 vir uitrusting (voorskot); £75 salaris bereken vanaf 14 Junie 1814; £100 vir passaat.

meet the views of the Bible and School Commission with respect to Mr. Berrangé, but more imperative duties prevent his deviating from the Secretary of State's Instructions in this Gentleman's regard." Dan wys hy op die noodtoestand van die kerk in die binneland. Berrangé word dus aangestel as predikant te Swellendam.

Die sekretaris van die skoolkommissie moes hierdie antwoord van die Goewerneur aan Berrangé getoon het, want op 27 November rig l.g. 'n brief aan die Goewerneur om sy kant van die saak duidelik te maak. Hy wil sy aanstelling as predikant nakom, maar vra om in Kaapstad werksaam te wees, en om dan die hoofskap van die gimnasium terselfdertyd te beklee. Hy het seker ook sy aanbevelings van lord Bathurst ingesluit.

Op 1 Desember 1815 antwoord die Goewerneur:¹⁾ hy het sy volle aandag aan die saak gegee, maar „H.E. is sure that you are too just to refuse to admit the necessity He is under of requiring your duties in the Interior, until such time as the arrival of other Clergymen and the prior claims of others shall put it in H.E. power to meet the views you have now expressed to him ... It is true that a Rector of the Latin School of Cape Town is much wanted, but that want, however great, is not so imperious as that of a Minister of Divine Worship." (Onderstreping deur my). Aangesien daar alreeds twee predikante in die

Kaap/...

1) Letter Book, Co 1475, 1 Des. 1815.

Kaap was, kon hy die binneland nie verwaarloos nie.

Op ontvangs van hierdie brief skryf Berrangé weer 'n brief aan die Goewerneur op 6 Desember 1815. Hy wys op die feit dat hy 'n kontrak met die skoolkommissie aangegaan het, en dat hy baie moeilik reëlings vir sy familie kan tref. In sy antwoord op 7 Desember¹⁾ sê die Goewerneur dat hy nie kan afsien van sy vorige besluit nie, maar hy gee Berrangé darem die greintjie hoop: „and from the pressing remonstrances He has made and will continue to make at Home for an additional number of Clergymen for this Colony, H.E. has every hope that he may shortly be enabled to gratify Himself by acceding to what is so earnestly wished by yourself and family. H.E. cannot, however, dismiss the subject, without remarking, that it has greatly pained him to perceive from the tenor of your letter that you continue to claim the Appointment in question at Cape Town as a matter of right, when nothing can be more clear than lord Bathurst's despatch in your regard, which entirely does away the pretension you have waged and the explanation given to you by Dr. Werninck completely disprove the arguments you have adduced - but it is not by the strict letter of these documents, that H.E. desires to guide himself, but by that Justice which is due from him to the public interests committed to his charge.”

Oortuig van die reg van sy saak, het Berrangé selfs
nog/...

1) Letter Book, Co 1475, 7 Des. 1815.

nog na hierdie brief in die Kaap gebly en op 5 April 1816 ¹⁾ kry hy 'n brief van Alexander, die koloniale sekretaris, om hom te verwittig dat aangesien hy nog nie na Swellendam vertrek het nie „on your duty, your salary for the last quarter will not be issued.” Daarna het hy na sy werkkring vertrek.

Tot sover het die Goewerneur 'n mate van reg gehad vir sy standpunt om die geestelike belange van die binnelandse burgers voorkeur te gee. Sy miskenning van die reg van die skoolkommissie om met 'n geskikte persoon 'n kontrak aan te gaan i.e.s. die hoofskap van die gimnasium stel hom egter in 'n slegte lig. Maar op 2 Julie 1816 lig hy die gordyn heeltemal.²⁾ Die Koloniale sekretaris skryf aan die skoolkommissie: „I am directed by H.E. to state his decision that the School Master presiding over the Latin School should be a perfect Master of the English Language and recommends strongly a person should be sent for from some of the great Public Schools in England. This Colony being now an integral part of the British Empire, He considers it essential that a course of education should be adopted competent to prepare the young men for the Public Service of the Colonial Government, the Army and the Navy and by which in cases where parents wished to send their children to Europe for a more improved education than a limited Society can be supposed to admit of, the children should looze no time by a change of System.”/...

1) Letter Book, Co 1475, 5 Apr. 1816.

2) Letter Book, CO 1475, 2 Jul. 1816.

System."

Hiermee kon die skoolkommissie nie dadelik instem nie en nog op dieselfde dag skryf hulle 'n brief aan die Goewerneur¹⁾ „to recall to H.E. recollection, that there exists an agreement between their Board and the Reverend Berrangé at Zwelendam according to which Mr. Berrangé considers himself entitled to the situation before alluded to and to the emoluments thereof." Hulle het ook van die privaat-korrespondensie tussen die Goewerneur en Berrangé afgelei dat die kontrak bly staan, „though suspended for a time as to its effect, yet as remaining in force and valid." Hulle sou dus graag wil weet wat hulle posisie is i.s. hulle kontrak met Berrangé.

Die Goewerneur bly egter onverbiddelik by sy standpunt in sy kortaf antwoord op 3 Julie:²⁾ „it is with regret He observes the School Commission have entered into an arrangement with Mr. Berrangé, He cannot confirm and that H.E. perseveres in his Decision that the School Master must understand the English Language and the System of the School be formed upon that of some one of the Great Schools in England."

Hierdie ingryping van die Goewerneur het die skoolkommissie langeslaan en in hulle brief op 10 Julie moes hulle maar ingee:³⁾ „The Committee desire to express that they concurr altogether/...

1) Letters Received, CO 175, 2 Jul. 1816.

2) Letter Book, CO 1475, 3 Julie 1816.

3) Letters Received, CO 175, 10 Julie 1816.

together in H.E. Views, and request to add, that they respectfully solicit further instructions from H.E. as to the best mode of Applying in England for the person in question." Ef-fens verwyttend voeg hulle by: "In furtherance of this, the Bible and School Commission think it expedient also, to draw out such instructions as may enable the Gentlemen engaged, entirely to comprehend the circumstances of his appointment." En voordat hulle 'n kontrak aangaan, wou hulle eers weet hoeveel steun hulle van die regering kon verwag. Om in die tussentyd voorsiening te maak het Dr. Jones, een van die lede van die skoolkommissie, voorgestel dat die skool moes aangaan met sodanige onderwysers as wat verkrygbaar was, en hy het "Serjeant Johns of the 83rd Regimental School" aanbeveel "as qualified to instruct in the elementary parts of english and latin, as also writing, arithmetic, etc., and fit also to become usher when the Principal arrives from England." Hulle vra dus goedkeuring vir hulle planne, "in which case they would lose no time towards the procuring of a Dutch assistant."

Van hierdie skool het niks gekom nie, want die balansstate van die skoolkommissie toon geen uitgawe vir so 'n skool nie.

Intussen het Berrangé op Swellendam gehoor van die besware van die Goewerneur teen hom as hoof van die Skool. Op 24 Augustus 1816 rig hy dan 'n lang brief aan die skoolkommissie om die posisie duidelik te maak.¹⁾ Hy meen dat as hy vir die ses maande/...

1) Letters Received, CO 175, 24 Aug. 1816.

maande, wat dit sou neem om iemand uit Engeland te kry, tyd gegun word om Engels te leer, maar dan met die versekering dat hy die pos sou kry, een van die twee besware van die Goewerneur, n.l. dat hy Engels moes ken, sou verval. Wat die kennis van die sisteem betref meen hy dat dit nie 'n werklike beswaar is nie, want in al die lande is die sisteme eintlik naar dieselfde. Bovendien het hy al reeds na Engeland geskryf dat meer predikante tog uitgestuur moes word sodat hy na Kaapstad kan gaan om ook die pos as hoof van die gimnasium te beklee. Watter figuur sou hy nou slaan as daar 'n aansoek kom om 'n hoof van die skool terwyl hy nog lewe?

Op 6 September 1816¹⁾ stuur die skoolkommissie hierdie brief van Berrangé aan die Goewerneur ter insage en oorweging, en op 17 September gee l.g. sy antwoord in 'n kort briefie:²⁾

"H.E. having very recently explained to the School Commission thro' Mr. Alexander, his sentiments on the subject of the System most likely to be permanently useful to this Settlement in the establishment of a Latin School here, does not find it necessary to go into further details relative thereto at the present moment."

Dit was dan ook die einde van die onderhandelings om

Berrangé/...

1) Ibid. 6 September 1816.

2) Letter Book, CO 1475, 17 Sept. 1816.

Berrange as hoof van die skool te kry. In 1817 het die Goewerneur 'n deel van sy belofte aan Berrangé nagekom deur hom as derde predikant in Kaapstad aan te stel, maar „van het Rectoraat is nimmer iets geworden.”¹⁾

Somerset se standpunt was dan as volg: Die Kaap maak 'n deel uit van die Britse Ryk en die mense moet opgelei word om volbloed Britse onderdane te word. Daarvoor is die skool, veral die middelbare skool, wat die hoër klasse se kinders trek, 'n uitstekende middel. Berrangé is 'n Hollander, ken geen Engels nie, is nie met die Engelse idees en ideale behep nie, en kan dus nie die gewenste atmosfeer in die skool skep nie. M.i. moet Berrangé se sending na Swellendam en sy aanstelling as hoof van die gimnasium as twee aparte sake gesien word. Lord C. Somerset sou nie vir Berrangé aangestel het as hoof van die skool nie al sou hy ook uit die staanspoor in Kaapstad as predikant werksaam gewees het. Met die sending van Berrangé na Swellendam het hy gemeen goed te doen, en sy belofte om hom na Kaapstad te verplaas het hy ook nagekom. Maar oor sy aanstelling as hoof was hy beslis, hoewel hy in sy eerste brief lord Bathurst se brief as vyeblad gebruik het, en ten spyte van sy toestemming om 'n rektor uit Holland aan te stel.

Die skoolkommissie weer wou liefers 'n „Dutch Gentleman” en 'n predikant hê. Die lede van die skoolkommissie was oorwegend Hollandssprekend en hulle wou graag die skool aan die
behoefte/...

1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. IV, p.127.

behoefte en gesindheid van die grootste deel van die inwoners laat voorsien. Kragtens sy vorige ondervinding op onderwysgebied was Berrangé volgens hulle insigte 'n welkome applikant vir die pos. Maar in hierdie saak moes die Skoolkommissie sy onderhorige karakter wel deeglik besef het.

Berrangé aan die anderkant het waarskynlik twee motiewe gehad vir die aanstelling as hoof van die skool: (1) Hy was alreeds die hoof van skoolinrigtings en dit het hom baie genoeg verskaf: „Ook heeft hy eenen geruimen tyd de functien van school opziener, in een der distrikten van Noord Holland waargenomen, in welke betrekkingen, (zoo als hy menigmaal verklaarde) de genoeglykste uren zyns levens zyn gesleten geworden.”¹⁾

(11) Die vooruitsig om die salaris as hoof van die skool, d.w.s. 1000 Rds. per jaar, met die salaris as predikant, £150 per jaar, verenig te sien, sou wel ook 'n faktor in sy handelwyse gewees het. Hy het egter kragtens sy kontrak met die skoolkommissie reg gehad op die standpunt wat hy ingeneem het, want hoewel hy alreeds as predikant aangestel was, is hy nie vir 'n bepaalde gemeente aangestel nie, en kon hy dus as predikant sowel as hoof van die skool optree.

TOESTAND VAN LATYNONDERWYS TUSSEN 1816 EN 1821. Vanaf Januarie 1814 tot Junie 1821 was die Latynse skool (of Gimnasium) of {„Grammar School”) gesluit. Daarvoor is daar drie onteenseglike bewyse/...

1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. IV, p.127

bewyse: (1) Al die balansstate van die skoolkommissie in hierdie tydperk dui geen uitgawe vir so 'n inrigting aan nie, hoewel die ander onderwysers by name genoem word. (11). Die „African Court Calender" dui vir die jare 1815-1821 geen sodanige skool aan nie, maar in die jaarboek vir 1822 word die „Latin School" weer genoem. (111) In 1821 skryf die Goewerneur¹⁾ aan die skoolkommissie dat hy aan hulle Hough se brief met bylae stuur „containing proposals for reopening and keeping up the Public Grammar School, which since the decease of Mr. Kleyn, has only been partially attended to for short periods first by Mr. Halloran and subsequently by Mr. Turr“ (Onderstreping deur my),

In verband met hierdie periode ontstaan dan twee belangrike vrae: (a) Is daar tenminste pogings aangewend om voorsiening te maak aan die behoefte van middelbare onderwys. (b) Was daar afgesien van die mislukking van hierdie pogings tog wel onderwys in Latyn.

(a) Op 1 September 1816²⁾ (d.w.s. nog voordat hy die laaste brief van Berrangé ontvang het) skryf lord Charles Somerset 'n lang brief aan lord Bathurst waarin hy o.a. duidelik maak dat die mense aan die Kaap gemiddeld hoër belasting betaal as die inwoners van Engeland, en daarom verwag hulle ook sekere verbeterings: „Such are here, in the first instance, the establishment/...

1) Letter Book, CO 1481, p. 427, 4 Junie 1821.

2) Despatch Book, CO 440, p. 141.

ment of a Grammar School upon a liberal and enlightened footing, which with the aid this enviable climate affords, would attract the youth of the first families in India, and would naturally add greatly to the prosperity of this place." Dis juis terwille van hierdie ideaal dat hy Berrangé nie as hoof wou goedkeur nie.

Lord Bathurst se antwoord is gedateer 30 Januarie 1817,¹⁾ sodat dit die Kaap eers in April of Mei sou bereik het. Die plan van Somerset word nie goedgekeur in soverre dit die seuns van die amptenare in Oos-Indië betref nie, want „it is apprehended that the rising generation would gradually become alienated from the Mother Country by being deprived of all opportunities of forming friendship and connections, except with each other, and would thus become insulated in their affections, habits and attachments." 'n „Academy" vir die Kaapse jeug word egter nie ontmoedig nie.

Dis opmerklik dat lord Charles Somerset nie hierop antwoord nie, maar aangesien hy reeds al in 1818 aansoek gedoen het om met verlof na Engeland te gaan,²⁾ was sy plan waarskynlik om die saak nie per korrespondensie reg te maak nie, maar om persoonlik 'n geskikte hoof in Engeland te gaan soek. In Januarie 1820 het hy dan ook die Kaap verlaat op weg na Engeland. Dat Lord C. Somerset gehoop het om onder die onderwysers wat ds.

Thorn/...

1) Despatches Received, CO 1303, No. 153.

2) Theal: History of South Africa since 1795, vol I, p. 320.

in Latyn kon gee. (I) Boniface was nog aan die Kaap; (II) Joseph Suasso de Lima bied in 1818 sy dienste in die onderwys van verskeie tale o.a. Latyn en Grieks aan;¹⁾ (III) Berrangé het sekerlik Latyn gegee, want hy en Ds. A. Faure het later saam 'n inrigting gehad.²⁾ (IV) Hough, die volgende hoof van die gimnasium, was vanaf 1817 in die Kaap, terwyl hy al van 1813 in Simonstad was. Dan was daar nog die ander Hollandse predikante, ds. Van Manger en Fleck, en tot 1817 Rev. Jones. Advokate en ander wetsgeleerdes mag ook van die geleentheid gebruik maak het om 'n ekstra inkomste te kry. Maar dat die middelbare onderwys verbasend gelyk het onder die omstandighede soos in hierdie hoofstuk beskryf, bewys die ontwikkelings wat in 1821 ontstaan het en in die volgende hoofstuk bespreek word.

1) A. Dreyer : Lewenssketse van Hollandse Joernaliste, p.19.

2) Sien p. 147

H O O F S T U K VIII.'n LID VAN DIE SKOOLKOMMISSIE TREF OP AS ONDERWYSER.

Rev. George Hough M.A. is op 21 Mei 1813 aangestel as „Colonial Chaplain” te Simonstad¹⁾ en in Februarie 1817 volg hy Dr. Jones op as „Chaplain” te Kaapstad.²⁾ Reeds in 1813 is hy aangestel as lid van die skoolkommissie, en in die jaar 1839 was hy nog lid.³⁾

As lid van die skoolkommissie moes hy intieme kennis gehad het van die groot behoefte aan middelbare onderwys, as ook die vrugtelose pogings om 'n hoof vir die gimnasium te kry.

Vanaf 12 Januarie 1820 tot 30 November 1821 was Lord Charles Somerset met verlof na England. Sir Refane Donkin het as plaasvervanger opgetree.⁴⁾

Vroeg in Junie 1821 rig Hough 'n brief aan die waarnemende Goewerneur en bied homself aan as hoof van die gimnasium.⁵⁾ Wat presies sy beweegrede hiertoe was kan nie met sekerheid/...

1) Despatches Received, CO 1301, No 66.

2) Theal: History of South Africa since 1795, vol I, p.317.

3) The African Court Calender, 1814 - 1839,

4) Theal: History of South Africa since 1795, vol. I, p.p.320; 368.

5) Aangesien lord C. Somerset afwesig was toe hierdie onderhandelings plaasgevind het, en hy niks met die aanstelling van Hough te doen gehad het nie, is die weergawe daarvan deur A. Moorrees: Die Nederduitse Kerk in Suid-Afrika, p. 495, en deur P.S. du Toit: ... Oudewys in Kaapland, 1652-1939, p. 69 foutief en misleidend.

sekerheid vasgestel word nie. Maar weens sy kennis van omstandighede, en weens die feit dat hy baie belang gestel het in die onderwys soos blyk uit sy pogings om beter onderrig vir die slawekinders te kry, kon hy die verwaarloosde toestand van die middelbare onderwys nie langer sonder meer aanskou nie.

Die Goewerneur was baie ingenome met die aanbod en laat die skoolkommissie op 4 Junie 1821 weet daarvan:¹⁾ "The importance of a Seminary of this nature is so obvious that it is quite unnecessary to debate upon it and it has been so long The subject of regret that there were no means of affording classical instruction to the Youth of this Colony on the spot, that He entertains no doubt but that you will feel with Him the benefit likely to accrue to this place from your closing with Mr. Hough's propositions, subject to such liberal modifications as the Board may think just to point out."

Die skoolkommissie het gegryp na die gulde geleentheid om die pos van "Rector Gymnasiae" te vul. In hulle brief op 7 Junie 1821²⁾ stel hulle die Goewerneur in kennis dat hulle Hough aangestel het as hoof van die gimnasium. Op 15 Junie 1821 gee die Goewerneur sy sanksie aan die aanstelling³⁾ en beloof ook finansiële hulp sover moontlik.

In/...

1) Letter Book, CO 1481, p. 427.

2) Letters Received, CO 295, 7 Junie 1821.

3) Letter Book, CO 1481, p. 438.

In die „Kaapsche Stads Courant" of „Cape Town Gazette" van 23 Junie 1821 verskyn Hough se advertensie as volg:

„CLASSICAL AND SCIENTIFIC EDUCATION.

The Vice-President and Members of the Board of School Commission, acquaint the Public, that, with the consent and Approbation of the Government, they have appointed the Rev. George Hough, A.M., Colonial Chaplain, Rector Gymnasii, or Principal of the Public Grammar School, in Cape Town.

The school is now open at Mr. Hough's Residence, No.6, Rede Street, where Pupils are received on the following Terms, viz:

Day Scholars, per Month	15 Rds.
Half-Boarders, per quarter.	90 Rds.
Full Boarders, under Twelve Years of age, per Quarter	180 Rds.
Ditto, ditto, Twelve Years, and upwards, per Quarter	200 Rds.

A Prospectus of those Branches of Literature and Science, intended to be interweaved into the Discipline and Conduct of School; and also, a Copy of the Statutes or Prescriptive Rules of the Institution, may be seen at the Rev. Mr. Kaufmann's, Secretary to the Bible and School Commission, or at the Rev. Mr. Hough's.

By Order of the Bible and School Commission,

F. Kaufmann, Secretary".

DIE/...

Die Skool is dus op 23 Junie 1821 in Rheedestraat 6 geopen met Hough as hoof.

AFTREDE VAN HOUGH. Die presiese datum van Hough se adtrede kan nie gevind word nie. Op 26 Februarie 1823 lewer die skoolkommissie 'n balansstaat vir die tydperk Januarie - Desember 1822.¹⁾ Een item daarvan is:

„Expense of Latin Seminary Rds. 1600.”

Maar die balansstaat vir 1823 toon net 618 Rds.²⁾ Dit beteken dat Hough net $4\frac{1}{2}$ maande in 1823 skoolgehou het,³⁾ en dus in Mei 1823 bedank het. Die feit dat hy bedank het en dat die pos in die laaste helfte van 1823 vakant was word ook uit die volgende twee sake bewys:

(1) Op 21 Oktober 1823 skrywe Fairbairn aan die Goewerneur:⁴⁾ „... but having learned that the Rectorship of the Grammar School in Cape Town is at present vacant by the resignation of Revd. Mr. Hough” (11) Die „African Court Calender” vir 1822 en 1823 noem „Latin School, George Hough M.A. Rector”, maar vir 1824 noem dit nie weer die skool nie.

Dit sou interessant wees om te weet waarom Hough in Mei

1823/...

1) Letters received, CO 345, 26 Feb. 1823.

2) Letters Received, CO 390, Balansstate vir 1824 (CO 443) en 1825 (CO 483) toon geen uitgawe vir 'n Latynse skool nie.

3) $\frac{618}{1600} \times 12 = 4\frac{1}{2}$.

4) Letters Received, Memorials, CO 373, No. 375.

1823 bedank het. Miskien was sy werksaamhede as predikant van die Engelse gemeenskap te veel, want in daardie tyd is al begin met die plan om 'n Kerk te bou. Dit kan ook wees dat hy nie genoeg ondersteuning gekry het nie. In Oktober 1822 word ds. A. Faure na die Kaap verplaas. Hy en Berrangé het 'n akademie geopen, genoem die „Riebeeks Instituut“¹⁾ en dit kan wees dat Hough na die opening van die akademie minder ondersteuning gekry het. Daarby moet ons in aanmerking neem dat Hough se fooie baie hoog was.²⁾

Gedurende die tyd wat hy skoolgehou het, was Hough nog lid van die skoolkommissie.³⁾ Dit moes hom ook nog baie werk besorg het, want reeds in 1821 het die skoolkommissie gevra dat sy ledetal weens groter werksaamhede vermeerder moes word.⁴⁾ Hierdie versoek is egter nie toegestaan nie.

KARAKTER VAN HOUGH SE SKOOL. Ons weet baie min van Hough se skool. Die enigste informasie tot ons beskikking is sy advertensie in die Koerant. Daaruit blyk dat die leerlinge bestaan het uit „Full Boarders“ onder twaalf en bo twaalf jaar teen 180 Rds. en 200 Rds. per kwartaal respektiewelik, „Half Boarders“
teen/...

1) Word in volgende hoofstuk bespreek.

2) Sien p. 139

3) The African Court Calender, 1822, 1823.

4) Letters Received, CO 295, 19 Junie 1821.

teen 90 Rds. per kwartaal en „Day Scholars" teen 15 Rds. per maand. ¹⁾ Hoeveel van hierdie fooie in Hough se sak gegaan het weet ons nie. Sy vaste salaris van die skoolkommissie ontvang was 1600 Rds. per jaar. (Hy was natuurlik nog „Chaplain" ook). Sy skool het onder toesig van die skoolkommissie gestaan en is tewens ook die laaste middelbare skool vir seuns wat onder hulle toesig sou ressorteer.

Die Kursus in Hough se skool sou insluit: „Branches of Literature and Science." Dis natuurlik baie vaag, maar kragtens Hough se opleiding in Engeland, en sy opskrif bo die advertensie: „Classical and Scientific Education" is daar geen twyfel dat Latyn een van die hoofvakke was nie.

Van belang is die vraag of Hollands tot sy reg gekom het in hierdie skool. Hough self het geen Hollands geken nie, maar miskien kon hy iemand as assistent bekom het. Die gevorderde onderwys sou egter ongetwyfeld deur medium Engels doseer gewees het. Diegene wat nie hiermee gediend was nie, en wat hulle kinders liefs na Holland en nie na England (wat Lord C. Somerset sommer as vanselfsprekend aangeneem het ²⁾) wou stuur vir verdere studie, sou hulle kinders na die inrigting van Fauve en Berrangé gestuur het. ³⁾ L.g. inrigting het dan ook die dienste van 'n Engelse onderwyser gehad, n.l. W. Brown. ⁴⁾

Sedert/...

1) Vgl. Slicher: 18 Rds. per jaar en Klein: 36 Rds. per jaar.

2) Sien p. 127.

3) Sien p. 147.

4) Letters Received, Memorials, CO 373, No 447.

Sedert lord Charles Somerset se taktlose optrede i.v.m. die aanstelling van Berrangé was daar duidelik twee strominge waar te neem in die middelbare onderwys: aan die een kant was daar diegene wat die heil van hulle kinders in die privaat-inrigtings gesien het; dit was veral die Hollandssprekendes wat nog vasgehou het aan hulle taal en tradisies; aan die anderkant was diegene wat die historiese gimnasium of "Grammar School" aan die lewe wou hou. Hulle het die opvoeding en onderwys in l.g. skool as beter aangewys op die praktiese omstandighede beskou, veral ten opsigte van voorbereiding vir die Staatsdiens onder die Britse Bestuur.

Die oorsaak vir hierdie twee strominge in die middelbare onderwys in die twintiger jare van die negentiende eeu moet dus gesoek word in die taalmedium, moedertaalonderwys en nasionale ideologie. Ons weet nie presies wat Hough gedoen het ten opsigte van hierdie drie sake nie, maar sy opvolger, Rev. Judge, het Hollands totaal uitgesluit uit sy skool. Teenoor hom het Faure en Berrangé se inrigting weer gestaan, gesimboliseer deur die patriotiese naam, "Riebeeks Instituut."

H O O F S T U K IX.DIE „PUBLIC GRAMMAR SCHOOL.“VOORLOPERS EN MEEDEDINGERS.

(1) „Riebeeks Instituut.“ Abraham Faure is in Februarie 1817 deur lord Bathurst aangestel as een van die predikante van die Kaapse N.G. gemeente. In 'n brief vanaf Utrecht bedank Faure op 25 Februarie 1817 die Engelse regering vir die aanstelling as predikant en sê o.a. die volgende:¹⁾ "As your Lordship has not thought proper to appoint me to the charge of any particular church, I beg leave to submit to your Lordship's consideration, having with others long experienced the great want of it, the importance and propriety of establishing in South Africa a college for the education of young men for the church, which would save them the trouble and expense of a voyage to Europe and a residence of several years at the University of this Country. My course of studies having led me to pay attention to the eastern as well as the western languages and other branches of science, I should feel peculiarly happy in rendering every assistance in my power in carrying such a plan into execution. Should your Lordship approve of it, and think proper to grant unto me the appointment of Professor, which will not at all hinder me from exercising the functions of clergyman, I would then

beg/...

1) Theal: Records of the Cape Colony vol. XI, p. 258.

beg leave to mention at the same time to your Lordship the name of Mr. van Oordt, a member of this University, a man of great literary attainments, as a colleague to me in such an arduous task."

Faure was 'n gebore Afrikaner. Hy is op 29 Augustus 1795 te Stellenbosch gebore, en nadat hy die skole van Klein en Halloran besoek het, is hy in 1814 na Europa om hom te bekwaam as predikant.¹⁾ Van die pragtige ideaal van proponent Faure om 'n akademie aan die Kaap te open het vireers niks gekom nie, want toe hy op 20 Junie 1818 aan die Kaap land is hy aangestel as predikant te Graaff-Reinet, waar hy vier jaar gebly het.

Op 17 November 1822 is hy egter bevestig as derde predikant in Kaapstad in die plek van ds. C. Fleck, wat oorlede was.²⁾ In Kaapstad het hy as kollega gehad niemand anders as ds. J.C. Berrangé, wat ook vroeër aspireer het na die hoofskap van die gimnasium. Waarskynlik het ds. Berrangé toe alreeds privaattlesse in Latyn gegee, en so het 'n samewerking ontstaan tussen twee geesverwante, wat nog baie sou doen vir middelbare en hoër onderwys in Kaapland.

Di. Berrangé en Faure het dan 'n privaatinrigting vir middelbare onderwys opgerig, en dit „Riebeeks Instituut" genoem na die eerste Goewerneur aan die Kaap. As ons in aanmerking

neem/...

1) A. Dreyer: Lewenssketse van Hollandse joernaliste in Kaapland p. 17.

2) Ibid.

neem die tyd waarin hierdie skool gestig is, d.w.s. in dieselfde jaar as, of net die jaar na, die bekendmaking van die berugte proklamasie op 6 Julie 1822, waardeur Engels tot die enigste offisiële taal verhef is en die Kaap verengels sou word, is die benaming „Riebeeks Instituut" 'n betekenisvolle gebeurtenis, want die naam is tog 'n onmiskenbare aanduiding van die ideaal waarvoor die skool gestaan het. Ongelukkig is dit nie moontlik om 'n presiese datum vir die opening van die skool aan te dui nie, aangesien daar geen advertensie in die Koerante geplaas is nie, en die „African Court Calender" dit ook nie noem nie.

Ds. Faure'se ideale het 'n nog hoër vlug geneem as net die middelbare skool. In die heel eerste uitgawe van „Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift" in 1824 pleit hy vir die oprigting van 'n kweekskool.¹⁾ Hy meen dat nie alleenlik landseuns na so 'n inrigting getrek sou word nie, maar dat ons sonnige klimaat selfs leerlinge en professore uit ander oorde sou aanlok en „de gelden welke in vreemde oorden tot de opvoeding besteed, zouden hier tot datzelfde einde kunnen worden aangewend". Hierdie ideaal sou egter eers veel later 'n werklikheid word.

Die volgende beskrywing van 'n eksamen aan die „Riebeeks Instituut" gee ons 'n mooi beeld van die werk wat daar
gedoen/...

1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift dl I, p. 137.

gedoen is:¹⁾

„Riebeeks Instituut.

Dit instituut, den naam dragende van den eersten Grondlegger dezer Volkplanting, staat onder het onmiddellyk opzigt van den Wel.-Eerw. Heer A. Faure en den Wel. Ed. Heer Ds. Berrangé. Op den 22 July had er een examen plaats in de tegenwoordigheid van de ouders en voogden der pupillen. De leerlingen werden onderzocht in de Nederduitsche, Engelse, Latynsche, Grieksche en Hebreeuwsche talen, de reken, meet- en aardrykskunde, en vervaardigden eenige Latynsche themata, welke hun ad aperturam libri door den Hoog.-Ed. Achtb. Heer Sir John Truter werden opgegeven. Er bevinden zich op dat Instituut (waarvan eenigen door het Educatie Fonds aldaar besteed) die zich op de Theologie, andere die zich op de regtsgeleerdheid en niet weinige die zich op de geneeskunde en het natuurkundig vak zullen toeleggen, ook hebben sommigen reeds ennige vorderingen in de voorbereidende studien daaromtrent gemaakt."

Die „Riebeeks Instituut" het waarskynlik bly staan tot die oprigting van die Athenaeum in 1829, maar vanaf 1827 sou ds. Faure die werk alleen moes gedoen het, want op 11 Maart 1827 is ds. Berrangé oorlede.²⁾ Met die opening van die Athenaeum het ds. Faure sy werk as professor aanvaar, en is sy leerlinge in die inrigting ingeneem.

Hoewel/...

1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift dl II, p.289.

2) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift dl IV, p.127.

Hoewel die „Riebeeks Instituut" dus oorspronklik vir die voorbereiding van teologiese studente opgerig is, het dit uitgebreide kursusse aangebied. Daar die medium en atmosfeer van die skool Hollands was, het dit bepaald gedien as 'n bolverk vir diegene wat nog wou vasklem aan hulle Hollandse tradisies.

(11) Die CLASSICAL AND COMMERCIAL ACADEMY."

Op 21 Oktober 1823 stuur John Fairbairn, 'n vriend van Thomas Pringle, en so pas geland vanuit Skotland, die volgende memorie aan lord Charles Somerset:¹⁾ „That memorialist has just arrived in this Colony with the view of establishing a Private Academy for the Education of Youth, but having learned that the Rectorship of the Grammar School in Cape Town is at present vacant by the resignation of the Rev. Mr. Hough, memorialist has been induced to make application to Your Excellency - soliciting the honour of this appointment, if upon the credit of the enclosed Testimonials your Excellency should judge him qualified for so important a charge."

Die antwoord hierop was: „H.E. expects a person from England to fill the situation in question."²⁾ Maar op 10 November 1823 rig Fairbairn weer 'n memorie aan die Goewerneur:³⁾ „and begs leave respectfully to request from your Excellency permission/...

1) Letters Received, Memorials, CO 373, No. 375.

2) Ibid. (agterop in potlood geskryf.)

3) Letters Received, Memorials, CO 373, No. 391.

permission to prosecute his original design of establishing a Private Academy in this Colony." Agterop hierdie memorie staan: „acceded to, granted and notified." Die eintlike toestemming is eers op 26 November 1823 verstrek.¹⁾

Reeds op 15 November 1823 verskyn die volgende advertensie van die op te rigte skool in die „Kaapstads Courant“:

„EDUCATIE.“

De Heeren T. Pringle en J. Fairbairn hebben de eer aan 't Publiek bekend te maken, dat zy eene Classike en Commercieele Akademie geopend hebben, waarin de opvoeding van Jonge Heeren geschieden zal volgens de beginselen die in de meest goedgekeurde kweekscholen in Engeland gevolgd worden.

Slechts een bepaald getal van Kostgangers en Dagscholieren zal aangenomen worden.

Kaartjes inhoudende de onderscheidene takken van Onderwys en de voorwaarden van Kostgangers, zyn te bekomen aan Howell's Lees-Biblioteek, en aan de Papier en Boekbinderswinkel van Wm. Bridekirk, Heeregracht.

Persoonlyk aanzoek kan gedaan worden tot den 1 December, aan den tegenwoordige Woning van Mr. Pringle, achter 't Kastaal, en na dien tyd aan de Akademie, in „Harington House“.

Die akademie is dus op 1 Desember 1823 in „Harington House“ geopen. Op 1 Mei 1824 verskyn daar weer 'n advertensie in/...

1) Letter Book, CO 1486, 26 Nov. 1823.

in die „Kaapstads Courant" om te se dat die akademie op 3 Mei heropen na die vakansie. Die „African Court Calender" vir 1824 noem ook die „Classical and Commercial Academy" van „T. Pringle and J. Fairbairn."

Op 25 Desember 1824 plaas T. Pringle die volgende kennisgewing in die „Kaapstads Courant": „Mr. T. Pringle, intending shortly to proceed to the Interior, with the view of making arrangements for returning to England, begs to announce that he has resigned his interest in the Classical and Commercial Academy, Harington House, in favour of Mr. Fairbairn, by whom that Establishment will continue to be conducted as usual."

In die tussentyd het Fairbairn en lord Charles Somerset in 'n hewige tweestryd gewikkel geraak, en het Fairbairn se skool nie alleenlik die ondersteuning van die Goewerneur-gesindes verloor nie, maar selfs bewuste teenwerking van die Goewerneur ondervind. Die stigting van die „Grammar School" onder Judge het die skool van Fairbairn dan ook van sy grootste steun beroof, want die twee skole het vir dieselfde ideaal gestaan, maar Judge het regeringsteun, materieel sowel as moreel, geniet, en daarteen was Fairbairn nie bestand nie. Dis te betwyfel of die skool lank na die opening van Judge se skool bly staan het.

(111) DIE „FEINAIGLAIN SEHOOL." In die „Kaapstads Courant" van 7 Februarie 1824 verskyn die volgende advertensie net in Engels:

„PRIVATE TUITION."

Mr. Beddy, A.B. T.C.D. is ready to receive, as Day Pupils, a limited number of young Gentlemen, to commence a course of
Education/...

Education according to the System of the late Professor Gregory von Feinaigle. The plan of Instruction embraces the Greek, Latin, French, and English languages, including Geography and Mathematics, and will, it is hoped, insure a creditable entrance in a British University. For terms, apply to Mr. Ingram, 27, Long Street, or to Mr Beddy, Zonnebloem."

Dit moes seker nie te vlot gegaan het met sy skool nie, want op 29 Julie 1824 ontvang die Goewerneur 'n aansoek van Beddy om 'n akademie, ingerig volgens die beginsels van Gregory von Feinaigle, te open:¹⁾ "It possesses in a peculiar degree the advantage of bringing into action the reasoning powers of the Pupils, and enforces its philosophical mode of instruction by discipline at once mild and effectual."

Die saak is na die skoolkommissie verwys, wat seker hulle toestemming verleen het, want op 7 Augustus 1824 verskyn die volgende advertensie in die "Kaapstads Courant", weer net in Engels:

"FEINAIGLIAN SCHOOL.

Heeregracht, (late Vendue office)

W. Beddy, A.B. of Trinity College, Dublin,
Master.

In this Seminary, it is proposed to give Young Gentlemen, in addition to a knowledge of the English Language, and of the principles of general Grammar, such an acquaintance with Greek and/...

1) Letters Received, Memorials, CO 406, No. 443.

and Latin Classics, as will fit them for entrance into a British University.

The System of Professor Gregory von Feinaigle, from which this School takes its Name, is distinguished for its mode of communicating Instruction, as well as for the Discipline by which it enforces obedience.

Instead of committing tasks to memory, the pupils are taught by Lectures; and though this method may appear, at first sight, to require an understanding somewhat matured, yet experience proves, that even at the age of seven or eight years, it may be so applied, as to give more valuable information, and in a shorter time, than by the ordinary method.

As to Discipline: it is only in cases of extreme necessity, that recourse is had to corporal punishment, for it tends to produce servile fear; and on those giddy tempers which most require a steady hand, it seldom makes more than a momentary impression. - But, in addition to more immediate penalties calculated to give an impulse to the better feelings, the consequence of every fault, which is deemed worthy of animadversion, hangs over the head of the offender, - threatens to affect his fame at the ensuing examination, and thus stimulates him to extraordinary efforts, in order to counteract its dreaded influence.

Communications by letter, will be immediately attended to, or personal applications may be made each Day between

twelve/...

twelve and one o'Clock."

Beddy se skool kan ons dan as volg karakteriseer:

(1) Dis 'n suiwere „sekondêre" skool. (11) Hollands is gladnie gebruik as vak of as medium nie. (111) Dis 'n eksperiment met 'n nuwe metode van onderrig.

Op 23 Desember 1825 verskyn weer 'n kennisgewing in dieselfde Koerant dat die halfjaarlikse eksamen die volgende dag sou plaasvind in die „Commercial Exchange" en dat die Gouwerneur teenwoordig sou wees.

Die „African Court Calender" vir 1826 noem ook „Feinaiglian School 42 Walestreet, W. Beddy, B.A."

Die sluitingsdatum van hierdie skool kan ongelukkig ook nie vasgestel word nie. Waarskynlik het die „Grammar School" hom ook doodgedruk.

'n LOJALE SKOOLKOMMISSIE. Ten spyte van lord Charles Somerset se onverbiddelike optrede teenoor die skoolkommissie in baie gevalle, vind ons die volgende simpatiebetuiging op 21 Julie 1824 aan hom gerig toe 'n „libellous placard", wat êrens in die Kaap op 1 Julie opgeplak was, sy eer aangetas het:¹⁾

„... take this opportunity of expressing to your Excellency our gratitude for the paternal care evinced throughout the whole of your Lordship's administration, and for the judicious and effectual means afforded by your Excellency for the improvement of the minds of the rising generation."

Di./...

1) Letters Received, CO 390, 21 Julie 1824.

Di. A. Faure en J.C. Berrangé was lede van hierdie skoolkommissie!

DIE „GRAMMAR SCHOOL.“

Aanstelling van die hoof. In hoofstuk VII het ons die pogings wat deur Lord Charles Somerset aangewend is om voorsiening te maak vir middelbare onderwys aan die Kaap bespreek. Terwyl hy met verlof in Engeland was, is rev. Hough deur Sir Rufane Donkin aangestel as hoof van die gimnasium, en toe lord C. Somerset aan die einde van 1821 terugkom was die skool aan die gang. Hough het egter in Mei 1823 sy bedanking ingedien.

Om 'n geskikte persoon te kry om die vakante pos te vul was geen gemaklike taak nie. Lord C. Somerset het aan 'n sekere rev. Blomfield in Engeland geskryf om 'n bevoegde persoon aan te beveel. Maar terwyl hy nog op 'n antwoord wag, land Fairbairn aan die Kaap. Lg. het volgens die reeds aangehaalde brief¹⁾ dadelik aansoek gedoen om die vakante betrekking; die antwoord wat hy gekry het was dat die Goewerneur iemand uit Engeland verwag. Hierin was lord C. Somerset reg, want hy het toe reeds al aan rev. Blomfield geskryf. Om die saak egter te bespoed, (want weens sy antwoord aan Fairbairn was hy moreel verplig om binne 'n redelike tydperk die waarheid van sy bewering te staaf deur die opening van die skool) skryf hy op 29 Oktober 1823 (d.w.s. agt dae na die ontvangs van Fairbairn se eerste brief en elf dae voor die ontvangs

van/...

1) Sien p. 148

NB

van Fairbairn se aansoek om 'n akademie te open) as volg aan die koloniale sekretaris in Engeland:¹⁾ „The increasing population at this place calls aloud for the means of good classical Education upon a plan consistent with the circumstances of the community.....What I have now to solicit is your Lordship's authority to establish a public school for classical learning under such advantages and Emoluments from the Colonial Government, as shall induce a clergyman of the Established Church of England (this I think very material here) and of the first rate abilities for instruction to undertake the task..... I have therefore to save Y.E. trouble and with a conviction that it is a sure means of obtaining a thoroughly qualified person, written to the Rev. Mr. Blomfield to find a person entirely competent..... The Salary of the Master I should propose 4000 Rds. p.a. with an assistant at 2000 Rds. and a house and school room provided for him..... The establishment of a Grammar School of this Nature is rendered the more imperative here as there are not more than 4 or 5 families in the Colony who possess the means of sending their sons to Europe for education.”

Toe hy geen antwoord hierop kry binne redelike tyd nie, skryf hy op 11 Oktober 1824 'n tweede dringende brief oor die oprigting van 'n sodanige skool. Ons moet egter nie vergeet dat hierdie brief geskryf is nadat Fairbairn en Fringle

as/...

1) Despatch Book, C0 1442, No. 58, p. 99.

NB

as redakteurs van die „South African Commercial Advertiser" in onguns geraak het by die Goewerneur. Lg. skryf dan as volg in sy brief aan die koloniale sekretaris in Engeland:¹⁾ „I take liberty of urging your Lordship strongly again upon the subject of my letter of the 29 October 1823. I have received a letter from Dr. Blomfield informing me that he had been fortunate enough to find a gentleman thoroughly qualified for the undertaking in the person of Mr. Cooper, a Tutor at St. John's College, Cambridge. The arrival of this gentleman here, and the Establishment of the Seminary proposed would be hailed with feelings of the deepest gratitude. At present there is no Grammar School but that kept by Pringle and Fairbairn, and it is shocking to reflect on the System that I am told they pursue to instil into the minds of the Youth under their charge the most disgusting principles of Republicanism."

Maar terwyl lord C. Somerset so bekommerd geraak het oor die toestand aan die Kaap, het die saak alreeds 'n gunstige wending in Engeland geneem, en as daar b.v. die moderne kommunikasie-middels was sou die laaste brief van Somerset nooit geskryf gewees het nie. Op 25 Julie 1824 (d.w.s. drie maande voordat die laaste brief van lord Somerset geskryf is) antwoord lord Bathurst op lord Somerset se eerste brief (d.w.s. die van 29 Oktober 1823), maar dit word eers op 22 November 1824 in Kaapstad ontvang (d.w.s. 'n maand nadat lord Somerset

sy/...

1) Despatch Book, CO 1442, p. 185.

sy tweede brief geskryf het). In hierdie brief skryf lord Bathurst as volg:¹⁾ „In answer to which I beg to acquaint your Lordship that I entirely concur with you in opinion as to the advantages to be derived from the establishment of a Grammar School upon the plan proposed by your Lordship, and that I shall be prepared to sanction the expenditure of £600 per annum on account of the salary of the clergyman who may be selected for the purpose of conducting the school, which rate of Salary will continue to be issued to him for the first three years of his Residence in the Colony - but at the termination of that time, and for the three following years - when he may be expected to derive considerable profit from the Institution, exclusive of the Remuneration which he receives from Government, it is proposed to reduce his Salary to the sum of £300 per annum. In both cases he will be allowed the Advantage of a House for his Residence.”

Klaarblyklik kon op hierdie tydstip nog geen geskikte onderwyser gevind word nie; maar voordat lord C. Somerset se aanbeveling van Cooper²⁾ die koloniale kantoor kon bereik, is rev. E. Judge M.A. in November 1824 deur lord Bathurst aangestel. (L.W. Somerset se brief is eers in Oktober 1824 van die Kaap af weg).

(Wat/...

1) Despatches Received, CO 1307, 25 Julie 1824.

2) Sien p. 156

(Wat Theal dus van die saak sê n.l. ¹⁾ „H.E. regarded it, indeed, (d.w.s. die skool van Fairbairn) as a school where seditious principles were being instilled into the minds of the young, and he wrote so urgently to Earl Bathurst upon the necessity of counteracting it, that the secretary of State engaged the reverend Edward Judge, a clergyman of the English Church, to come out and establish a seminary"; en wat Walker sê: ²⁾ „Who not only threw all his great social influence against them (d.w.s. Pringle en Fairbairn) but imported the Rev. E. Judge at what was, for those days, a high salary to conduct the opposition Grammar School", is 'n skewse voorstelling van die aanstelling van Judge, aangesien hy op die eerste brief van lord C. Somerset aan lord Bathurst aangestel is, d.w.s. voordat Fairbairn aansoek gedoen het om sy privaat akademie te open.)

Op 19 November 1824 rig Judge 'n brief aan R. Wilmot Horton om te versoek dat, aangesien hy aangestel is as hoof van die „Grammar School" te Kaapstad, 'n toelaag van £200 vir die aankoop van boeke en £150 voorskot op sy salaris aan hom toegestaan sou word. ³⁾ Eienaardig suggestief is die volgende sinnetjie in sy brief: „.....especially as every account I receive from the Cape leads me to suppose that the establishment will

find/...

1) Theal: History of South Africa since 1795 vol. I, p. 422.

2) Walker: The South African College and the University of Cape Town, p. 10.

3) Theal: Records of the Cape Colony vol. XIX, p. 142.

find immediate success." Die vraag is: wie het hierdie "every account" vanaf die Kaap verskaf? Die Goewerneur en die mense aan die Kaap het toe nog nie geweet dat hy aangestel is nie; intendeel, volgens hulle kennis sou Cooper waarskynlik die hoof van die skool word. Dis moontlik dat Judge 'n vriend of vriende aan die Kaap gehad het, en dat dit juis deur sy of hulle aanbeveling en organisasie is dat hy aangestel is.

Op 20 Desember 1824 gee lord Bathurst aan Judge 'n aanbevelingsbrief,¹⁾ waarin ook gemeld word dat hy die som van £350 ontvang het volgens sy aansoek. Die terme van sy aanstelling sou wees soos in lord Bathurst se brief op 25 Julie 1824 bekendgemaak.²⁾

Op 2 Mei 1825 arriveer Judge aan die Kaap. Die "Z.A. Tydschrift" gee die volgende beskouing daaroor:³⁾ "School Nieuws. Op den 2 Mei arriveerde alhier, de Eerw. Heer Edw. Judge, van de Episcopale kerk, door het Gouvernement in Engeland tot Master van de Classieke School alhier aangestel. Van deze aanstelling heeft de School Commissie geene aanschryving gekregen, zoo dat het nog niet bekend is, of de Eerw. Heer Judge, even gelyk vroeger, de Eerw. Doctor Halloran, de Wel. Ed. Heer Mr. Turr, en de Eerw. Hr. Hough, onder 't bestuur en opzicht/...

1) Theal: Records of the Cape Colony vol. XIX, p. 330.

2) Sien p. 156.

3) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. 2 (Junie 1825), p. 208.

opzigt dier Commissie staan zal. De Hr. Judge heeft reeds zyne School geopend, en men kan de aankomst van hem, wiens talenten hoog geroemd worden niet anders dan hoogst belangryk voor deze Volkplanting beschouwen, daar wy den hoop mogen opvateen, dat deze aanleiding zal geven tot het oprigten van het zoo lang gewenscht Athenaeum of Hooge School, buiten welke ook het Gymnasium geenen grooten opgang zal maken. Daar de Synodale verrigtingen nog in statu quo schynen te zyn, en wy ook niet weten of voor zulk eene heilzame inrigting gezorgd is geworden, zouden de Voorstanders van onze Godsdienst niet kwalyk handelen, indien zy de handen aan het werk sloegen, en poogden om ware het mogelyk, zulk eene gewenschte zaak tot stand te brengen".

Hieruit blyk dat die skoolkommissie eenvoudig ignoreer is, en dat die „Grammar School" 'n volbloed regeringsinstelling was.

Judge het die £200 wat hy vir die aankoop van boeke ontvang het gedeeltelik in Engeland spandeer (£177.3.2d.), maar in die Kaap het hy vir £99. 15. 0. boeke en „globes" van Fairbairn gekoop.¹⁾

VERDERE GESKIEDENIS VAN DIE GRAMMAR SCHOOL.

Op 7 Mei 1825 verskyn die volgende advertensie van Judge in die „Kaapstads Courant" of „The Cape Town Gazette and African/...

1) Letters Received: CO 569 No. 122. (Brief Judge - Bell)

African Advertiser":

"The Rev. Edward Judge having been honoured by His Majesty with the appointment of the Classical School, established under His Majesty's Authority in Cape Town, has the honour to announce his arrival to the Public, and to state that he hopes to be enabled to receive Pupils in the course of 14 days, at the House provided for him by Government, No. 6, Reede-street.

He has the honour also to annex his Terms, which have been sanctioned and approved by His Excellency the Governor, viz.:-

Day Scholars	15 Rds. per mensem.
Half Boarders	30 Rds. per mensem.
Boarders	60 Rds. per mensem.

Youths who remain during the vacations, £100 Sterling per annum.

Vacations - Five weeks at Christmas, ten Days at Easter."

Hierdie fooie was natuurlik ver te hoog, en dit het Judge baie gou uitgevind. Veertien dae later (21 Mei 1825) verskyn die volgende advertensie in dieselfde Koerant:

„CAPE CLASSICAL SCHOOL.

The Rev. E. Judge having had time, since his arrival, to ascertain the feelings and opinions of the Inhabitants of Cape Town and its vicinity, more clearly than he could be expected to have done when the first announcement of the above-mentioned school was made, proposes, with the sanction of His Excellency/...

Excellency the Governor, the under-mentioned Terms, in lieu of those originally published :

Boarders 50 Rds. per mensem.

Half-Boarders 25 Rds. per mensem.

Day Scholars 12 Rds. per mensem.

The Terms for scholars, who remain during the vacations, will continue as before, £100 sterling per annum.

The subjects of Instruction in the Cape Classical School, will be Greek, Latin, English, Geography and History, both Ancient and Modern, Writing, Arithmetic, and the Mathematics, together with composition in English and the Classical Languages, and also Lectures on the Principles of Morality and the Evidences of the Christian Religion.

EXTRAS.

French, 15 Rds. per Quarter / Drawing, 20 Rds. per Quarter.

Italian, 15 Rds. per Quarter / Washing, 15 Rds. per Quarter.

The School hours will be from 8 to 12 a.m. and from 2 to 5 p.m. Half-holidays on Wednesdays and Fridays. During the months of May, June, July and August, the School business will not commence till half past 8 a.m.

N.B. Mr. Judge regrets that on account of the delay in some necessary preparations, he is compelled to defer the opening of the school to Monday, May 30th.

No 6, Reede-street."

Hierdie huis in Rheedestraat is van rev. Hough gekoop
deur/...

deur die regering op 20 Januarie 1825.¹⁾ Sedert sy intrek in die huis het Judge een klaagbrief op die ander geskryf om die tekortkominge van die huis onder die aandag van die Goewerneur te bring.²⁾ In 1827 het hy geweier om belasting daarop te betaal.³⁾

Hoewel die banke en ander skoolgereedskap van Hough se skool nog in die huis was, moes Judge al gou nuwe voorrade bykry.⁴⁾ Die volgende stuk in die „Kaapstads Courant“ van 6 Januarie 1826 dui aansienlike vordering aan:

„Grammar School. - The following are the Holidays in the Grammar School, which, with the sanction of His Excellency the Governor, have been substituted in lieu of those originally published: One month, commencing at Christmas; one month, commencing at the latter end of June; and one week at Easter. The School will therefore meet again on Monday, January 23, 1826.

In future, when any Pupil leaves the School, it will be required that a written notice be sent to the Master one month before; and if this be not complied with, that month will be charged/...

1) Letter Book, CO 1489, p. 203.

2) Letters Received, CO 483, No's 23, 24, 25; CO 528, No. 54; CO 569, No's 52, 129; CO 655, No. 68.

3) Letters Received, CO 528, No. 55.

4) Letters Received, CO 483, No. 24.

charged in the account. The accounts will be sent in Quarterly.

TERMS: For Boarders, 150 Rds. per Quarter;

Half-Boarders, 75 Rds. per Quarter.

Day Scholars, 36 Rds. per Quarter.

A French Master of the first reputation (M. Boniface) has been engaged; and as the salary is handsome, and the number of Pupils limited, the Terms for Instruction in French will be 25 Rds. per Quarter.

N.B. Wanted, a Classical assistant, Salary £100 sterling per annum; also; an English Usher."

JUDGE WORD PROFESSOR. In 1829 kom daar 'n nuwe ontwikkeling in die onderwysese aan die Kaap, want in daardie jaar is die Athenaeum of „South African College" geopen. Op aanbeveling van die Goewerneur, Sir Lowry Cole, is Judge alreeds teen die einde van 1828 genader om as een van die professore op te tree en sy skool by die Athenaeum in te lyf.¹⁾ Hy wou egter nie sy skool onvoorwaardelik opgee nie, en 'n ooreenkoms is getref waarvolgens sy skool by die Athenaeum ingelyf sou word. Hy het ook die versekering van die Goewerneur op 16 Julie 1828 gekry dat hy die huis, waarin hy woon, kon behou.²⁾

So skryf J.A. Truter, die voorsitter van die organise-
rende/...

1) Vgl. Ritchie: The History of the South African College, p.p. 33, 34.

2) Letter Book; CO 1589, 16 Julie 1828.

rende komitee vir die oprigting van 'n Athenaeum, op 7 Februarie 1829 aan die Goewerneur:¹⁾ „In the meantime the Committee have the satisfaction to state, that there exists not the slightest difficulty, to combine with the proposed Institution that, which is now directed by the Reverend Mr. Judge, even with the liberal proviso, that, whilst it is intended to grant to the professors in general a fixed annual salary of only Two Hundred Pounds, the Reverend Mr. Judge is to retain his present fixed annual Salary of Three Hundred Pounds, and to enjoy of the same privilege with the others, as to the time of five or more years, during which their continuance is to be secured."

Judge self beskryf die inlywing van sy skool by die Athenaeum in 'n brief aan die Goewerneur op 16 Julie 1829 as volg:²⁾ „That from the first of September next the Grammar School may be so incorporated with the College, that I may be permitted, in resigning the Salary which I should in future derive from Government under existing circumstances, to retain the house which I at present occupy, to be applied to the benefit of the Institution into which the Grammar School will merge, in the following manner: by taking Boarders consisting only of students in the College, and by giving to them with
the/...

1) Letters Received, CO 616, No. 5.

2) Letters Received, CO 612, No. 47.

the consent of the Council, private lessons in those branches of Instruction in which they also received lessons in the College. The objects which it is presumed that His Majesty's Government had in view in instituting the Grammar School will thus be fully accomplished while Government will be released from the future expense of the Salary which I now derive from it."

So het die „Grammar School" opgehou om te bestaan as aparte skool op 1 Oktober 1829 (die Athenaeum is eers op 1 Oktober geopen en nie soos die plan was op 1 September nie). Judge het darem nog privaatesse gegee soos blyk uit die aangehaalde brief. As professor was hy verantwoordelik vir Latyn en Grieks (Engels-medium) en Engels (wat geskiedenis ingesluit het).

JUDGE SE BEDANKING AS PROFESSOR. Met die werwing van aandeelhouders in die Athenaeum is ten opsigte van godsdiensoonderrig die houding verkondig deur die organiseerders en later die Raad van die Athenaeum dat godsdiensoonderrig nie binne die mure van die Athenaeum gegee sou word nie, weens die feit dat kinders van ouers met verskillende godsdienstige oortuigings as leerlinge opgeneem sou word.¹⁾ So het die Raad op 3 Januarie 1830 die volgende besluit geneem:²⁾ „That in order to prevent, that
no/...

1) Vgl. toesprake advv. Brand en de Wet: S.A. Commercial Advertiser, 27 Maart, 1830.

2) Bylaag 1 by brief de Wet-Bell, Letters Received, CO 689, No. 7.

no parents or guardians might be withheld from sending their pupils to the College, from religious principles being inculcated, not agreeing with the particular tenets of all the students, it will be left to the parents or guardians of the students themselves to provide for the religious instruction of the students according to the tenets of the different persuasions to which their children or pupils may belong."

Met hierdie verstandhouding is daar dan geen godsdiensoonderrig in die Athenaeum gegee nie, maar die verskillende Kerkgenootskappe het die Kategetiese onderwys in die Kerke waargeneem. Ongelukkig het die persone verantwoordelik daarvoor so onverstandig gehandel om hulle klasse binne die skoolure van die Athenaeum te reël, sodat van die leerlinge hulle klasse by die skool agterweë gelaat het om katekisasie-klasse in die verskillende kerke by te woon.

Dié toestand van sake kon egter nie geduld word nie. Op 6 Februarie 1830 neem die Senaat van die Athenaeum die volgende besluit:¹⁾ "That the Senate recommends that arrangements be made for weekly Catechetical Lectures, to be given to the pupils of the several denominations of Christians within the walls of the College by the Professors or Ministers of the respective Colonial churches."

Toe hierdie besluit voor die Raad gele^A is vir goedkeuring, het regter Burton dit ondersteun deur die volgende mosie
voor/...

1) Ritchie: Op. Cit. p. 56.

voor te stel:¹⁾ „that religious instruction in the catechism and articles of belief of the Church of England, Dutch Reformed Church, Lutheran Church, Church of Scotland, and others should be given in the College either by members of the staff belonging to these Churches or by visiting ministers." Die mosie is egter afgekeur en die oorspronklike besluit van 3 Januarie as amendement gehandhaaf. Regter Burton het hom daarop op die aandeelhouers beroep.

Op 24 Maart 1830 is daar dan 'n groot vergadering van aandeelhouers gehou. Regter Burton het sy mosie voorgestel en verdedig n.l. „that arrangements should be made by the Council for weekly Catechetical lectures to be given to the pupils of the several denominations of Christians, within the walls of the College by the Professors or Ministers of the respective colonial churches."²⁾ Hy is ondersteun deur J.A. Truter, ds. A. Faure en rev. Hough.

Adv. de Wet, ondersteun deur adv. Brand, het die volgende amendement voorgestel:³⁾ „That religious Instruction should be given to the pupils of the College, but not within the walls
of/...

1) Ibid.

2) The South African Commercial Advertiser, 27 Maart 1830.

3) Ibid.

of the Athenaeum: that however the Council should be requested to make the necessary arrangements with the ministers of the different denominations of Christians, for having Catechetical lectures for the pupils in their respective Churches or Consistories."

Na 'n lang en warm bespreking is die amendement met 'n groot meerderheid van stemme aangeneem. Die president, J.A. Truter en die vise-president, regter Burton, het as gevolg van hierdie beslissing bedank as lede van die Raad.

Judge het ook baie gegrief gevoel oor die besluit van die aandeelhouders. Hy het eers 'n soort lydelike verset probeer deur gladnie uit die bybel te lees of te bid met die aanvang van sy klasse nie. Op 1 Mei 1830 het die Senaat hom tot verantwoording geroep hieroor. Sy verdediging was dat dit mos die beleid van die Athenaeum was om nie godsdiensoonderrig binne die skoolmure te gee nie.¹⁾ Na oorweging het die Senaat besluit dat daar driemaal per week in die Engelse klas en driemaal per week in die Hollandse klas uit die bybel gelees sou word. Op 12 Junie 1830 is hierdie besluit weer so gewysig dat met die aanvang en sluiting van die klasse 'n gebed gedoen moes word, maar dit moes sodanig wees dat geen leerling daaraan steuring kon neem nie.²⁾

Hierdie besluite het daarop gedui dat alle godsdiensoonderrig,
van/...

1) Bylaag 4 by brief de Wet-Bell, Letters Received, CO 689,
No. 7.

2) Bylaag 5 by brief de Wet-Bell, Ibid.

van watter elementêre aard ook al, uiteindelik uit die Athenaeum geweer sou word: Judge, as predikant en 'n man met sterk oortuigings i.s. die waarde van godsdiensoonderrig in die skool, kon hóm nie meer tuis voel in die Athenaeum nie. Daarom het hy na die laaste besluit van die Senaat in Junie sy bedanking as professor ingestuur en die Goewerneur versoek om die „Grammar School“ weer los te maak van die Athenaeum en hom weer as hoof daarvan aan te stel. Op 1 Julie 1830 word sy versoek deur die Goewerneur toegestaan:¹⁾ „H.E. approves of your being replaced in your situation of Rector of the Grammar School on the conclusion of your engagement with the South African College, on the terms on which you held that situation at the time you surrendered it - and until the completion of the period of your engagement with Government, which terminates on the 2nd May 1831. H.E. conceives you have no claim to be continued in that situation beyond that period, but he is not indisposed to forward any representation you may be desirous to make on the subject, to the Secretary of State for His decision.“

Sy bedanking het egter die ongenoeë van die Goewerneur teenoor die Raad van die Athenaeum verwek. In twee lang briewe op 21 Julie 1830 en 21 September 1830²⁾ moes die sekretaris van/...

1) Letter Book, CO 1589, p. 124.

2) Letters Received, CO 689, No's. 2 en 7.

van die Raad die handelswyse van die Raad verdedig en aantoon dat Judge uit eie beweging bedank het.

DIE „GRAMMAR SCHOOL" HERLEEF. Nadat Judge sy heraanstelling as //
hoof van die „Grammar School" ontvang het op 1 Julie 1830, het hy dadelik te werk gegaan om die organisasie daarvan agterme-
kaar te kry. Op 7 Augustus 1830 verskyn die volgende adver-
tensie in die „S.A. Commercial Advertiser": „The Rev. Mr.
Judge, having given notice of resigning his professorship in
the South African College, in consequence of the shareholders
having resolved that "Religious Instruction shall be given to
the pupils, but not within the walls of the College", proposes
to resume the management of an Institution from whose walls Re-
ligious Instruction shall not be excluded, but shall form an
essential part of the course of Education. He will therefore,
with the sanction of His Excellency the Governor, recommence
the Grammar School on October 1st next. The terms will be as
dormerly £10. 16s. per annum for each pupil, but an allowance
will be made in favour of a larger number of the same family."

Nadat die „Grammar School" dus net mooi 'n jaar lank
gesluit was, het dit op 1 Oktober 1830 weer sy normale gang
aanvaar.

Oorspronklik is Judge net vir ses jaar aangestel.¹⁾
Sy dienstyd sou dus op 2 Mei 1831 verstryk. Op 8 April 1831

rig/...

1) Sien p. 157.

rig hy 'n brief aan die Goewerneur om die gebruik van die goewernementshuis te behou alhoewel hy dan nie meer in diens van die regering sou wees nie:¹⁾ "I beg leave to request that H.E. will be pleased to continue to me the use of the house for the same purpose annually, subject to an annual renewal, if it shall from time to time, appear expedient to the local Government."

Van sy skool sê hy die volgende: "As there is no other Institution in Cape Town for the liberal education of youth, into which religious instruction (at least in accordance with the principles of the English Church) is admitted as a fundamental part of the System, I would venture to submit, that such an Establishment as the present is valuable to the Colony, and especially to the sons of English parents residing in this part of it. In preferring the present request, it may be expected that I should urge something to show the success which has attended the system of education adopted in the Grammar School, and although the recent date of its commencement may give it claim to indulgence in this respect, since even its eldest scholars must still be too young to have distinguished themselves in the world, yet it had not only fitted some for the discharge of the public and private duties of life in our local community, but has sent others to pursue their studies in the Universities and Colleges of Great Britian, Holland, and Germany, where the commendations of their Professors and the

honour/...

1) Letters Received, CO 655, No. 39.

honour which they have obtained as the rewards of merit give assurance of their good conduct and acquirements. This School has also been the first, in which the attainment of the higher branches of education has been placed within the reach of the mass of inhabitants by the moderation of its charges (from £9 to £10.16s per annum) and has, I believe, been the only Institution, hitherto, in the Colony, in which native Teachers have been prepared and qualified for the liberal education of youth." (Onderstreping deur my).

Vanaf 2 Mei 1831 was Judge vir sy onderhoud aangewese op die fooie wat hy van sy leerlinge ontvang het.¹⁾ Dat dit nou nie te goed met hom gegaan het nie, blyk uit dit feit dat hy alreeds in April 1831 aansoek gedoen het om aangestel te word as "Chaplain" te Simonstad as opvolger van rev. Sturt. Die aansoek kon egter nie toegestaan word nie, daar iemand in Engeland aangestel is om die vakante pos te vul.²⁾

In Februarie 1832 is Judge aangestel as "acting Chaplain" te Wynberg teen 'n salaris van £100 per jaar.³⁾ Dat hy nog sy skool oopgehou het daarna blyk uit die volgende: Op 9 April 1832 doen hy weer aansoek om die gebruik van die huis vir nog 'n jaar en o.a. sê hy: ⁴⁾ "The reasons stated in my application/...

-
- 1) Sien p. 161. Blouboek vir 1832 p. 192 gee geen uitgawe vir Judge as onderwyser aan nie, maar wel £100 as "act Chaplain!"
- 2) Letter Book, CO 1589, p. 205.
- 3) Ibid. p. 253 (23 Feb. 1832).
- 4) Letters Received, CO 683, No. 29.

tion last year, still remain in force as when that application was made; namely, that there is no other school of any pretension to eminence in Cape Town, which combines education in the higher branches of Classics and Mathematical knowledge, with Religious Instruction, at least in accordance with the principles of the Church of England."

Die huis is dan vir nog 'n jaar toegestaan.

Maar Judge het nog een groot poging aangewend om 'n skool te organiseer op so 'n wyse dat dit sy trots sou wees. Op 11 Julie 1832 rig hy namens die „District Committee of the Society for promoting Christian Knowledge" 'n brief aan die Goewerneur om 'n kopie van 'n besluit van bg. vereniging aan die Goewerneur voor te lê.¹⁾ Dis 'n besluit „concerning a proposed plan for establishing an English National School in Cape Town, to be in permanent connexion with St. George's Church." Hy vra dat die som van £2000, wat aan die „Society" beloof is en nog nie ontvang is nie, vir die bou van 'n skool aangewend word, „as at present appears to be a favourable opportunity for opening a school in Cape Town conformably with the views of the Society, on the National System." Die skool moes egter op so 'n wyse verkry word „as to avoid every appearance of opposition to other schools." Die Komitee sou £10 p.j. bydra tot die onderwyserse salaris, en 'n kollektelys sou geopen word.

Van/...

1) Ibid., No. 43.

Van hierdie plan het ook niks gekom nie.

Op 4 April 1833 kry Judge kennis dat die huis waarin hy woon aan die trustees van die openbare biblioteek verruil is vir 'n ander gebou, en dat hy in die toekoms dus met hulle moes onderhandel.¹⁾ In 1839 is Judge aangestel as „Chaplain” te Simonstad, waar hy ook 'n paar privaat-leerlinge gehad het.²⁾

Die vraag ontstaan nou: wanneer het die „Grammar School” opgehou om te bestaan? Walker sê daarvan: „The latter to reopen his Grammar school as a serious rival to the College till his removal to Simonstown as military chaplain ten years later.”³⁾ Dit mag so wees, maar dan moet ons die volgende twee feite in aanmerking neem: (1) Sedert 2 Mei 1831 is die „Grammar School” 'n privaat-inrigting van Judge. (11) Op 11 Junie 1834 word Judge in 'n brief genoem „late Master of the Grammar School.”⁴⁾ (Onderstreping deur my). Hier word „Grammar School” dus net gebruik vir die staatskool wat tot 2 Mei 1831 bestaan het, of dit beteken dat die skool van Judge opgehou het om te bestaan. Walker gee sy bron van informasie nie aan nie, maar met die gegewens wat nou tot ons beskikking is kan sy bewering nie gestaaf of weerspreek word nie.

Die/...

1) Letter Book, CO 1589, p. 308.

2) Mitchie : Op. Cit. vol I. p. 57.

3) Walker: Op Cit. p. 16.

4) Letter Book, CO, 1589, 11 Junie 1834.

Die „Grammar School" het dus bestaan van 30 Mei 1825 tot 30 September 1829 en van 1 Oktober 1830 tot 2 Mei 1831 as aparte erkende staatskool. Van 1 Oktober 1829 tot 30 September 1830 het dit bestaan alleenlik net as 'n integrerende deel van die Athenaeum, en van 2 Mei 1831 tot waarskynlik 1839 as privaat-inrigting.

DIE „GRAMMAR SCHOOL" SELF.

DOEL. Die doel van die „Grammar School" was hoofsaaklik om deur die opvoeding van die jeug, deur die gesindheid wat by die kinders gekweek word, deur die groot invloed van 'n goeie skool in die sosiale lewe, deur die insig en uitsig wat by die leerlinge en die wyer Kringe waarin hulle beweeg bewerkstellig word, die beleid van die Kaapse regering, soos uiteengesit in die proklamasie van 6 Julie 1822, te bestendig en uitvoerbaar te maak. Daarom moes Hollands as medium en as vak verdwyn uit die skool; moes die skool ingerig word op Engelse patroon om sodoende die ou reeds-geknakte Hollandse skooltradisie in die vergetelheid te laat versink; en moes uiteindelik die skool direk onder beheer van die Goewerneur geplaas word, aangesien dit ook heeltemal deur die staat in stand gehou is.

Die praktiese uitvoering van die beleid van lord C. Somerset het amptenare en onderwysers, wat Engels magtig was, vereis, en die „Grammar School" het die kweekplek van die Staatsamptenare geword.¹⁾

Maar/...

1) Vgl. brief van Judge soos aangehaal op p. 173.

Maar Judge was nie verantwoordelik vir die beleid van die Regering nie, hy moet beoordeel word as onderwyser. Alles dui daarop dat hy energiek, ambisieus en 'n sukses was in sy werk. Dit spreek ook al boekdele dat hy hom net by die onderwys bepaal het, behalwe later toe hy nie meer staatsteun ontvang het nie.

INHOUD EN METODEDE. Volgens die advertensie sou die leerplan insluit: Grieks, Latyn, Engels, Aërdrykskunde, ou en moderne geskiedenis, skrif, rekene en matesis, met lesings oor godsdiens en moraal. Ekstra vakke was Frans en Italiaans. Hoewel hy hom dus veral toegelê het op "sekondêre" onderwys is "primêre" leerlinge ook ingeneem.

Die volgende beskrywing van 'n eksamen in sy skool gee ons 'n mooi beeld van sy werk:¹⁾ „Den 17 Dec. had het openbaar examen plaats van de leerlingen van de Eerw. Heer Judge, Rector der Latynsche School, in her bywezen van eene aanzienlyke schare. Nadat de onderscheidene klassen in verschillende vakken waren geexamineerd geworden, sprak de opper Regter, Sir John Wylde de leerlingen aan, betuigende, dat hy als Vader en hoofd eener famielie, met de grootste belangstelling dit examen had bygewoond. Hy was byzonder oplettend geweest, en verblydde zich over de vorderingen, welke zy onder het opzigt van den Eerw. Heer Judge hadden gemaakt, hen aanmoedigende om dit met dankbaarheid te erkennen en zulks door het verder

opvolgen/...

1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. IV (Des. 1827) p. 475.

opvolgen zyner voorschriften aan de dag te leggen. Hy vervolgt eene lyst van de leerlingen, ten einde hunne vorderingen, in het vervolg gade te slaan, en hen te overtuigen hoe veel belang hy in hunnen welvaart stelde. Hy bedankte den Heer Judge voor het genoegen hem verschaft, en herhaalde ten slotte zyne vermaningen aan de leerlingen, hen smeekende om op den zoo gelukkig door hen ingeslagen weg voort te gaan, waardoor zy hunne ouderen tot vreugde zouden strekken, en nuttige leden der Maatschappij worden.

De Heer Judge betuigde daarop zynen dank, en zeide, dat de zoo even aan den dag gelegde gevoelens hem tot eene voldoende belooning strekten voor de door hem doorgestane moeite; waarna de pryzen door Sir John Wylde, aan de ondervolgende jongelingen, met eene gepaste aanspraak werden uitgereikt als

- 1ste prys aan F.J.L. Stoll.
- 2de " " W.G. Atherstone.
- 3de " " M.J. Jurgens.
- 4de " " B. Auret.
- 5de " " R.M. Sparks.

ORGANISASIE. Die skool was 'n staatskool, direk onder beheer van die Goewerneur. Die hoof, E. Judge M.A., was verantwoordelik aan die Goewerneur en is betaal deur die staat. Sy salaris was £600 p.j. vir die eerste drie jaar, en £300 vir die volgende drie jaar.

Die skoliere het bestaan uit "boarders", "half boarders" en/...

en „day scholars”.¹⁾ Hiervan kan afgelei word dat die skool ook leerlinge van die platteland gekry het.

Die feit dat Judge in Januarie 1826 kon aankondig dat hy die dienste van Boniface verkry het as onderwyser in Frans, en dat hy vra om 'n assistent in die klassieke en 'n „English Usher”,²⁾ en ook die feit dat Fairbairn se skool leeggeloop het sodat Fairbairn van sy skool-apparaat aan hom verkoop het,³⁾ is bewyse dat Judge se skool goed besoek is. Die Afrikaanse name van sommige van die pryswinners met die jaarlikse eksamen in 1827 bewys dat sy skool ook die ondersteuning van Hollandssprekendes geniet het.

Waar die eksamen in die vorige middelbare skole deur die skoolkommissie waargeneem is, het Judge of die Goewerneur een of meer bevoegde persone gevra om dit te doen. Soos vroeër was dit nog per publieke funksie.

SLOTOPMERKING. Die „Grammar School” het die finale wending in die koers van die middelbare onderwys gegee. Van Klein se skool tot Hough s'n was daar 'n heen-en-weer slingering tussen die ou Hollandse, die meer verligte en die tipies-Engelse stelsels, maar die „Grammar School” bring die beslissing ten gunste van/...

1) Die fooie, skoolure en vakansietye is alreeds genoem.

2) Sien p. 164.

3) Sien p. 160.

van die Engelse stelsel. Dit neem egter nie weg dat die onderwys wat daarin gegee is van hoë gehalte was nie. Die Kaap het eindelijk 'n staatskool vir die middelbare onderwys gehad waarop die inwoners, wat die werk betref, trots kon wees. Vir Latynonderwys het dit egter die groef van Engelsmedium nog dieper in die lys van onderwys-gewoontes en tradisies laat insink.

H O O F S T U K X̄.

DIE ATHENAEUM OF "SOUTH AFRICAN COLLEGE".

KORT OORSIG VAN DIE GESKIEDENIS EN ORGANISASIE VAN DIE ATHE-
NAEUM TOT 1839. Die ideaal van 'n inrigting vir hoër onderwys
aan die Kaap is reeds al in die "Plan" van die skoolarge in 1790
geformuleer, en is daarna baie sterk op die voorgrond geplaas
deur De Mist in sy skoolorde; dit is altoos gekoester wanneer
die gimnasium 'n nuwe onderwyser gekry het, en eindelik in die
twintigerjare van die negentiende eeu het dit tot 'n onweer-
staanbare drang aangegroei. Veral na die aankoms van Judge is
algemeen besef dat die tyd aangebreek het vir die oprigting van
so 'n inrigting, aangesien die nodige leiers en professore be-
skikbaar was.¹⁾

Wie eintlik finaal die bal aan die rol gesit het weet
ons nie, maar op 14 Oktober 1828 is in die Konsistorie van die
Ned. Ger. Kerk onder voorsitterskap van Sir John Truter 'n ver-
gadering van belangstellendes in die oprigting van 'n Athenaeum
gehou en 'n organiserende komitee is gekies. Die eerste werk
van dié komitee was om aan Sir Lowry Cole, die Goewerneur, te
skryf om die saak onder sy aandag te bring en steun te vra.
Die gedagte was dan om vier professore aan te stel, maar alhoe-
wel hulle vir hulle salaris aangewese sou wees op die fooie
van die studente ingevorder, sou daar sekerlik 'n gedeelte aan-
gevol moes word uit ander bronne.

Die/...

1) Vgl. ds. A. Faure se verwelkomingswoorde aan Judge, p. 159.

Die Goewerneur het 'n simpatieke antwoord gestuur, maar kon geen geldelike steun definitief beloof nie. Hy het egter die wenk aan die hand gedoen dat die Koloniale sekretaris in Engeland die plan van 'n Athenaeum meer toegeneë sou wees as Judge se „Grammar School" daarby ingelyf kon word.¹⁾

Hierdie antwoord het die organiserende komitee na die enigste alternatief laat gryp n.l. om die nodige fondse van plaaslike liggame en individue in te samel of die waarborge daarvoor te kry. Die uitslag van die poging was bemoedigend: Die Hollandse kerk het £100 p.j. beloof; die vrymesselaars £50 p.j; die openbare biblioteek om die nodige boeke te leen; die weeskamer £100 en akkomodasie vir ses jaar. Verder is baie aspiraat aandeelhouders gevind; die skoolkommissie het sy steun beloof en die oordrag van die Latynfonds, en Judge het sy gewilligheid tekenne gegee om saam te werk.²⁾

In April 1829 is die „Prospectus for the Establishment of a College at the Cape of Good Hope" gepubliseer, en is aansoeke om aandele ingewag. Daar sou 200 £10 aandele wees, maar 262 aansoeke is ontvang. Op 4 Junie 1829 is dan 'n vergadering van aandeelhouders gehou en is die eerste „Raad", bestaande uit vyftien lede, gekies. Hierdie Raad sou in die toekoms verantwoordelik wees vir die beheer van die Athenaeum, maar moes jaarliks 'n verslag lewer aan die aandeelhouders.

Drie/...

1) Vgl. Ritchie: The History of the South African College, vol V, p. 33.

2) Vgl. Ritchie: Op.Cit. p. 34.

Drie professore is aangestel, n.l. Judge vir Engels en die klassieke (Eng.- medium); ds. A. Faure vir Hollands en die klassieke (Holl.-medium) en rev. J. Adamson vir matesis. Ds. Faure en rev. Adamson het aangebied om hulle dienste vir 'n jaar gratis te gee. Judge het later vir Woodward en ds. Faure vir Marquard as assistente gehad. Die drie professore en drie raadslede, van wie regter Burton een was, het die "Senaat" gevorm. Die pligte van die senaat was om die klasse en Kur-susse te reël en om dissipline te handhaaf.¹⁾ Geen voorsitter is vir die Senaat aangestel nie, en elkeen van die professore het sy werk volgens sy eie insig en op eie houtjie aangepak.

Op 1 Oktober 1829 het die openingsplegtigheid in die Hollandse kerk plaasgevind. Dit word as volg beskryf in een van die destydse tydskrifte:²⁾ "Op den 1 October 1.l. werd het Athenaeum plegtig in de Kerk der Nederduitsche Gereformeerde Gemeente geopend, nadat 's morgens te 9 uren alle Leerlingen, benewens de Directeuren, Professoren, Senatoren en Deelnemers, in het Gebouw van het Athenaeum waren byeengekomen, en in eene processie, met den Pedel aan het hoofd, naar de kerk gegaan.

De Godsdienst werd eerst gehouden in het Hollandsch, door den Eerw. Heer M. Borchers, en naderhand in het Engelsch, door den Eerw. Heer Hough, Predikant der Engelsche Gemeente, over Daniel 12 v. 4. De Collekten bedroeg Rds. 500. Op den

5 October/..

1) Vgl. Ritchie: Op. Cit. p. 43.

2) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. VI, p. 396.

5 October daarna, hebben de Professoren hunne Classen en Collegien geopend; het getal der Leerlingen belooft nu op cirka 120, en het getal Deelnemers op 260."

Spoedig egter het die vraag of godsdiensoonderrig binne die mure van die Athenaeum gegee moes word die rus van die gemeedere van professore, raadslede, aandeelhouders, ouers en kinders verstoort.¹⁾ Op 24 Maart 1830 het die aandeelhouders finaal as beleid neergelê dat godsdiensoonderwys wel moes geskied, maar nie binne die mure van die Athenaeum nie. Hierdie besluit het as gevolg gehad die bedanking van die president van die Raad, Sir John Truter, sowel as van die vise-president, regter Burton. 'n Rukkie later het Judge ook bedank, en rev. Adamson het die Raad in kennis gestel dat sy dienste vanaf die volgende diensjaar nie meer beskikbaar sou wees nie. In die plek van Judge is rev. John Pears, M.A., die presbiteriaanse predikant te Alwick, en in die plek van rev. Adamson is James Rose Innes, M.A., die hoof van die goewernementskool te Uitenhage, aangestel. Ds. A. Faure kon weens swak gesondheid en drukke werksaamhede ook nie meer sy werk as professor behartig nie, en sy plek is deur ds. A. Changuion, wat egter eers in Oktober 1831 arriveer het, opgevul.

Finansieel het die inrigting nou 'n baie moeilike tyd deurgemaak, want van die Regering is geen hulp ontvang nie; die Latynfonds kon maar nie op die naam van die Athenaeum oorgeplaas/...

1) Hierdie saak is in die vorige hoofstuk volledig bespreek met verwysings en aanhalings.

plaas word nie, en selfs die getal aandeelhouders het afgeneem. Met die koms van Sir Benjamin D'Urban in 1834 het daar egter 'n wending ten goede gekom. Met die behoud dat hy die reg het om twee verteenwoordigers namens die regering op die Raad aan te stel, het hy 'n jaarlikse som van £200 aan die inrigting toegesê en ook nog £150 as die rente op die Latynfonds.

In 1837 het D'Urban deur die daarstelling van ord. No. 11 van 1837 die administrasie en finansies van die inrigting gereël.¹⁾ Deur hierdie ordonansie is o.a. die Latynfonds aan die Athenaeum oorgedra; is 'n vierde professoraat ingestel, n.l. een vir natuurwetenskap en is die minimum ouderdom vir toelating tot die Athenaeum bepaal op tien jaar. Deur egter die salarisse van die professore van £200 p.j. tot £100 p.j. te verminder, het hy ontevredenheid veroorsaak en rev. Pears het bedank as professor. Dr. Adamson, wat eintlik aangestel is as die vierde professor, het egter Pears se werk so ver as moontlik behartig.

In 1838 het die Goewerneur nogmaals sy welwillendheid teenoor die inrigting betoon deur 'n stuk grond aan die Raad te bemaak. Dit was 'n gedeelte van die ou dieretuin. Sir George Napier, die opvolger van Sir B. D'Urban het hierdie bemaking nog verder vergroot.

En so het die jaar 1839 vir die enigste inrigting vir hoër onderwys aan die Kaap aangebreek; maar dit was ongelukkig
weer/...

1) Vgl. Ritchie: The History of the South African College, vol. 11, p.p. 750 - 765.

weer 'n donker jaar: Rose Innes het bedank as professor om superintendent van onderwys te word, en 'n nodige lening van £1500 uit die „Prize Negro Fund" is nog nie deur die Goewerneur goedgekeur nie. Die toestand was so erg dat die inrigting vir 14 dae moes sluit om sy organisasie agtermekaar te kry, want aangesien die professoraat vir Engels nog vakant was het Innes se bedanking al die werk op die skouers van dr. Changuion en dr. Adamson geplaas. Teen die middel van 1839 was daar slegs 35 studente, en die getal was nog steeds aan die daal. Maar temidde van al die donkerhede het die optimistiese Raad sy bouplanne opgestel!

DOEL VAN DIE INRIGTING. In die „prospectus" word die doel van die inrigting as volg aangegee: (1) „These considerations have induced several well disposed inhabitants to unite for the purpose of devising some provision for the instruction of the youth of this Colony in languages and other preparatory branches of Knowledge, on an extensive and solid footing, and especially for rendering the expense of such instruction so moderate that the inhabitants generally may be enabled to profit by this opportunity". (11) „That in consequence of the present state of the Colony it has become necessary to extend and improve the means of instructing the youth by the establishment of a College, in which they shall be able to obtain instruction in all preparatory branches of literature of science!"

Maar in 'n memorie gee dr. James Adamson die ideale

waarvoor/...

waarvoor die inrigting staan as volg weer:¹⁾

"II. What this institution was proposed by your Memorialist, with the intention of Establishing a course of Education essentially British, so far as circumstances of the Colony admit or justify - and with the exception of one department, which provides instruction in the Classical tongues by means of the Dutch Language, all its proceedings tend to promote the study and use of the English Tongue - By giving the different races, the advantage they may justly claim, it will serve to unite them in one amalgamating object.

III. That this Institution will provide such a course of instruction, as is agreed for those who are trained to act as Teachers in the Colony, and has been considered as available for that end by the Colonial Government.

IV. That this Institution is also intended to provide such a course of education as, when completed through means of a short residence in Europe, will serve for the highest professional rank in the colony, whether as Clergyman, Lawyers or Physicians, and serve to educate Missionary agents, for the different communities engaged in that work throughout South Africa."

Teen hierdie agtergrond gesien het Latyn as vak 'n veeleisende taak gehad n.l. om, as draer van 'n groot gedeelte van die wetenskaplike en literêre inhoude op die genoemde

Terreine, /...

1) Letters Received, S.A.C., CO 689.

Terreine, die middel tot bekoming van die begeerde vakkennis te wees.

INHOUD. Die „prospectus“ dui die inhoud van die studie as volg aan:

1. That in the proposed College instruction shall be given:
 - (a) In the English, Dutch, French, Latin, Greek, and Hebrew Languages.
 - (b) In Rhetoric, Logic, Metaphysics, and Universal History.
 - (c) In Mathematics, as Algebra, Geometry, Trigonometry, the Differential and Integral Calculus; as also the principles of Astronomy and Geography, and the use of the Globes.
 - (d) In Natural Philosophy or Physical Sciences, in Botony, Zoology, Minerology, and Chemistry.
2. This instruction shall be given by at least four Professors, the Master in the present institution to be one of them.
3. Each of these Professors shall have his separate branch of tuition, that is to say, their labours shall be so regulated by the Directors of the Institution that each of them shall have to attend to a constant determinate part of the course of instruction."

Bostaande gee ons in die algemeen 'n goeie denkbeeld van die kursusse wat aangebied sou word. Soos later uit die verslae van eksamens blyk, het sommige van hierdie kursusse nooit werklikheid geword nie, eenvoudig omdat die leerkragte te min was. Die kursusse was dan eintlik maar Hollands, Latyn, Grieks, Engels, ou en moderne geskiedenis, matesis, Frans en

later/...

later ook natuurwetenskap. Hiervan het die klassieke die grootste gedeelte van die leerplan in beslag geneem. Dit skyn asof die leerlinge of die ouers die reg gehad het om Hollands of Engels as medium te kies. Die name van die pryswenners toon aan dat sommige Hollandssprakendes Engels-medium verkies het.

Godsdiensonderrig is volgens die besluit van die aandeelhouders uit die skool geweier, maar volgens die antwoord op vrae van John Truter aan die professore na afloop van die eksamen in 1831 blyk dat daeliks tog 'n godsdiens oefening gehou is by die aanvang van die klasse.¹⁾

Die minimum vereiste vir toelating as student was die vermoë of te kan lees en skryf, en om die eerste beginsels van rekene magtig te wees.

Die volgende leergang van professor Pears is 'n veel-seggende aanduiding van die inhoud van die Latynonderwys:²⁾

„Plan of Instruction for the Classical Department of the S.A. College by the Rev. John Pears M.A.

1st Division.

Latin Grammar
Latin Delectus.

Grammatical Exercises.
Cornelius Nepos.

History of England.
Etymology of the English Languages
Scripture History.
Elocution and Recitation.

2nd Division/...

1) Vgl. Ritchie: Op. Cit., vol. I p. 74. Sien ook Het. Ned. Z.A.T. dl. VIII, p. 318.

2) Letters Received, S.A.C., CO 689, No. 7.

2nd Division.

Greek Grammar
 Latin Grammar
 2nd Latin Exercises
 Latin Introduction
 Cornelius Nepos
 Caesar
 Vergil
 Prosody
 The art of Scanning
 Roman History

English History
 English Grammar
 Elocution and Recitation.

3rd Division.

Greek Grammar
 Greek Delectus
 1st Exercises in Greek
 Greek Testament
 Latin Grammar
 Prosody and Scanning
 Vergil
 Livy
 Cicero's Orations
 The writing of Latin Themes
 Roman Antiquities
 Classical Geography
 Roman and Grecian History.

Elocution and the Elements
 of English Composition.

4th Division.

Greek Grammar
 Greek Exercises
 New Testament (Greek)
 Analecta Graeca Maiora
 Homer
 Grecian Antiquities
 Cicero de officiis
 Tacitus
 Horace
 The writing of Latin verse
 Latin and Greek Themes
 Roman and Grecian Antiquities
 Classical Geography.

English Composition
 The Elements of General
 History.

The business of each day will commence and close with prayer and portion of the Sacred scriptures will be read."

'n Vergelyking tussen die linkerhandse en regterhandse

deel/...

deel van die leergang toon die oorheersende aandag, wat die klassieke geniet het, aan.

Die beste voorstelling van die werksaamhede van die Athenaeum kry ons egter deur die lees van die volgende drie verslae van jaarlikse eksamens aan die inrigting: (1) Eerste eksamen op 12 en 13 Augustus 1830, prysuitdeling 14 Augustus: „De stoel werd omstreeks 10 uren aanvaard door den Wel. Ed. Heer Mr. J.H. Neethling. De Leden van den Raad en van den Senaat, als mede de Heeren die verzocht waren om by het Examen te assisteren, zaten aan de tafel, voor welke de onderscheidene klassen van jongelingen successief verschenen, om te werden geëxamineerd. De Eerw. Heer Pears, thans beroepen Professor in het Athenaeum, in plaats van den Eerw. Heer Judge, opende de werksaamheid met een plegtig gebed. Het Examen begon, en de jongelingen werden geëxamineerd.“¹⁾

„In de Latynsche klasse heeft men niet minder dan zes afdeelingen, welke zich alle op eene eervolle wyze kweten, maar daar het langwyzig zoude zyn om de juiste graad van vordering door ieder gemaakt te vermelden, zullen wy alleen zeggen, dat de eerste afdeeling de Syntaxis en Eton Grammar is doorgegaan en gescandeerd, ex Ovidio, de brief van Dido aan Aeneas, en de laatste honderd regels van dezelve hebben vertaald - zy hebben mede gelezen, ex Nepote, de Levens van Alcibiades, Thrasibulus, Conon, Iphicrates, Chabrias, Timotheus, Datamas, Epaminondas, /...

1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. VII, p. 156.

Epaminondas, de Regibus, Hannibal, Cato en Atticus, sommigen van deze klasse hebben mede gelezen, ex Cicerone, de Oratio I. in Catalinam, en Lib. 14, Epistolarum ad Familiares, en hebben aanzienlyke vorderinge gemaakt in de Compositie."¹⁾

Judge se klas: "De Eerste Latynsche klasse is gegaan door Clarke's Latin Exercises, en Valpy's Elegentia Latinae, hebben eenige Themata geconstrueerd, en gelezen het eerste deel van Cesar's Commentarien, van Grotius, de Veritate Religioſis Christianae, hebben voorlezingen gehoord over Virgil Georg. IV, en Aeneid IV en schynen wel bedreven in de Prosodie. Deze Latynsche klassen bevat vier afdeelingen, en de betrekke-lyke voortgang van ieder derzelve gaf veel genoeg, en deed den Professor en zynen Assistent niet weinig eer aan."²⁾

Pryswenners in ds. Faure se klas was: Roux ('n medalje en 'n boek), D. Froenkel ('n medalje en 'n boek), M. Russouw, G. Gie, A. Faure, J. Smuts, D. Marais en J. Auret (boeke). "Toen de Jongheer Froenkel zyn eerste prys van den President ontving, deed hy, tot de groote verwondering en aangename verrassing van de gansche vergadering, eene zeer aandoenlyke Aanspraak aan zyne Professoren en mede Studenten in de Latynse Taal."³⁾

In/...

1) De Zuid-Afrikaan, 20 Augustus 1830.

2) Ibid.

3) Ibid.

In Judge se klas was die prysweners Fleck en J. Blore.

Die eksaminatore was die volgende :

Vir Matesis - rev. Pears.

Vir Hebreeus - di. Faure en Kloek van Staveren.

Vir Grieks (Holl. med) - ds. Faure en adv. Brand.

Vir Latyn (Holl. med.) - die here Neethling, J.H.Hofmeyer, en J. de Wet.

Vir Grieks (Eng.-med.) - die here Pears, Wright en Beddy.

Vir Latyn (Eng.-med.) - die here Pears, Wright, Cloete en Beddy.

Vir Duits - die heer Marquard.

Vir Frans - die heer Boniface.

(11) TWEEDE JAARLIKSE EKSAMEN VAN DIE ATHENAEUM 15 tot 19 Augustus 1831:

„Na het examen in het Nederduitsch, werden de Latynsche, en daarna de Grieksche klassen door den eerw. Professor Faure, geadsisteerd door Sir John Truter en den Heer Mr. J.H. Neethling, geëxamineerd. Ook hierin was de toegenomene vordering merkwaardig; de moeilijkste thematas uit Werner's 2de deel, werden in het Latyn vertaald. Terwyl gepaste vertalingen uit Nepos en Cæcero, uit Ovidius en Virgilius, en uit Homerus en het Nieuwe Testament, toonden, dat de studenten die werken reeds goed beginnen te verstaan.“¹⁾

PEARS SE KLAS. Niet minder groot zyn de verdiensten der studenten/...

1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. VIII, p. 318.

denten van deze klasse in hunne vorderingen in het Latyn en Grieksch. Zy vertaalden uit het Grieksch eenige stukken uit Xenophon en Thucydides, en uit Homeros, en uit het Latyn eenige stukken uit Nepos, Salustius, Caesar, en Virgilius; terwyl zy uit Huntingfords oefeningen Engelsch in het Latyn overbragten. Ook in de Romeinsche Geschiedenis en die van Engeland waren de antwoorden grondig en zeer gepast."¹⁾

(111) DERDE JAARLIKSE EKSAMEN, 10 - 17 Desember 1832.²⁾ „De Student M. Kuys trad als eenigste leerling van zyne klasse met gepaste vrymoedigheid op, en de Professor opende dadelyk met hem een gesprek in de Latynsche taal, over Homeros en deszelfs schriften. Met juistheid en vaardigheid antwoorde de leerling op de hem voorgelegde vragen. Daarop werd hem, door eenen der assessoren, een gedeelte van het eerste Boek der Ilias opgegeven, om mondeling in het Latyn over te brengen, hetgeen hy insgelyks zonder moeite of belemmering verrigte.

Daarna werd de afleiding van eenige woorden opgespoord, en de eigenheden van den Ionischen tongval aangetoond.

Eindelyk werd ook nog, naar aanwyzing van een der assessoren, door M. Kuys, een gedeelte van het 5de Boek der Aeneis van Virgilius gelezen, en in het Nederduitsch vertaald.

De eerste klasse trad nu op. Hier opende zich een

nieuw/...

1) Ibid.

2) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. IX, p. 460.

nieuw gesprek in het Latyn, tusschen den Professor Changuion en zyne leerlingen, over Xenophon en deszelfs schriften, hetwelk een volledig overzicht van al de werken van dezen wysgeerigen Geschiedschryver opleverde. Daarna werd de 6de Kap. van het 2de boek der Memorabilia, ter vertaling aangewezen, en toen hieraan voldaan was, besloot de Professor met eenige taalkundige vragen over het gelezene.

Nu trōd^ω dezelfde klasse op voor het Latyn, en na een inleidend gesprek over Cicero en deszelfs schriften, werd het 12de Kapittel der Amicitia ter vertaling voorgelegd, waaruit de Professor aanleiding nam, om zeer omstandig naar den oorsprong en de strekking der Leges Tabellarise te vragen. Daarop vertaalde de tweede Latynsche klasse, eerst uit Nepos levens, twee kapittels uit Aristides en een uit Atticus, en werd daarna zeer omstandig over den inhoud en de beteekenis der moeilijkste uitdrukkingen ondervraagd. In deze klasse was een in het oog lopend onderscheid tussen het hoogere en lagere gedeelte van dezelve.

In de derde klasse werd eene fabel van Phaedi^{us} en twee fabelen in Broederi lectiones verklaard.

Eindelyk werd nog in de vierde klasse eene fabel uit Gedicke's Latynsche Leesboek vertaald en geanalyseerd....

Hiermede liep het Examen van Professor Changuion's differente klassen, waarin zyn Ed. door den Heer Marquard geassisteerd werd, af, en wy herhalen het, wy hebben reden, om, even zoo als wy onze nederige goedkeuring over de bekwaamheden en kunde van de twee Professoren by eene vroegere gelegenheid hebben/...

hebben aan den dag gelegd en onze mede Kolonisten over zulk twee waardige Mannen hebben geluk gewenscht, ook thans onze nederige loftuigingen en goedkeuring over dezen onzen jongst aangekomen Professor openlyk aan den dag te leggen, en onze mede Landgenooten hartelyk geluk te wenschen, dat zoo een waar- dige Letterheld uit eene der beroemdste Hooge Scholen in de Talen der Oudheid, naar onze Stranden is overgekomen, om een hoofddeel te nemen in het hoogere vak van onderwys voor onze Kaapsche Jeugd, en om hen tot beschaafde en nuttige Leden der Maatschappy te helpen vormen."

PEARS SE KLASSE.¹⁾ „Men begon met de tweede Latynsche klasse, welke geexamineerd is in het eerste gedeelte van het 2de Boek der Aeneis van Virgilius, welke zy in het Engelsch vertaalde tot genoegen van hen die tegenwoordig waren.

Daarna trad de eerste Latynsche klasse op en werd onderzocht in Cicero de Officiis, Cap. 1,2,4 en 6, en Horat. de Arte Poet. Cap.1: welke zy almede in het Engelsch vertaalden.. Hierna vervolgde Professor Pears met zyne 3de Latynsche klasse, die by ondervroeg uit het 40ste Kap. 1ste boek van Julius Caesar, de Bello Gallico, en welke almede eene Engelsche vertaling uit het Latyn maakte.

Donderdag: Na het gewoon gebed voor het begin der werkzaamheden, trad de 4de Latynsche klasse, 1ste afdeling, vereenigd met de tweede afdeeling, allen onder Professor Pears, op; zy
werden/...

1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. IX, p.462.

werden ondervraagd in Valpy's Delectus, in de Declinatie, Conjugation, zoo wel regelmatige als onregelmatige. Daarna trad de eerste Grieksche klasse van Professor Pears op, die door derzelve Leeraar onderzocht werd in Vita Secretis, nadat zy eenige vragen over Socrates, Plato en Xenophon vaardig hadden beantwoord."

Pryse is aan die volgende leerlinge toegeken:

J.F. Berrangé (Grieks en Latyn); Jac. Roux (Latyn); J.Hertzog (Grieks en Latyn, Eng.-med.); J.Rens (Latyn, Eng.-med.); C. Eaton (Latyn, Eng.-med.); D. Marquard (Latyn); W.F. Silberhauer (Latyn, Eng.-med.); J. de Villiers (Latyn, Eng.-med.); Jac. Faure (Grieks, Eng.-med.); S.W. de Kock (Latyn), H. Rivers (Grieks, Eng.-med.).

Student Berrangé het sy bedanking in Latyn gelewer.

Uit bostaande blyk dus dat die hoofinhoud van Latynonderwys die lees, verstaan en waardeer van die klassieke werke was; die onderwys van grammatika was 'n middel en nie 'n doelwit nie. Die werk was bepaald van 'n baie hoë standaard. Eksamens was mondeling en is baie deeglik gedoen.

METODE. Volgens die „prospectus" het die kursusse van die Athenaeum die studente voorberei vir 'n eindeksamen wat „Matriculation" genoem is. Dis seker die eerste maal dat die woord gebruik is om 'n eindeksamen aan 'n Suid-Afrikaanse skool aan te dui: „Any person, who, in consequence of the plan hereafter described, shall have taken one share in the loan of the College, shall have the privilege of Matriculating one

pupil/...

pupil..."¹⁾ (Onderstreping deur my). Ds. Faure gebruik ook die woord:²⁾ "de studenten die voor het volgende jaar geinmatriculeerd waren, beliepen op omstreeks 130." (Onderstreping deur my).

Dissipline was baie gematigd: "No corporal punishment was to be allowed, 'but temporary confinement, marks of degradation within the walls of the College, according to the degree of guilt, and, in extreme cases, expulsion' were allowed, the last named, however, to be subject to approval by the Council."

Die indeling van die klasse het heelwat moeilikheid opgelewer weens die verskillende standarde van kennis van die leerlinge. Judge het sy Latyn klasse b.v. as volg ingedeel: "Consists of two parts, of which the first is subdivided into two, the second into three divisions" Daar was altesaam 61 leerlinge in sy Latynklas.²⁾

Die fooie wat die studente jaarliks moes betaal was £5 aan die Athenaeum en £2 aan elke professor wie se klas hulle bywoon. Laasgenoemde fooi is by die professor se salaris van £200 gevoeg.³⁾

SLOTOPMERKING. Die Athenaeum het aan 'n lank-gevoelde behoefte
voorsien/...

1) Ritchie: Op. Cit. vol II. p. 749.

2) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. VII, p.397.

3) Ritchie: Op. Cit. vol. II. p. 748.

voorsien, en het Latynonderwys op 'n hegte basis en hoë standaard geplaas. Dit het die kragssentrale geword vanwaar kenners van Latyn oor die hele Suid-Afrika versprei is. Dit het die grondslag gelê vir die latere universitêre kursusse vir die studie van Latyn. Die fondament is reg en stewig gelê, en veral ook volgens die gesonde beginsel van 'n vreemde taal bestudeer deur medium van die moedertaal, want dan alleen kan so 'n studie sy volle waarde lewer deur aan die student nie alleenlik 'n kennis en waardering van die beste van die klassieke literatuur te bring nie, en 'n daarmee samehangende feitlike onmisbare agtergrond vir alle moderne kulturele inhoude en historiese gebeure, maar ook die bevruggende en louterende inwerking op die alledaagse taal, die literêre denkvorme en selfs die vergestaltung van die allerdiepste kunsontroeringe.

Ongelukkig het die Athenaeum nie by dié neergelegde gesonde beginsel gebly nie, maar later een van die sterkste faktore geword in die vorming van die verkeerde beskouing dat die klassieke in Suid-Afrika net deur medium van Engels onderwys kan word.

H O O F S T U K XI.LATYNONDERWYS OP DIE PLATTELAND.

Tot 1822 was daar geen Latynonderwys op die platteland weens 'n gebrek aan geskikte onderwysers. Hier en daar het leerlinge miskien privaatlesse by die plaaslike predikant of enige ander bevoegde persoon geneem; so weet ons b.v. dat D. Faure op Graaff-Reinet lesse geneem het by sy broer, ds. A. Faure.¹⁾

In Julie 1822 arriveer daar ses skotse onderwysers, van wie James Rose Innes M.A., William Robertson en Archibald Brown M.A. die vernaamste was. Rose Innes is te Uitenhage, Robertson te Graaff-Reinet en Brown te Stellenbosch gevestig. In die skole van hierdie drie onderwysers is Latyn wel onder-
rig. Later het Thompson te Somerset ook Latyn gegee.

ROSE INNES SE SKOOL. Ons het twee bronne waarvolgens ons die aard van die Latynonderwys in Rose Innes se skool kan vasstel: (a) sy kwartaalse rapporte, wat maar net die getal leerlinge aandui; (b) skemas van publieke eksamens, wat ons 'n insig in die inhoud en metode van die onderwys gee.

(a) RAPPORTE.

<u>Datum.</u>	<u>Getal leerlinge wat Latyn neem.</u>
Desember 1823 ²⁾	5
April 1824 ³⁾	5

1) *Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift*, dd. V, p. 376.

2) Letters Received, Uitenhage, CO 383, No. 5.

3) Ibid., No. 40.

<u>Datum.</u>	<u>Getal leerlinge wat Latyn neem.</u>
Junie 1824 ¹⁾	1e Klas 3, 2e Klas 1.
Junie 1828 ²⁾ (118 leerlinge in skool)	1e Klas 2; 2e Klas 2; 3e Klas 3.
Junie 1829 ³⁾ (143 leerlinge in Skool)	23; Grieks 2.
September 1829 ⁴⁾ (158 leerlinge in Skool)	23; Grieks 2.

Rose Innes se skool is eers genoem:

"Government Free School"; later heet dit: "English Grammar School"; en eindelik: "Academy". Dit is die pragtige resultaat van Rose Innes se energieke poging om te voorsien aan die behoeftes aan middelbare onderwys in sy distrik.

Ongelukkig vir die inwoners van Uitenhage is Rose Innes in 1830 aangestel as professor in die Athenaeum. Met sy vertrek het hy 'n hele paar van die gevorderde leerlinge met hom saamgeneem. ⁵⁾ Sy opvolger, Thompson, het probeer om sy voetspore te volg. Sy rapporte dui die volgende aan:

April 1832 ⁶⁾ Languages 2.

Januarie 1833 ⁷⁾ Languages 3.

1) Ibid. No. 62.

2) Letters Received, Uitenhage, CO 592, no. 163.

3) Letters Received, Uitenhage, CO 609, no. 153.

4) Ibid., no. 202.

5) Letters Received, Uitenhage, CO 668, no. 16, Jan. 1831.

6) Letters Received, Uitenhage, CO 681.

7) Letters Received, Uitenhage, CO 716, no. 14.

Junie 1833 1)	Languages 3.
Oktober 1833 2)	Latin 9; French 2.
Januarie 1834 3)	Latin 9; French 2.
April 1834 4)	Latin 4; French 2.
Julie 1834 5)	Languages 4.
Oktober 1834 6)	Languages 2.

Daarna geen Latyn meer nie.

(b) SKEMAS VAN PUBLIEKE EKSAMENS. Die skemas vir die jaarlikse publieke eksamens van 1828 en 1829 gee ons 'n duidelike insig in die werk wat in Innes se skool gedoen is. Daaruit blyk dat Innes 'n energieke en deeglike onderwyser was.

(1) INSPEKSIE OP 10 JULIE 1828.⁷⁾

"1st Class.

1. Caesar's Commentaries 3,4,5 Books ad aperturam libri.
2. Vergil: 1st Book of Aeneid ad aperturam libri.
3. Latin Version"

(Pryswenner: Fred Alcock).

"2nd Class.

1. Adam's Lectiones Selectae the last fifty chapters ad aperturam libri.
2. Clerke's/...

- 1) Ibid., no. 42.
- 2) Ibid., no. 111.
- 3) Letters Received, Uitenhage, CO 743, no. 20.
- 4) Ibid., no. 59.
- 5) Ibid., no. 111.
- 6) Ibid., no. 144.
- 7) Letters Received, Uitenhage, CO 592, no. 163.

2. Clerke's Introduction.

3. Latin Version."

(Pryswenner: Fleischer.)

"3rd Class.

1. Latin Grammar.

2. Translation and Analysis the first 11 pages of Valpy's Delectus."

(Pryswenner: Solomon Sass.)

(11) INSPEKSIE 1829.¹⁾

"1st Class.

Latin: Vergil, Livy, Cicero de officiis, Latin Exercises, Adam's Grammar, Prosody, Scanning.

Subjects for examination:

Aeneid book 4, Livy 20 chapters book I.

Classical Geography of Italy, Customs, Manners and Institutions of the Romans; Adam's Roman Antiquities, outline of Roman History."

(Pryswenner: A. Alcock.)

"Second Class.

Latin: Virgil, Sallust, Latin Exercises, Adam's Grammar, Prosody, Scanning.

Subjects for examination:

Aeneid Book I, 30 chapters of the Catiline Conspiracy, classical Geography of Italy, Customs, Manners, and Institutions of the Romans; outline of Roman

History/...

1) Letters Received, CO 612, p. 441.

History, Extraction of the Roots."

(Pryswenner: G. Atherston.)

"Third Class.

Latin: Caesar, Turner's Exercises, Latin Exercises, Adam's Grammar.

Subjects for Examination.

Caesar 30 chapters book I, 40 Rules Turner's Exercises."

"Fourth Class.

Latin: Cornelius Nepos, Delectus, Eton Grammar.

Subjects for Examination.

Life of Themistocles."

(Pryswenner: Thomas Rawlinzon.)

"Fifth Class.

Latin: Delectus, Vocabulary, Eton Grammar.

Subjects for Examination.

Ten pages of the Delectus."

(Pryswenner: Thomas Crowe.)

"Sixth Class.

Latin: Eton Grammar.

Subjects for Examination.

Inflexion of Latin nouns, adjectives, etc."

(Pryswenner: Honoratus van Ryneveld.)

Behalwe Latyn is Grieks (net in die hoogste klas), Aardrykskunde, matesis en Engels ook nog as "sekondêre" vakke in die leerplan ingesluit.

Die medium in hierdie skool was Engels en die skool is op Engelse lees geskoei. Maar Innes het tog uitstekende pionierswerk/...

pionierswerk op die platteland gedoen.

ROBERTSON SE SKOOL. Dis veel moeiliker om 'n oordeel oor Robertson se werk te Graaff-Reinet te vel. Hy het ongetwyfeld nie soveel aan Latynonderwys gedoen as Innes nie, maar hy het tog les gegee aan die wat verder as die gewone laerskool-vakke wou studeer. Dit skyn asof hy Latyn hoofsaaklik in aand-klasse, en dus privaatesse, doseer het. So verskyn die volgende stukkie in 'n verslag van 'n eksamen aan sy skool in „Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift" van Junie 1825¹⁾
 „In de namiddag volgde het Examen van de Leerlingen der Avond-school, onder bescherming van den Landdrost opgerigt, voor jonge Lieden die een beter onderwys behoeven, wier vorderingen in het Latyn, de Aardrykskunde en Geschiedenis, hunner Onderwyser, den Hr. Robertson, de hoogste eer aandeden."

Robertson het ongelukkig sy rapporte baie onvolledig ingevul sodat mens niks daaruit wys kan word nie.

BROWN SE SKOOL. Uit Brown se rapport blyk dit dat hy ook te Stellenbosch 'n paar leerlinge in Latyn gehad het. B.v.

Oktober 1823.²⁾ „Other Branches: Geography, Latin,
 French.

Januarie 1824.³⁾ Dieselfde.

Oktober/...

1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl 2, p.61.

2) Letters Received, Stellenbosch, CO 22/184, no. 6.

3) Ibid.

- Oktober 1824.¹⁾ „Latin, French are taught in private Class". John van Blommenstein kry 'n silwer medalje vir vordering in Latyn.
- Desember 1824.²⁾ „In the Private Class or Academy are taught the English, French and Latin Languages - Advancement in Latin. -Translating, Adam's Latin lessons."

So bly dit tot 1827. Daarna was daar geen leerlinge in Latyn nie, behalwe in Maart 1829.³⁾

ANDER SKOLE.

Somerset. Solank as Thompson onderwyser was op Somerset is daar ook iets gedoen aan Latynonderwys. Sy rapporte dui die volgende aan:

- September 1825.⁴⁾ : „Three who read Latin and whose improvement is good."
- Desember 1825.⁵⁾ : „4 who can translate Latin into English."
- Maart 1826.⁶⁾ : Dieselfde.

Vanaf Junie 1826 was daar egter nie meer 'n Latyn-klas nie.

Slotopmerking/...

1) Ibid.

2) Ibid.

3) Letters Received, Stellenbosch, CO 22/179.

4) Letters Received, Stellenbosch, CO 22/184.

5) Ibid.

6) Ibid.

SLOTOPMERKING.

Dit is heel waarskynlik dat op ander plekke ook sporadiese onderwys in Latyn gegee is. Wat die platteland betref staan die Latynonderwys gekenmerk deur twee eienskappe:

(1) Die onegalige wyse waarop dit doseer is (Innes se skool vorm hierop 'n uitsondering);

(11) dit geskied deur medium Engels.

S L O T W O O R D .

Die weg waarlangs die middelbare onderwys vir seuns hom langsaam vanuit 'n moedige poging tot 'n goedgeorganiseerde inrigting in die hoër onderwys ontwikkel het, het ons probeer aantoon in hierdie studie. Ons sê „vir seuns”, want tot 1839 was Latynonderwys 'n besondere voorreg van seuns alleen; dit is eers met die instelling van die onderwysdepartement in 1839 en die stigting van eerste en tweede klas skole in Kaapstad, in die dorpe en ander opvoedkundige sentra op die platteland, dat Latynonderwys ook vir meisies beskikbaar was.

Op twee sake wil ons ten Slotte die aandag vestig:

(1) Sedert die tweede oorname van die Kaap deur die Engelse regering het die Hollandse tradisie van Latynonderwys etlike heilige skokke gely, sodat die platteland eers verlore was vir dié tradisie weens die ingevoerde onderwysers, en eindelijk het die enigste inrigting vir hoër onderwys in 1841 die tradisie ook finaal prysgegee. Vandag staan Afrikaanssprekendes voor die reusetaak om dié tradisie, wat ook hulle s'n is, in ere te herstel in die skole, soos dit op 'n paar universiteite alreeds gedoen is. (11) Tot skande van die bewoners van Kaapland moet erken word dat van die geleenthede vir middelbare onderwys, wat daar was, nie na wense gebruik gemaak is nie. Die onvermydelike gevolge hiervan was dat die Hollandssprekendes hulle vir 'n lang tydperk kultureel nie kon handhaaf teen die meeding van die Engelse kultuur nie, en dus óf verengels het of weens onkunde en magteloosheid die heerskappy van hulle Engelse medeburgers onvoorwaardelik aanvaar het. Ook

dit het 'n geweldige probleem vir die Afrikaner van die twintigste eeu geskep.

Die volgende toespraak van die eerwaardige ds. A. Baurer met die opening van die Athenaeum op 3 Februarie 1835 klink soos 'n bittere verwyf en sirene waarskuwing aan die Afrikanervolk:¹⁾ „Meer dan eene eeu is het thans geleden, dat de Regering het onderwys van het aankomend geslacht zich ten ernstigste schein te hebben aangetrokken. Behalve eenige goede inrigtingen voor het schoolwezen in het algemeen, werd eene kweekschool tot stand gebracht, waarin en het hooger onderwys medegedeeld en jongelingen zouden worden opgeleid, om de zoo belangryke, maar selfs tot heden by de meesten alhier te zeer miskende, bediening van onderwyzers der jeugd te kunnen vervullen. Doch hoe kortstondig was haar bestaan! De beroemde Rector, tot dat bepaald einde uit de Nederlanden herwaarts gezonden, bleef niet lang in de bediening. Zoo gering was het getal kweekelingen, die zyner zorg en vorming werden toevertrouwd, dat hy genoodzaakt werd, de bediening van onderwyser der jeugd te verwisselen met de herderlyke zorg over de landelyke Gemeente van Drakenstein, alwaar hy zyne dagen eindigde. Zoo waren dus naauwelyks de fondamenten gelegd, of het bouwen werd gestaakt, en weinig schein men zich er over te bekommeren, of het gebouw al dan niet verder zou worden opgetrokken. Sprak men al over het gebrek aan onderwys, over de nadeelige gevolgen, welke daaruit voor het land zouden kunnen geboren worden, /...

1) Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, dl. XII, p.64.

belgd, en wegens de geringe waarde, welke men in den schat stelde, dien by uitdeelde, en om andere redenen, verzaakte zyne bediening, en verwyderde zich van deze stranden. Een uwer landgenooten, die de zorg eener gemeente in het overzeesche verliet, en opzettelyk herwaarts kwam om de verlatene bediening op zich te nemen, werd daarin verhinderd; en terwyl nu de magt aan Bestuurders werd ontnomen, naar hun wys oordeel te handelen, werd daardoor het weldadig oogmerk der ontginners grootelyks, zoo niet geheel verydeld. Zoo ging het met het hooger onderwys. Zoo ging het met de Latynsche School. Het was als eene windvlaag.

....Zyn deze niet daadzaken, u en my welbekend, en deze nopen my, u toe te roepen, "blyft dit Athenaeum ondersteunen, welks oprigting u zoo veel vreugde heeft verschaft, dat gy openbare vreugdeteekenen aan uwe woningen hebt gegeven, toen hetzelve voor het eerst geopend werd." Wilt dus doende bewyzen, dat gy eene standvastigheid van karakter hebt bekomen, waardig de goede zaak over welks bestaan elk minnaar van zynen geboortegrond zich met regt verheugen moge."

GERAADPLEEGDE BRONNE.A. Argiefstukke in die Kaapse Argief. (Vir afsonderlike argiefnummers sien verwysings in verhandeling).

(1) 1652 - 1795 (C en V.C.)

Resolutien, Raad van Politie, 1700 - 1795.Bylagen tot de Resolutien, Raad van Politie, 1716-1795.Inkomende brieven, Raad van Politie, 1649-1795.Requesten en Nominatien, 1700-1795.Brieven en Bylagen van den Commissaris A.J. Sluysken I.Generale Monsterrollen, 1701-1739.Origineel Placaat Boek, 1716-1795.

(11) 1795 - 1803 (B.O.)

Letters from various individuals, 1795-1801.Letters despatched within the Colony, 1796-1803.Reports on Strangers, 1797-1801.

(111) 1803 - 1806 (B.R.)

Notulen de Mist. 1803-1805.Resolutien, 1803-1805.Uitgaande Brieven, 1803-1805.

(1V) 1806 - 1839. (CO)

(a) Letters Received.Memorials, 1806-1834.Private Individuals, 1806-1834.Bible and School Commission, 1814-1839.Grammar School, 1827-1832.South African College, 1829-1839.Sundry Comittées, 1807-1828.

Stellenbosch, 1822-1838.

George, 1822-1838.

Swellendam, 1822-1838.

Graaff-Reinet, 1822-1838.

Uitenhage, 1822-1838.

(b) Letters Despatched.

Letter Book, 1806-1828.

Despatch Book, 1806-1830.

Ecclesiastical and Schools, 1828-1839.

(c) Zaak van Dr. Halloran (C.J.)

(d) Blouboeke, 1826-1834.

B. BOEKE.

Boyd, W: The History of Western Education.

Brinsley, J: Ludus Literarius or the Grammar Schoole.

Brown, J.H: Elizabethan Schooldays.

Brugmans, I.J.: Geschiedenis van het Onderwys in Nederlandsch-Indië.

Cillie, G.G.: Die onderwys aan die Kaap, in „Populair Wetenskaplike Leesboeke”, dl. 11.

Colenbrander, H.T.: Afkomst der Boeren.

Davis, V. : The School Idea: Ancient and Modern.

De Mist : Memorandum (J.v.R.V. III).

de Villiers, A.: Die Hollandse taalbeweging in Suid-Afrika.

du Toit, P.S.: Onderwys aan die Kaap onder die Kompanjie.

du Toit, P.S.: Onderwys in Kaapland 1652-1939.

Dreyer, A.: Lewenssketse van Hollandse Joernaliste.

Dreyer, A.: Boustowwe vir die Geskiedenis van die Nedert
duits/...

uits Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika, dl. III.

Gie, S.F.N.: Geskiedenis van Suid-Afrika, dle. I en II.

Malherbe, E.G.: Education in South Africa.

Mc'Kerron, M.E.: A History of Education in South Africa.

Moorrees, A.: Die Nederduitse Gereformeerde Kerk in Suid-Afrika, 1652-1873.

Ritchie, W.: The History of the South African College, dle. I en II.

Rombouts : Historiese Pedagogiek, dl. I.

Spoelstra : Bouwstoffen voor de Geschiedenis der Nederduitse Gereformeerde Kerken in Z.A. dle. I en II.

Theal, G. McC : History and Ethnography of South Africa before 1795, dle. I, II en III.

Theal, G. McC: History of South Africa since 1795; dle. I en II.

Theal, G. McC: Records of the Cape Colony, 1793-1831 (36 dele).

van der Merwe, J.P.: Die Kaap onder die Bataafse Republiek.

Versluys, J.: Geschiedenis van de opvoeding en onderwys vooral in Nederland, dle. III en IV.

Vos, M.C.: Merkwaardig verhaal aangaande het leven en lotgevallen van M.C. Vos.

Walker, E: The South African College and the University of Cape Town.

Watson, F.: The English Grammar Schools to 1660.

Watson, F.: The Old Grammar Schools.

Ons Kerk Album.

Rapport of a Commission appointed....to inquire into and report upon the Government Educational System of the Colony. 1863.

C. Tydskrifte en Koerante.

Kaapsche Stads Courant, 1800 - 1826.

The Cape of Good Hope Government Gazette, 1826-1830.

Het Nederduitsch Zuid-Afrikaansch Tydschrift, 1824-1839.

The African Court Calender, 1807-1814.

African Court Calender and Directory, 1815-1826.

South African Almanack and Directory, 1827-1832.

South African Directory and Almanack, 1834.

Cape Calendar and Directory, 1836.

Cape of Good Hope Annual Register, Directory, and Almanack, 1838.

The South African Commercial Advertiser, 1824-1830.

De Zuid-Afrikaan, 1830.

De Verzamelaar, 1827-1830.

Bulletin van Onderwys-statistiek vir die Unie van Suid-Afrika, 1939.

(i)

BYLAE BY „DIE GESKIEDENIS VAN IATYN-
ONDERWYS IN KAAPLAND.“

A.

Res. Pol. Raad 1713 - 1715 , C 9 , p. 236-243.

Ordonnantie van die School Ordening die den Extraordina-
ris raad van Nederlands Indië en Gouverneur d'edele heer Maurits
Pasques de Chavonnes en den raad van Cabo de Goeden Hoop be-
taamt hebben; waerne den rector en schoolmeesters in dit Gouvern-
ement hun voortaan zullen hebben te reguleeren.

Also tot opbouw van een goede Colonie en den welstant
van een Land niet weynigh gelegen is dat de jongheit van kindts-
been af wel weerde opgevoet ende in de vreesse ende regte ken-
nisse Gods en alle goede konsten en zeeden van den jeugt aan on-
derwesen, daartoe vooral nodigh is dat deselve wel voorsien
werden van bequame en godvreesende leermeesters ende geweert wer-
den degeene die anders willen leeren, dan in de gereformeerde
Kerke gepredikt werd: zoo werd mits desen geordonneert, dat van
nu af aan in 't houden van schoolen de navolgende poincten exact
zullen agtervolgt en g'observeert werden.

Eerst dat niemant voortaan in dit gouvernement tot den
Schooldienst aangenomen of getolereert sal werden, dan die by
den Edele Heer gouverneur en den raad, alvoren in leere en lee-
ve g'examineert zynde, daartoe g'oordeelt sal werden nut en be-
quaam te zyn, verder sigh ook dese navolgende poincten en arti-
culen sal willen onderwerpen ende belooven wil en getrouwelyk
te/...

(iii)

onderwysen van hare schuldigen pligt die zy Gode, hare ouderen, overheeden, schoolmeesters ende voorts eenen ygenlyken schuldigh zyn ende eyndelyk verwekken tot alle goede werken; deugden en vroomigheden ende van alle boosdaaden ende ongeregheden afraden, ende waarschouwen ten eynde zy also van jongheit aan met aandagt ende nuttelyk gaan gewinnen om Godes woord te hooren ende te smaken en in te drinkken 't geene haar tot mannen geworden zynde mag bevordelyk zyn ende also godes Kerkke ende haren vaderlande goede en getrouwe diensten mogen doen.

Dat voorts de jongetjes en meysjes niet alleenlyk op bankken in de Kerk, maar ook in de schoolen en daarbuyten zo veel mogelyk is van malkandren gescheyden werden, dat ook de schoolkinderen zo wel jongetjes als meysjes niet vermengeld maar onderscheydentlyk gezet worden elk in syn ordre nadat zy geprofiteert of niet geprofiteert zullen hebben.

De voorzeide rector ende schoolmeesters en zullen anders geene boekken mogen leeren dan die in 't vaderland de jeugt nut en bequaam zyn geoordeeld en die zo in de Kleine Kinderschoolen als inde Latynsche schoolen, voor degene die voorder geprofiteert hebben, gebruikt werden; ende zullen ook gehouden wesen, alle de kinderen haar lessen selven te hooren, af te nemen ende te corrigeren, ende niet het ene kind het ander, zullende de kinders hunne lessen by den rector opgezegd hebbende om deselve beter te kennen, by den ondermeester of andere kinderen resumeeren om te beter te onthouden.

Ter gesetter ure van de t'samenkomste der kinderen, zal

de/...

de schoolmeester zyn register oversien of zy alle by een zyn en degeene die te laat komen behoorlyk straffen en na de andere die in 't school niet bevonden en worden strax by de ouders of daar zy woonen doen vernemen naar de oorsaak hare absentie.

De voorz. rector of den schoolmeester zal in de schoole eene ordonnantie uythangen duydelyk geschreven zo op de diligentie ende correctie van de kinderen als van de reportitien van de lessen enz. en van de tyden die zy daartoe nodigh zullen agten, van elken Classis van de kinderen na hun begrip en capaciteit en deselve wel onderhouden en doen onderhouden.

Besorgende voorts dat de kinderen in 't uitgaan van de school stigtelyk mogen na huys gaan ende dat by eenige van de scholieren aght g'nomen worde, of zy overstraten de eerwaardige persoonen ende hare ouderen behoorlyk eere bewysen, om wie zy vernemen zullen contrarie gedaan te hebben gestraft te werden na behooren.

Ende zullen voorts deselve kinderen maar twee ordinare halve speeldagen in de weeke mogen laten houden, ende gehouden zyn op deselve goede aght te geeven dat die anders niet dan in eerlyke speelen g'oeffent ende g'exerseert werden.

Voorts sal den rector of schoolmeester ter vermogen de kinderen omtrent de feestdagen zo lange veniam te geven als in Holland in gebruyk is en zal voor 't leeren der kinderen maandelixx mogen vorderen, ant voorheenen dieswegen betaalt is of andersints oorbaar sal g'aght werden, van welke schoolgelden den rector twee en den schoolmeester onder denselve staande een geregt/...

(v)

geregt derde part sal genieten.

Ende opdat alles in maniere voorz. agtervolgt en nagekomen mag worden, zo sal de secundepersoon, predicant en Capitain als scholarchen onder 't oppergesagh van den Edelen Heer gouverneur en den raad op 't selve school en wat daar aan gehoord altoos goede agt geven, en van haar E^S • besorgingh syn alle de voornoemde poincten te doen nakomen en in welke qualiteit den rector en schoolmeester haar EE^S • altoos met schuldige eerbied sullen hebben te erkennen op peene van contrarie doende na behooren gecorrigeert te werden.

Laastelyk sal den rector en schoolmeester dit onderstaande formulier moet onderschryven:

Wy ondergescr. rector en schoolmeester verklaar geregtelyk in goeden confidentie voor den Heere met deze onser onderteekeningh dat wy van herten gevoelen ende gelooven dat alle articulen en stukken der leere in de belydenis en catechismus der gereformeerde Nederlandsche kerken begreepen, mitsgaders de verklaringh over eenige articulen der voorzeide leere inde nationale Synodus te Dordrecht Ao 1619 gedaan, in alles met Gods woord overeenkomen: belooven derhalven dat wy de voorzeide leere getrouwelyk sullen voorstaan, ende jeugt na eysch van ons beroep en haar begryp naarstelyk inscherpen, op peene dat wy hier tegendoende, van onsen schooldienst zullen afgezet werden.

21 Augustus 1714.

Welke Ordonnantie gelesen en geresumeert mitsgrs. diestwegen gedelibereert synde vastgesteld en besloten is om de in

de/...

(vi)

de schoolen deses gouvernementes prompt te doen agtervolgen en
niemand tot het houden van school admitteeren als diegene die
deselve ordonnantie belooven in allen deese te observeeren en
na te komen en dat sy buyden deselve tot bevestigen van dien
eygenhandigh onderteekenen.

(vii)

B. Plakaat geteken 21 Aug. 1719 in „Origineel Placcaatboek
1714 - 1734 C 682 p. 109 - 115:

Den Rector Lambertus Slicher versogt hebbende, dat een vaste pryse mogt werden beraamt wat gelt ider kind voor 't leeren van 't ABC spelde, leesen, schryven, cyferen, en 't leeren der Latynsche Taal maandelyks zoude betalen, als mede dat mogt weeten ten wiens voordeele de boeken pennen en papier aan dezelve kindren zoude verstrekt ofte versorgt werden: zoo is dieswegen gelet zynde, verstaan dat ieder kind maandelyks, voor 't leeren van 't ABC $\frac{1}{4}$, voor 't spelden en leesen $\frac{1}{2}$, voor 't leesen, schryven en cyferen, een, en Latyn daarby leerende $1\frac{1}{2}$ Rds. zal betalen staande denzelven Rector vry van iemand die buyten tyts, 't eene of ander leeren wil, te bedingen 't geent hy oordeelt redelyk te zyn, zullende de voordeelen wegens de te verkopen boeken, pennen, papier by hem alleen genoten werden.

C. Bylaag by brief van Ds. Slicher aan Ds. Wiltens, te Amsterdam, 18 Junie 1718. Spoelstra: Bouwstoffen voor de Geschiedenis der Nederduitsche-Gereformeerde Kerken in Zuid-Afrika (1906) p. 141.

TESTIMORIUM VAN EENIGE LEERAREN OP ZUID-BEVELANDE.

LECTORI SALUTEM.

Ds. Lambertus Slicher, nadat hy zyn ontslag van 't E.E. Coll. Qualific van Lillo en de E.E. Classis van Thoële en Bergen op Zoom, verzogt ende verkregen hadde, heeft zig omtrent anderhalf jaar in den Eylande van Zuyd Beveland opgehouden, en dagelijks met ons ondergesz. predecanten in hetzelve eyland verkeert; en dewyl zyn Eerw^{de} voornemens is, zig naar Indiën te begeven, in hoop dat hem daar bequame gelegenheid zal voorkomen, om door de verkondinge van het Evangelium, zyn talent met vrugt aan te leggen, zo versoekt hy getuygnis van zyn gedrag, geduerende den tyd van zyn verkering alhier, 't welk wy niet en konden weygeren, zoo getuygen en verklaren wy by deezen, dat voornoemd ds. Lambertus Slicher, 't zeedert die tyd menigmaal, in onze en andere gemeentes, met zeer groot stigtinge en genoegen, den predikdienst en aankleeven van dien heeft waargenomen, en door zyn zonderlinge bequaamheden veel vrugt gedaan. Voorts is het ons in zyn Eerw^s. omgang gebleeken, dat hy niet alleen grondige kennis heeft, van de Goddelyke waarheden, maar ook in de wetenschappen ervaren is, die den predikdienst sonderling verciere; als daar zyn de wysbegeerte, kennis van talen en outheeden, zo der Latynen en Grieken, als der Hebreën. Wat zyn leeven

aangaat/...

(ix)

aangaat, kunnen wy verzeekeren, dat, zoveel ons gebleeken is, hetzelve stigtelyk en voorbeeldig is geweest, zulks hy getragt heeft niet alleen met zyn leer maar ook met zyn leven te stigten.

Weshalven wy niet twyfelen, of zyn Eerw^{de}; gelegentheit krygende, om wederom zyn talent aan te leggen, zal onder God's zeegen een zeer bequaam werktuyg weezen, tot uytbreyding van Jesus Koningryk. Waaron wy den Algenoegsamen God bidden, dat het Hem behage, zyn Eerw^{de} te geleyden door zyn Godlyke Voorzienigheit, en meer en meer met zyn Geest en genade te agtervolgen, ten eynde hy dat gewenst oogmerk mogt bereyken, en dus, veele geregtverdigt hebbende, eens mogen blinken als de glants des uytspansels, voor altoos en eeuwiglyk.

Onderstond. Actuur in Baarland, in 't Eyland van Zuyd Beverland, den 19den Maart Ao 1714. Was geteekent: Cornelius Ossewaade, Eccles. in Baarland; Korn. Lopse, Predicant te Hoedekens-Kerke, in den Eylande van Zuyd-Beverlant; C. Bakker, Eccles. in 's Gravenpolder; Jacob Verpoorte, Eccles. op 's Heeren Hoek; Samuel Teerlinck, predikant op Ovezand en Drywegen.

Accordeert,

Aan Cabo de Goede Hoop 17 Juny 1718.

W. Taack, Eg. Clercq.

(x)

D. Instructie voor den Praeceptor der Latynsche School (Res. Pol. Raad 1794 I, (4 Feb) C 105, p.p. 383 - 392.)

1e.

De Praeceptor der Latynsche School zal zig eenig en alleen bepaalen by het doceeren van de Latynsche en de eerste beginselen van de Griekse Taalen, en niet vermoogen om zig in te laaten in het geeven van eenig ander onderwys als daar is leezen, schryven, Cyferen enz. het geen tot het departement der Nederduytsche Schoolmeesteren gerekend word te behooren.

2e.

Zal hy verpligt zyn behalven de gewoone zon en feestdaagen, het geheele Jaar door School te houden, indien wettige Reedenen zulks niet verhinderen. Tweemaal s'daags s'morgens van Acht tot Elf Uuren en s'namiddags van Een tot Vier, uitgezondert des Woensdags en Saturdags nademiddag, welke de Leerlingen tot eene maatige uitspanning gegeeven worden.

3e.

Betreffende de andere gewoone vacantie daagen, deeze zullen indiervoegen bepaald worden, dat de Klyne zal duuren agt dagen vallende in de Paaschweek en de andere de groote in October te beginnen met den 13e en te eindigen met den 26e zullende behalven op deeze gestipuleerde daagen en de dag der verjaaring van Zyn Doorlugtige Hoogheid het schoolhouden op geene andere tyden mogen stil staan.

(xi).

4e.

Wat aangaat de Inrigting van het Schoolhouden zelve, het zelve zal:

1. telkens moeten beginnen en eindigen met een gepast gebed, waarvoor de noodige zorg zal gedraagen worden, dat dit in eene goede orde en met betaamelyken Eerbied geschiede.
2. Zal het onderwys zo veel mogelyk moeten gerigt zyn op dien voet als in de Latynsche scholen in de Nederlanden doorgaans geobserveerd word, bestaande in het maaken van Overzettingen zo de jeugd zover zal gevorderd zyn en het Componeren van Themata waarvan er ten minstens 3 zullen moeten gedichteerd worden, ge-evenreedigd na de progressen die de leerlingen zullen gemaakt hebben.
3. na maate de fouten weele of weynige zyn, die 'er mogten begaan worden zullen de discipulen hunne plaatsen in de scholen hebben, ook zal daarna beoordeelt worden wie al of niet Een praemium zal worden weerdig gekeurt, ten welken einde deez fouten weekelyks op eene daartoe gemaakte lyst zullen moeten worden opgeteekent, om by het einde van yder half jaar nauwkeurig te kunnen nagaan, wie zig het best geapliceerd hebben.

5e.

Wyders zal er moeten gezorgt worden voor het houden van eene goede ordre en Tugt, Wanneer de jeugd zig in haar pligt te buitengaat, zal men niet verzuimen dezelve daarover ernstig te berispen, zelf zal het den praeceptor vrystaan in zulk een

geval/...

geval zig te mogen bedienen van de gewoone schoolstraffen indien de geaardheid van sommige discipulen zodanig bevonden worden, dat se zig door geene goede reedenen willen laten leiden.

6e.

Om dit einde des te beeter te bereiken en de goede zeeden, neevens de beginselen van deugd al vrøeg in het herte te planten, zal hy niet in gebreeken blyven zyne Leerlingen ernstig by gepaste geleegendheeden te vermaanen, om den Heeren te vreezen, hunne Ouderen, overheeden, Leeraaren en alle die boven hun zyn alle Eerbied te bewyzen, hunne meede Leerlingen hunnes gelykens en zelfs hunne minderen vriendelyk en bescheiden te behandelen, en zig wel te wagten dat zy des Heeren naam niet ontheiligen, geen vuile of lasterlyke woorden gebruiken, nog iemand op eenigerhande wyze beledigen en Ergeren.

7e.

En daar Zonder de Jeugd al vroeg aan den Godsdienst te gewennen, er in dertyd niet veel goeds van dezelve te wagten is, zal de praeceptor zo veel in zyn vermogen is ook daarop bedagt moeten zyn, dat zyne Discipulen des Zondags vlytig ter Kerke koomen, en zig daar aandachtig en zeedig gedraagen - aan welken pligt men verwagt dat de onderwyzer zich zelve niet zal ontrec-ken, om zo doende zyne leerlingen met een goed voorbeeld voor te gaan en in de geleegentheid te zyn, om s'Maandags van dezelve te kunnen verneemen hoe veel of wynig se van de aangehoorde Predicatiën hebben weggedraagen.

(xiii).

8e.

Geene Boeken zullen in het onderwyzen mogen worden gebruikt, dan met voorkennisse van Heeren Scholarchen.

9e.

S'Maandelyks zal aan gemelde Scholarchen moeten worden gesuppeditoerd eene Lyst van de naamen der Discipulen dewelke het onderwys gefrequiteerd hebben.

10e.

Zal het Schoolgeld voor yder Leerling s'Maands op 3 bepaald blyven, dog behoeflige ouders verkiesende hunne kinderen ter school te zenden zullen hier van g'Excuseerd zyn, egter zullen deeze niet worden geadmitteerd dan tenzy dezelve zig eerst by Scholarchen geadresseert en van deeze daartoe verlof zullen bekoomen hebben, die het verlis hetwelk de Praeceptor daarby zou koomen te lyden, denzelven op eene andere wyze zullen tragten te vergoeden.

11e.

Tweemaal des jaars zal er een Examen gehouden worden, s'weeks voor de vacatie begind, waarvan de bepaling van den dag, waarop zulks zal geschieden aan meergemelde Scholarchen zal staan by wien de praeceptor zig ten dien einde teegen dien tyd zal hebben te vervroegen - by welks geleegendheid 'er Twee Thematata zullen moeten geproduceert worden, die daartoe vooraf moeten vervaardigt zyn, die altoos voor het volgende Examen moeten worden bewaart, om se met die, welke het Laatstgemaakt zyn te kunnen/...

kunnen vergelyken.

12e.

En daarvolgens § 6 en het generaale Plan ter verbetering der Schoolen Expresselyk is bepaald, dat yder onderwyzer gehouden zal zyn voor 5 jaaren zig te verbinden en niet zal vermoogen deszelfs School te quiteeren na Expiratie van gemelde jaaren dan na alvorens te hebben gewaarskouwt om in de geleegentheid gesteld te zyn van bytyds weeder na bekwaame stoffe te kunnen uitsien, zoo dient dit meede laastelyk tot onderrigt vanden Praeceptor, om zig in allen deelen daarna te gedragen wordende hem jaarlyks by deezen toegelegd een inkomen van 600, die ten deele uit de Schoolgelden en zoo dezelve niet toerykende zyn door Schoolarchen uit het Fonds aan denzelven zullen bezorgd worden.

Volgens deeze gestipuleerde ordre zal de praeceptor zig stiptelyk gedragen, en by overtreding van dien of by het Leiden van een Slegt Comportement moeten verwachten dat hem het Schoolhouden zal worden ontsegt zullende op de onderhouding van dezelve nauwkeurig worden agt gegeeven.

En op dat men zig daarna zal kunnen reguleeren zo zal aan denzelven hiervan een afschrift worden ter hand gesteld.

Aldus geresolveerd en gearresteerd in Vergadering van Scholarchen den 13 January 1794.

Get. Chⁿ. Fleck.

E. Kaapsche Stads Courant en Africaansche Berigter. Deel V.
Saterdag den 9 Juny 1810. No 230.

SCHOOL - COMMISSIE.

De School-Commissie, in gevolge van de uitnoodiging (op den 13 January 1.1. door middel van dit Weekblad gedaan) het genoegen gehad hebbende, dat de Eerw. Doctor L.H. Jalloran, Kaplaan van Zyne Majesteits Land- en Zeemagt in deze Volkplanting, aan haar heeft te kennen gegeven zyne geneegenheid, om het publiek onderwys der Jeugd "in de Latynsche Taal en de overige Wetenschappen daar mede in verband staande" op zich te willen nemen en bezorgen, heeft met zyn Eerw. gesloten het volgend

CONTRACT.

President en Leden der School Commissie aan de Kaap de Goede Hoop, aan de eene, en de Eerw. Laurens Halloran, Doctor in de Godgeleerdheid en Kaplaan van zyne Maj. Land en Zeemagt in deze Volkplanting, aan de andere zyde, nemen (met toestemming en goedkeuring van zyne Excellentie den Heer Hoofdgebieden) by deze wederzyds aan, en komen overeen over de volgende voorwaarden eb bepalingen; te weten:

President en Leden der School Commissie stellen aan en benoemen voorn. Dr. Halloran, (ingaaende den 1 Juny 1810) tot "Rector Gymnasii," of tot Hoofd van de Publieke Latynsche School in de Kaapstad, op eene jaarwedde van 1000Rds; en eene toelaag van 600 Rds. 'sjaars, in stede van het huis, het welk gewoonlyk tot woning voor het Latynschen Meester heeft gediend. Tegen deze bewilligen verbindt zich voorn. Dr. Halloran (het zy in
persoon/...

persoon, of door eenen Assistent de vereischte bekwaamheid daar toe bezittende) zodanige Discipulen, als aan hem zullen worden overgegeven, met den oogmerk, om tot de geleerde studien te worden opgeleid, te onderwyzen: in de Latynsche Taal, in de oude Geschiedenis, Aardrykskunde en Mythologie, - en wel door middel van de Nederduitsche of de Engelsche Taal, zoo als dit de Ouderen of Voogden der Leerlingen het meest zouden mogen verkiezen.

Dit contract zal beschouwd worden als verbindende, van den voorn. dag aan, voor den tyd van drie of van vyf jaren, naar de verkiezing van de eene of de andere party - indien de Colonie zoo lang onder het Engelsch Bestuur zoude blyven - maar het zal als vernietigd en voor vervallen worden beschouwd, in gevalle deze Volkplanting zouden worden afgestaan aan het Fransche of Baatafsch Gouvernement, ten zy dat de beroepsbezigheden van voorn. Dr. Halloran en de verbondenheid aan zyne Majesteits dienst, te eenigen tyd zyne afwezigheid van de Kaapstad, voor zoo lang zouden vereischen, als met de pligten van zynen schooldienst niet zoude kunnen bestaan, (welke tyd bepaald is op 2 maanden) - in welk geval het duidelyk verstaan wordt, dat de School-Commissie volkomen geregtigd zyn zal, tot de benoeming van eenen opvolger.-
Uitgezonderd de vooraf opgenoemde takken van Wetenschap, voor welke de gewone betaling voor onderwys in de Latynsche School voortdurend aan den Rentmeester der School Commissie zal worden betaald, zal het honorarium, te betalen voor het overige takken van onderwys, welke de gen. Dr. Halloran in zyne schoolplan zoude mogen opnemen, en in het Instituut invoeren, geheel worden overgelaten/..

gelaten aan hem, en alleen komen tot zyn voordeel, onafhangelijk van de School-Commissie, en zonder verantwoordelykheid aan dezelve; en eindelyk zal over en weder 6 maanden te voren kennis worden gegeven, in geval de eene of de andere party zoude voornemens zyn, dit Verbond te doen ophouden.

De volgende Algemeene Rëgulationen, betreklyk de Inrigting en het Bestuur der Latynsche School, zyn mede voorgesteld en aangenomen:

1. De uren van onderwyzing zullen zyn van 8 tot half 12 'svoormiddags - van 1 tot half 4 's namiddags, (Woensdag en Zaterdag uitgezondert).
2. 'Er zullen 2 Vacantien zyn, de eene op Paaschen, van 8 tot 10 dagen, de andere in 't midden van October, van 14 dagen. Op Pinxteren en het Kerstfeest zullen geene eigentlyke vacantien zyn, hoewel, uit hoofde van de Heilige dagen en het Nieuwe Jaar, eenige dagen aan de Scholieren zullen mogen vrygegeven worden.
3. Er zal alle Jaaren eens een publieke „Examen" worden gehouden, en wel in de week voor de groote Vacantie in October. - By dit Examen zullen schriftelyke proeven van de vorderingen der Scholieren worden vertoont, en, na voorafgaande communicatie met den Rector, door de School-Commissie Pryzen worden uitgedeeld - Gepaste Themas zullen alle weeken door de Schoolieren worden uitgewerkt, en in het net geschreven.
4. Driemaandelyksche Berigten, behelzende het getal en de naamen der Jongelingen, die het Latyn leeren, als mede ook zodanige aanmerkingen, over hunne vorderingen, hun gedrag, etc. als de Rector zal nodig oordeelen ter kennis te brengen, zullen aan de School/...

School-Commissie worden ingezonden.

5. De School zal te allen tyde open staan voor de inspectie en
visitatie der School-Commissie.

6. Geene Boeken zullen tot het gebruik en de onderwyzing der
Jeugd in de School ingevoerd en gebezigd worden, zonder voorken-
nis en toestemming der School-Commissie.

7. Het onderwys zal dagelyks beginnen en eindigen met gebed en
dankzegging, waar in alle schoolieren zullen deel nemen.

8. De Leerlingen zullen zoo veel mogelyk vermaand en aangemoed-
igd worden, om den openbaren Godsdienst op Zon- en Feestdagen
regelmatig en eerbiedig by te wonen.

9. Op de zeden en het gedrag der Leerlingen zal alle mogelyke
acht gegeven, niet alleen gedurende de uren van onderwyzing,
maar ook tusschen de lessen, en by het begin en het uitgaan van
de school.

Kaap de Goede Hoop, den 24 Mey 1810.

Op Speciale Qualificatie en in naam van
de School-Commissie.

(get). C.H.E. Hesse V.D.M.

pt. Secretaris der School-Commissie.

(get). L.H. Galloran D.D.

Kaplaan van Zyne Majesteits Troupen.

De School-Commissie by deze van dit contract aan het Pu-
blik kennis gevende, vleit zich door de getroffene schikkingen
al wederom voor de Jeugd te hebben daargesteld: gepaste middelen
ter bekoming van een grondig onderwys en eene beschaafde opvoe-
ding, en vertrouwt dat de Ingezetenen dezer Volkplanting ook

zullen/...

. zullen geneegen zyn, gebruik daar van te maken.

(xx).

F. Conditions and regulations agreed on between President and Members of the School-Commission on the one - and Mr. Fredrik Everard Turr Jr. Dr. Rector Gymnasii, on the other part, under the Approbation of His. Excellency the Governor and Commander in Chief. (Letters Received, Co 91., 17 Des. 1812)

1.

The Rector F.E. Turr, as Principal of the Public Grammar School in Cape Town will be allowed a Salary of Reds. 1000 per annum, to commence with the 1st of the present month December 1812, besides the house belonging to the Latin School, No. 13 Graave Street, or in lieu of the same the rent of this house, which at present is fixed at 60 Rixdollars per month.

2.

For each pupil frequenting the Public Grammar School, the Rector will be allowed 5 Rixdollars a month, as tuition-money, without distinction whether the pupil may belong to the lowest or to the highest class.

3.

For which considerations the Rector promises and engages to instruct agreeable to the Instruction here annexed the young students placed under his tuition diligently and faithfully, not only in the Greek and latin languages but also in such sciences as are required for a more careful, moral as well as learned education.

4./...

(xxi).

4.

This mutual agreement will be in force and binding for 5 successive years, on condition that the Colony remains under present Government, and in case after the expiration of this period or at a change of Government the contracting parties should wish to break and annul this agreement, notice thereof shall be given mutually 12 months before, - the Rector however promises even after the Expiration of this twelvemonth, in case of necessity, and if it should not be injurious to his Interests, not to leave the Gymnasium or neglect his function until he can be relieved by a successor.

INSTRUCTION.

1.

The public Instruction to be given at the Gymnasium will comprehend:

1. The Grammar, the Syntax and prosody of the latin tongue.
2. The proper pronounciation, the grammar and the style of the native language of each pupil either english or dutch, both these languages therefore will be taught regularly and grammatically.
3. The Greek language - for which such pupils only, who desire it as being necessary for the progress in their studies.
4. Mythology.
5. Ancient and modern Geography.
6. Roman and Greek Antiquities.
7. General History, comprehending also the Bible History.
8. Rhetoric.

Besides the teaching of these Sciences and languages, the Rector will devote some hours regularly every week, to the Instruction of his pupils in the principles of the Christian Religion and will endeavour to promote among them a religious sense and genuine piety.

2.

There will be two terms of Instruction, every term to comprehend 6 months. The instruction to be given during each term will constitute as much as possible a whole, and the tuition in general will be regularly progressive.

3.

The fixed hours for public Instruction will be every day from 8 to 12 o'clock in the morning, and from 2 to 4 o'clock in the afternoon, Saturday only excepted. These hours to be changed according to the Season with previous notice given to the School Commission.

4.

The Rector will not be obliged to teach himself personally more than 5 hours a day, but not withstanding this, he will superintend the pupils as well as the tuition during the whole time of the public instruction each day.

5.

The School-Commission will endeavour as soon as possible to appoint a writing master to attend the Grammar School, and to instruct the young students in writing and in Arithmetic 6 hours every week in the morning and from 2 to 4 every Wednesday afternoon.

6.

Twice every Year, viz. in the first week of the month of April this not being the week before Easter and in the first week of the month of October, a public examination of the Pupils will take place, after which to two or three of the Pupils of each class who have merited it, prizes of honour will be distributed.

7.

7.

After the examination there will be a vacation of 14 days in the months mentioned before, each to begin after the of examination.

8.

After the vacations the prizes adjudged the different pupils at the examination, will be distributed publicly.

9.

The rank which each pupil is to hold in his class will be fixed according to the number of faults committed during the half year's term in their themes, one Theme to be given out and worked on in extra-ordinary cases, extra-ordinary rewards will be assigned also, to such as distinguish themselves by particular application and proficiency.

10.

Except the above vacations none will be allowed to be given without the knowledge and consent of the School-Commission it is however understood that according to custom, no school will be kept on the usual Holy days at Easter, Wittsumtide, and Christmas, and whenever on a day of the week Divine Service is performed the Rector also will be allowed now and then to give leave to his pupils for a single afternoon, provided the number of such extra-ordinary vacations do not exceed four during each term.

11.

Fourteen days after the opening of each term, the Rector is to lay before the School-Commission a list of the pupils

admitted into the school, stating at the same time their division in classes, and the manner, in which he had thought proper to regulate the lessons to be given during the ensuing term. Such as desire to be admitted into the Institution will apply to the Rector and must be able to read distinctly their native language and to write what is dictated. None will be admitted, except in extra-ordinary cases, but at the commencement of each term.

12.

Besides these communications half yearly to be made to the School-Commission, the Rector will transmit quarterly reports to that Board, on the General State of the Gymnasium, on the conduct and the progress of his pupils - but nevertheless the Members of the School-Commission will have a right at all times personally to inspect the Gymnasium, and to make Inquiries after all that may concern the Institution.

13¹

The Rector is at liberty to give private lessons at his own terms and to his profit to such as may desire it, during such hours as do not interfere with those, fixed above for the Public Instruction. The School-Commission however desires that the Rector may not even in his private occupations engage in any other Business or employment but such as are connected with the science and literature.

14.

Should the number of pupils increase so considerably,
that/...

that it must be thought expedient and useful to lend assistance to the Rector, the School-Commission will provide for it in the best possible manner with the Concurrence of the Rector.

15.

This Instruction may at all times according to circumstances and exigency by a mutual friendly agreement between the School Commission and the Rector, be altered, corrected and augmented.

Cape Town Decr. 17. 1812.
